HEEMKUNDE

BELGIE-BELGIQUE
P.B.
3690 Zutendaal
12/2831
P708705

LIMBURG

TIJDSCHRIFT VOOR LOKALE GESCHIEDENIS EN ERFGOED

- [ ] Onze Lieve Vrouw van Zeven Smarten
- [ ] Bokkenrijders en Boerenkrijgers: Opstand of misdaad?
- [ ] De Wellington als slachtoffervan de Kammhuberlinie

Driemaandelijks tijdschrift
aargang 2017, nummer 3, september 2017
afgiftekantoor Zutendaal

Heemkunde Limburg is een tijdschrift voor en van alle leden-heemkringen in Limburg en wordt uitgegeven door het gouwbestuur als contactblad met een actueel overzicht van de heemkundige werking in Limburg.
Bijdragen van uw kring zorgen voor een bijzondere meerwaarde van ons contactblad. Aankondigingen van activiteiten in uw heemkring, belangrijk kringnieuws of andere bijdragen kunnen steeds gestuurd worden naar de redactie: p/a Raymond Lambie
Gijzenveldstraat 43
3690 Zutendaal

INHOUD

jaargang 2017, nummer 3, september 2017

blz. 1: Voorwoord

blz. 2: Verslag 42ste gouwdag Heemkunde Limburg

blz. 5: Bokkenrijders en Boerenkrijgers: Opstand of misdaad?

blz. 14: De oprichting van het genootschap van de voorgangers van de Broederschap van de Heilige Rozenkrans in de kerk van Stevoort, 1820

blz. 19: Liturgisch erfgoed in Meeuwen: de kelk van Thomas Lambrechts, mislezer in de kapel van het kasteel van Schoonbeek te Beverst

blz. 22: Denkend aan Jef Coenen (1926-2017), een Limburger in de Antwerpse heemkundige werking

blz. 27: Denkend aan Roland Wissels (1947-2017), een opmerkelijke Hasseltse fi guur

blz. 33 Onze Lieve Vrouw van Zeven Smarten. De invoering van deze devotie in de Bourgondische Nederlanden (en in het graafschap Loon)

blz. 42: 100 Jaar Limburgs volkslied, maar voor welk gebied en voor welke bevolking?

blz. 43: De Wellington van Wintershoven als slachtoffer van de Kammhuberlinie

blz. 48: Nieuw Limburgs project over dorps- en wijkkermissen

blz. 50: Blijvende belangstelling voor Phil Bosmans (1922-2012)

blz. 54: Origineel boek over Mariaverering

blz. 56: De Hof Van der Capellen Elen: Een kapel, een laathof, een jonker en zijn afstammelingen

blz. 57: Jan Veestraeten in Limburgse Monografi eën

blz. 58: Tijdschriftenshow

Woord vooraf

Vanaf 1 januari 2018 zal de provincie niet langer bevoegd zijn voor cultuur en neemt de Vlaamse overheid die taak over. Toch blijft de provincie tot 31 december 2017 inzetten op versterking en ondersteuning van de cultuursector.
In afwachting van het nieuwe decreet over regionaal cultuurbeleid en in nauw overleg met de provincies werkte de Vlaamse overheid voor 2018 en 2019 een aantal overgangsmaatregelen uit. Dat betekent dat de structurele ondersteuning van culturele organisaties in 2018 en 2019 door de Vlaamse overheid wordt voortgezet met als referentiejaar 2014. Heemkunde Limburg kreeg in 2014 een structurele ondersteuning van 4 000 euro. Op deze ondersteuning zouden wij dus ook in 2018 en 2019 kunnen rekenen.
Deze financiële injectie hebben we onder andere nodig om het tijdschrift van Heemkunde Limburg te kunnen uitgeven want het abonnementsgeld dekt bijlange niet de drukkosten en de verzending. Ook kunnen we er voor zorgen dat de leden-heemkringen zeer goedkoop over de verplichte verzekering Burgerlijke Aansprakelijkheid beschikken. Niettemin zullen we op korte termijn bijkomende financiële middelen moeten vinden om de werking in de toekomst veilig te stellen.

In dit nummer bieden we weer een grote variatie aan onderwerpen aan. We beginnen met een verslag van de geslaagde gouwdag in Bree gevolgd door een samenvatting van één van de referaten. In dit Virga-Jesse-jaar blijft Onze-Lieve-Vrouw in Limburg actueel met een mooie bijdrage over Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Smarten. Tenslotte zijn er weer een aantal boeken die elke heemkundige kan interesseren verschenen, waarvan je een bespreking of een aankondiging vind in dit nummer.
Alvast veel leesgenot.

Raymond Lambie
Voorzitter

Aankondigingen, artikels en/of bijdragen aan dit tijdschrift worden bij voorkeur digitaal aangeleverd en kunnen gestuurd worden aan Heemkunde Limburg, Gijzenveldstraat 43, 3690 Zutendaal (email: raymond.lambie@telenet.be). Auteurs worden vermeld met naam en adres en blijven verantwoordelijk voor de door hun aangeleverde teksten. Reacties op artikels worden niet opgenomen in het tijdschrift maar doorgestuurd naar de desbetreffende auteur.

Verslag 42ste gouwdag Heemkunde Limburg

Op zaterdag 13 mei 2017 hield Heemkunde Limburg zijn 42ste gouwdag in Bree. Ditmaal in samenwerking met de Geschied- en Heemkundige Kring Groot-Bree en het Bokkenrijdersgenootschap.

Het thema van deze gouwdag was: "*Heksen, Bokkenrijders en boerenkrijgers. Criminalisering in Limburg, vooral in de 18de eeuw*".

Het talrijk opgekomen publiek, een 120 tal geïnteresseerden, werden verwelkomd in de "kapel" van het voormalig augustijnenklooster, dat na een grondige restauratie dienst doet als stadhuis van Bree. De bouw van het klooster startte in 1657 en werd in Maaslandse stijl uitgevoerd. Bij het binnenkomen ontvingen de mensen een tasje met enkele folders over Bree en het boek over het stadhuis, waarbij de geschiedenis en de bouw van het klooster, de restauratie en de inrichting tot stadhuis uitgebreid aan bod komt.

De lezingen zelf gingen door in de Kim Clijsterszaal, die vooral dienst doet voor de zittingen van de gemeenteraad.

Voordat men van start ging met de referaten werd er een kort welkomstwoord uitgesproken door schepen Rudi Cober, voorzitter van de Geschied- en Heemkundige Kring, Dirk Dobbeleers, de voorzitter van het Bokkenrijdersgenootschap en Raymond Lambie, de voorzitter van Heemkunde Limburg.

Men had voor de gelegenheid drie gerenommeerde sprekers uitgenodigd: prof. Dr. Em. Jos Monballyu (KU Leuven), Christian Vandewal, advocaat-generaal van het Hof van Cassatie en Lic. François Van Gehuchten. In tegenstelling wat men zou denken, verliepen de lezingen in een aangename sfeer en een voor iedereen in begrijpelijke taal.

Als eerste spreker kwam Jos Monballyu aan het woord. Hij verdiepte zich in de heksenprocessen die in de Late Middeleeuwen en Vroegmoderne Tijd werden gevoerd. Hij schreef er zelfs een boek: *De heksen en hun buren: heksenprocessen in de Lage Landen (1598-1552)* over en geeft lezingen over dit onderwerp.

Wij hebben een heel ander beeld over heksen dan onze voorouders. We zijn grootgebracht met de heks uit de sprookjes van Hans en Grietje, Doornroosje of Sneeuwwitje en met de heksen uit de stripreeks van Suske en Wiske. Onze voorouders geloofden écht in heksen, als uiting van het kwade. Het zou het leven kosten van tussen de 40.000 en 50.000 onschuldige mensen, zowel van vrouwen als mannen.

Heksenvervolging is van alle tijden maar bereikte zijn hoogtepunt in de 16de en 17de eeuw en bleef voortduren tot op het einde van de 18de eeuw. François Van Gehuchten omschrijft

de bokkenrijdersprocessen als late heksenprocessen. Opvallend is dat zowel heksen als Bokkenrijders, zittend op bokken worden voorgesteld. De bok wordt als symbool van de duivel voorgesteld.
Wanneer er een ramp gebeurde, zoals een misoogst of de dood van een dier of mens, zocht men een zwart schaap om zo de schuld op haar of hem te leggen. Ze beschuldigden heksen over zwarte magie te beschikken om tot deze daden over te gaan. Vooral oude (kruiden)vrouwtjes, weduwen of vreemde personen werden geviseerd.
Wat begon als een vrij onschuldig volksgeloof werd versterkt door de Kerk die de toverij in verband bracht met de duivel. Mensen die men aanzag als heksen werden als duivelaanbidders aanzien. Mede door de pestepidemieën vermeerderde de angst voor heksen. De heksenprocessen die er daar op volgden moet men ook zien als opvolger van de ketterprocessen die plaatsvonden tijdens de Reformatie.
Een absoluut dieptepunt in de heksenvervolging volgde na het verschijnen van de driedelige "*Malleus maleficarum*" beter gekend als de "*heksenhamer*" van de Dominicaan Heinrich Kramer. Het werd het handboek voor de inquisiteur. In het boek werd onder andere beschreven hoe men een heks herkent, welke testen men moest uitvoeren om te zien of men met heksen te maken had. Een geboortevlek kon aanzien worden als een teken van de duivel. Berucht was de heksenweegschaal en de waterproef. Omdat men er vanuit ging dat heksen zich door de lucht verplaatsten, moesten ze gewogen worden op de zogezegde heksenweegschaal. Een heks zou minder moeten wegen dan haar lengte boven een meter in kilo's. Of ze werden in het water gegooid. Bleven ze drijven was men een heks, zonk en verdronk men, dan waren ze ... onschuldig. Vaak werden de vermeende heksen onder tortuur gesteld. Door gebruik te maken van marteltuigen en onder helse pijnen bekenden de slachtoffers zaken die ze niet gedaan hadden of praatten ze andere onschuldige mensen aan de galg. Werd men als heks veroordeeld dan volgde in de meeste gevallen verbranding of wurging door ophanging.

De tweede spreker van de dag was Christian Vandewal, advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie. Zijn interesse in de Bokkenrijders werd gewekt toen hij zich verdiepte in het verleden van zijn verre bloedverwant, bokkenrijder Arnold Vandewal, alias Nolleke van Geleen.
Onder Bokkenrijders worden criminele bendes verstaan die tussen 1743 en 1795 actief waren in Nederlands- en Belgisch Limburg en in de streek rond Herzogenrath in Duitsland. De spreker verhaalde eerst dat de geschiedschrijving over de Bokkenrijders haar eigen geschiedenis heeft. Het eerste wat men over de Bokkenrijders publiceerde vond men terug in de heimatliteratuur of lokale publicaties van een pastoor of onderwijzer, meestal met een moraliserende ondertoon. Hij haalt als voorbeeld aan het boekje uit 1779 dat pastoor Sleinada, zijn ware naam was Arnold Daniëls, schreef. In de 19de eeuw zagen de schrijvers in de bende enkel als laaghartige boeven, die het gemunt hadden op moraal en geloof, vermits ze zich voornamelijk schuldig maakten aan kerkdiefstallen. Het werk van Pieter Ecrevisse 1845 is bepalend voor dit beeld. Eerst in 1912 werd door Juliaan Melchior een schuchtere poging gedaan om tot een historisch onderzoek te komen. In de jaren '70 hing men weer een ander beeld op, een beeld van verzetsstrijders. Men zette vooral de sociale wantoestanden in de verf. Slechts in de laatste decennia is men tot een echt evenwichtige en historisch verantwoorde beschrijving overgegaan.

De bokkenrijdersbenden onderscheiden zich van de andere bendes uit die tijd. Christian Vandewal sluit zich aan bij de criteria die François Van Gehuchten hanteert en beginnen met een "G"

Goddeloze eed: het afleggen van een eed om God af te zweren en de duivel te aanbidden.

Groepsproces met een sneeuwbaleffect in het noemen van zogenaamde misdaden of medeplichtigen;

Gerecht: sturing en stimulering door de lokale justitie en hogere overheid.

Gedomicilieerd: het feit dat de vervolgden een vaste woonplaats, gezin en beroep hadden.

Er waren in totaal zeven vervolgingsvlagen van de Bokkenrijders, drie in de landen van Overmaas (Nederlands Limburg) en vier in het graafschap Loon (Belgisch Limburg). Op één van de vervolgingen ging de spreker dieper in, namelijk de bende van Nolleke van Geleen. Deze bende opereerde in de streek van Bree en was gespecialiseerd in het leggen van "brandbrieven", waarbij men onder bedreiging van brandstichting geldsommen afpersten. Hij behandelde diens proces en dat van zijn vrouw Barbara Baggen, die beiden eindigden op het schavot.

Als laatste spreker kwam François Van Gehuchten aan het woord. We kennen hem vooral van zijn lezingen over Bokkenrijders en zijn boeken over de bokkenrijdersprocessen. Maar nu gaf hij een lezing over de criminalisering van opstanden zoals de Boerenkrijg. Zijn verhaal kan u verder in dit nummer lezen.

Voor de lunch moest men zich terug naar de "kapel" begeven, waar ook de tijdelijke tentoonstelling "*Bokkenrijders tussen mythe en werkelijkheid*" opgesteld stond.

Het namiddagprogramma bestond uit een stadwandeling met als thema "*In de voetsporen van de Bokkenrijders*" Door de ervaren stadsgidsen werden de mensen teruggebracht naar de tijd van de Bokkenrijders. Bree was toen een arm provinciaal stadje dat na een stadbrand probeerde terug uit zijn as te voorschijn te komen. Het was een agrarische plaatsje met weinig industrie. In dit stadje leefde ook bokkenrijder Arnold Vandewal, alias Nolleke van Geleen. De gids toonde waar hij woonde, waar hij naar school liep en waar hij een overval pleegde. Hij toonde ook waar de Bokkenrijders gevangen werden, in het voormalig stadhuis, en daar onder tortuur werden gesteld. De rechter woonde op gehoorafstand van de tortuurplaats.
Na een boeiende uitleg over de bouwgeschiedenis van het huidige stadhuis werden de deelnemers uitgenodigd voor een receptie aangeboden door het stadsbestuur in de Patio van het stadhuis, waar men ook kon proeven van een "Bokkeryer", een biertje gebrouwen door de brouwerij van Opitter.
Bree is één van de gemeenten die in het verleden te maken kreeg met de Bokkenrijders. Om dat kenbaar te maken benoemden het Bokkenrijdersgenootschap deze gemeenten tot Bokkenrijdersgemeente. Het is de bedoeling dat het gemeentebestuur van Bree deze titel gebruikt om Bree zowel historisch als op toeristisch vlak te promoten. Dirk Dobbeleers, de voorzitter van het genootschap, overhandigde burgermeester Liesbeth Van der Auwera de oorkonde van Bokkenrijdersgemeente en de officiële vlag van het Bokkenrijdersgenootschap.

Verslag: Jaak Paredis

Bokkenrijders en Boerenkrijgers: Opstand of misdaad?

Robin Hood in Engeland, Klaus Störtebeker uit Friesland, Cartouche in Parijs, Nolleke van Geleen, hier in Bree, Louis Bakelandt in West-Vlaanderen, Fra Diavolo in Italië, Schinderhannes in het Rijnland,... Wat hadden zij gemeen? Het gezag beschouwt hen als vuige criminelen, maar na hun dood komen ze bij het volk weer tot een nieuw leven als vrijheidsstrijder, vechter voor rechvaardigheid of de discrepantie tussen geschiedschrijving en volkskunde. Typerend voorbeeld is Störtebeker en zijn Likkedeelders die alles 'likke' of gelijk zouden verdelen. In feite was hij een ordinaire piraat. Criminelen in de realiteit worden opstandelingen in de geesten, in de perceptie.

In vele Europese culturen worden struikrovers soms beschouwd als wrekers van onrecht en strijders voor de vrijheid. Menige roverhoofdman laat door dapperheid een sterke indruk na. Zij worden na hun dood verheven tot een nationale held. Vooral in gebieden waar een meedogenloos gezag wordt uitgeoefend, wat de onderdanen als een pijnlijke gesel ervaren, krijgen de rovers een beeld van 'vrijheidstrijder' opgespeld. Dat 'soort' rovers behoort eerder tot de literatuur dan tot de realiteit.

Bokkenrijders als opstandelingen?

Bij de bokkenrijders komt de verwijzing naar een opstand of een vrijheidsstrijd voor in een laat stadium van de vervolging. Hier treedt politisering van criminaliteit op. Een zogenaamde bende misdadigers zou politieke doelen hebben: een gewapende opstand om het land in totale anarchie te storten. De zogenaamde 'bekentenissen' van Geertrui Bosch uit De Heek zijn schoolvoorbeelden. Ook in Wellen (1774) duikt het verhaal op van honderden geweren die in Luik worden besteld om 'het hele land op te lopen'. Vanuit een crimineel gegeven, een 'verschrikkelijke bende', rijst de idee van de opstand tegen het gezag, de staatsgreep. De criminele bokkenrijdersbende wordt plots staatsgevaarlijk in de ogen van de machthebbers. In totaal vier verdachte bokkenrijders spreken van staatsgreepplannen, de andere vijfhonderd niet. Konden zij goed zwijgen? Jan Lambrechts uit Wellen krijgt gratie en herroept al zijn verklaringen, ook die over de staatsgreepplannen en de bestelde geweren in Luik. Geertrui Bosch uit de Heek geeft vele versies van de feiten, steeds sterker, spectaculairder. Ze noemt meerdere namen van de zogenaamde 'grote leider' van de opstand.

In de beoordeling lonken twee sirenen:
-Spreken zij de waarheid? Waren er plannen tot een staatsgreep? Vele auteurs hebben die verklaringen voor waar aangenomen. Hun sterk argument is: zij staan zwart op wit te lezen in de processen! Is volgens de historische kritiek een eigentijdse tekst niet de sterkste bron?
-Fantaseren zij en is er niets van aan? Waarom geven zij dan die versie? Werd dat ingefluisterd door hun verhoorders, door de justitie? Is dat een eenmalige gebeurtenis geweest of valt het eind achttiende eeuw ook elders voor dat criminelen staatsgreepplannen opdissen? En wat gebeurt er wanneer'echte' opstanden uitbreken, zoals de Brabantse Omwenteling (1789-1790) en de Boerenkrijg (1798)?

Brigands of brigands?

Telkens opnieuw stijgt de criminaliteit in extreme tijden van oorlog, opstand of armoede. Er komt een verstrengeling tussen politieke idealen en louter persoonlijk winstbejag. De Zuid-Nederlandse en ook Luikse bevolking krijgt te maken met drie 'Brabantse' opstanden: de Brabantse/Luikse omwenteling in 1789-1790, de (vooral Brabantse) Boerenkrijg in 1798 en de Belgische omwenteling in 1830 die zich vooral in de Brabantse hoofdstad Brussel voltrekt. In die drie opstanden gebeurt iets wat altijd gebeurt: de criminalisering van de politieke opstandelingen door het gezag. Vanuit een politiek gegeven, een opstand, verdraait het gezag de doelen van die beweging om ze te criminaliseren, te marginaliseren, te isoleren. De opstandelingen zijn in feite gemene bandieten, die moeten uitgeroeid worden. Zo lang de mens bestaat, zal het gezag edele, zuiver politieke doeleinden van een -als gevaarlijk geachte- beweging op die manier in diskrediet brengen.

Door geen duidelijk verschil te maken tussen banditisme en verzet, kan het begrip 'brigand' ruim geïnterpreteerd worden. Om klaarheid in die begrippendoolhof te brengen, kan men stellen dat **'brigands'** -met een kleine letter- misdadigers zijn die roven voor hun eigen profijt. Zij eindigen meestal in de gevangenis en op het schavot. Doorgaans worden zij gevreesd en wordt hun doodstraf als een gepaste straf voor hun daden gezien. **'Brigands'** -met hoofdletter- zijn dan opstandelingen met politieke motieven.

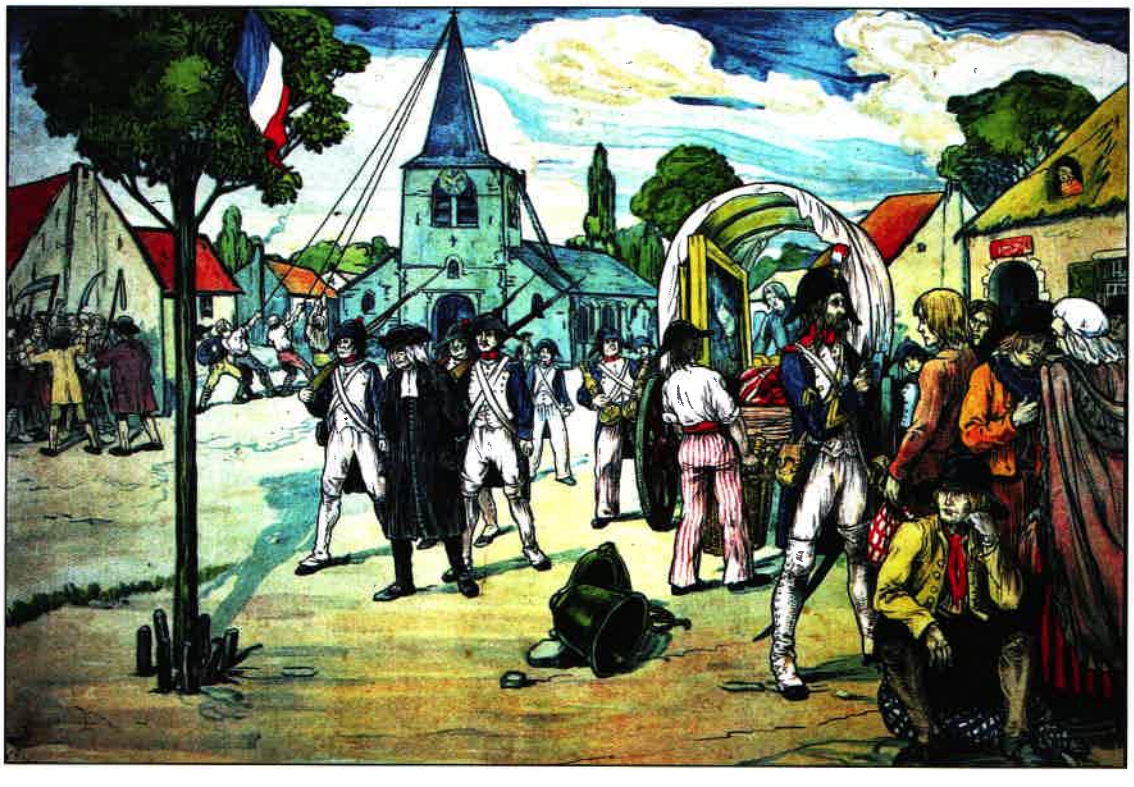
In de Oostenrijkse verslagen over de Brabantse Omwenteling en in de Franse verslagen over de Boerenkrijg worden opstandelingen constant vereenzelvigd met criminelen. Zij vormen geen leger maar 'een bende', ze plegen geen opstand maar 'plunderingen', baldadigheden,... De Fransen noemen hen 'des brigands' (baanstropers), net zoals 'binders' en 'voetbranders', gevreesde groepsmisdadigers die onze dorpen in die periode teisteren. De strafdossiers van opstandelingen en misdadigers worden naast elkaar en op dezelfde manier behandeld. Voor het gezag is een opstandeling a priori een struikrover, een crimineel en op die manier een gevaar voor het gezag. Iedereen die openlijk en gewapend optreedt en daardoor in botsing komt met het Franse gezag, is hoe dan ook 'brigand' of rover, ook al heeft hij slechts zuiver politieke motieven. De Franse republiek laat het bewust tot een begripsverwarring komen. Daardoor hoeft het gezag zich niet te verdedigen tegen de oorzaak van de opstand, namelijk hun slecht bestuur, torenhoge belastingen die armoede veroorzaken en de invoering van de dienstplicht.

De 'Bloedwet' veroorzaakt de Boerenkrijg

De Boerenkrijg is een spontane opstand tegen de opgelegde dienstplicht. Plots moeten jonge mannen minstens vier jaar dienst nemen in een leger in oorlog. De conscriptiewet wordt aangevoeld als de meest rechtstreekse, brutaalste aanslag op vrijheid en leven. De nieuwe 'Bloedwet' slaat onze bevolking met verbijstering en verwekt grote verslagenheid en woede. Een leger in oorlog betekent bovendien dat onze dienstplichtigen moeten strijden en sneuvelen voor een zaak en een regime die de meerderheid van hen grondig verafschuwt. Nu moeten de jonge mannen uit onze streken dat gehate regime manu militari verdedigen. Stel dat tijdens de Tweede Wereldoorlog Nazi-Duitsland de dienstplicht hier had ingevoerd zodat ook onze jonge mannen aan het Oostfront in het koude en barbaarse Rusland zouden moeten vechten?

De Boerenkrijg breekt uit in 1798. Het is een plattelandsopstand in Vlaanderen en Brabant, die twee keer overwaait naar Limburg. Als belangrijkste leider wordt Jozef Van Gansen uit Westerlo beschouwd, maar een onderschatte rol wordt gespeeld door de 24-jarige Corneel Elen, geboren in Meeuwen. Van hem is de eerste schriftelijke oproep tot opstand bewaard, exact op de dag dat de dienstplicht in het Parijse parlement wordt gestemd.

Tegelijk met het verspreiden van de republikeinse plakkaten die oproepen tot legerdienst, worden aanplakbiljetten opgehangen tégen de wet. In naïeve, ongekunstelde volkstaal vertolken die plakkaten de haat tegen de Fransen, tegen hun krijgswet en roepen op niet in dienst te gaan en hier te vechten voor geloof en vrijheid. Tijdens die Franse tijd stijgt

de criminaliteit fors. Een deel van de verklaring is dat veel gedwongen dienstplichtigen, die onderduiken, vaak van geen hout pijlen maken en zich op het misdadige pad begeven. De dienstplichtontduikers, moeten in hun levensonderhoud voorzien, wat de criminaliteit bevordert. Dat geeft een voorzet om *de conscrits*, de opstandelingen, de boerenkrijgers als werkelijke 'brigands' of baanstropers te beschouwen, wat helemaal niet zo is.

Karel Jacqmin of 'Charlepoeng' in Zuid-Brabant is zowat de enige 'boerenkrijger' die in de buurt komt van crimineel banditisme, wat door de Franse overheid en bepaalde auteurs nadien makkelijk wordt aangegrepen als de missing link om hun vooroordeel te staven. (Mogelijke verklaring is dat die man keihard vecht, in tegenstelling tot de opstandelingen elders die vrij braaf en zwak ageren: hun krijgsgevangenen niet afmaken maar laten verlossen... In tegenstelling tot de Spaanse opstand die meedogenloos gevoerd wordt, voeren de Klöppelkriegers in Luxemburg en de Boerenkrijgers slechts een halfslachtig verzet..

Misbruik van de opstand voor criminele doeleinden

Maar er bestaan ook individuen of kleine groepen die niet zuiver op de graat zijn en de Boerenkrijg aangrijpen om persoonlijk gewin na te streven. Zo trekt op 19 november 1798 Gerard Kelchtermans uit **Peer** aan het hoofd van een 'horde' zijn eigen woonplaats binnen. Ze plunderen de gendarmeriekazerne, het gemeentehuis en het huis van de agent, tevens handelaar in buskruit. Dat kan gekaderd worden in de opstand, maar daarnaast plunderen ze eveneens de kerk. De Fransen leiden hieruit af dat zij voor persoonlijk gewin roven, maar het zou kunnen dat zij de aangeslagen goederen in de gesloten, verzegelde kerk ergens veilig overbrengen? Vijf jaar later keert Kelchtermans naar Peer terug en wordt hij gearresteerd.

In de periode van de Boerenkrijg plegen vier personen die zich opstandeling noemen diefstallen en overvallen in **Neeroeteren**. Ze dienen bij een overval een messteek toe aan een bewoner en bedreigen hem met een pistool om de schuilplaats van zijn geld aan te wijzen. In een herberg van Neeroeteren maken ze zich bekend als 'Brabanders' en dreigen dat als ze een officieel ambtenaar zouden ontmoeten, ze hem zouden vermoorden. In de nacht van 23 op 24 januari 1799 arresteert een burgerpatrouille een van hen: Judocus Van der Meeren, geboren in Haren bij Brussel. Daarop melden meerdere personen van Neeroeteren zich om hun gestolen spullen weer te krijgen.

Avonturiers zoals de smokkelaar Friant bedrijven in de streek van **Turnhout** misdaden in naam van 'de Brabantse patriotten van het katholieke leger' zodat in die optiek het scheldwoord 'brigand' (baanstroper) verdiend is. Dit slaat slechts op een minieme minderheid. Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog zullen partizanenbenden vooral in het Leuvense en Limburg misdaden voor eigen profijt begaan maar de slachtoffers verzekeren dat het 'voor de weerstand' is. De boeren moeten het verzet voeden. *Le paysan doit nourire le soldat,* klonk het eeuwen geleden al.

De dialectiek van de geschiedschrijving

De Franstalige auteur Dupont-Bouchat concludeert uit deze en andere gevallen dat het criminaliseren van de opstandelingen tot de Franse propaganda van toen behoort, maar dat tientallen personen inderdaad zijn gebrutaliseerd door oproerlingen die zich als criminelen hebben gedragen. Opmerkelijk is dat de zienswijze van Franstalige historici in België, ook nog vrij recente, die verwarring in leven houden en het onderscheid tussen misdadiger en politiek militant niet duidelijk maken. Zij hameren steeds op het crimineel karakter van de Boerenkrijgers in 1798 en nemen daarmee de versie van Franse republiek over. Zelfs in de geschiedschrijving van de Boerenkrijg is België een land met twee culturen, twee visies, twee historiografieën. Tegenover Franstalige geschiedschrijvers als Hasquin, Bouchat, Rousseaux en andere is het nodig hier orde op zaken te stellen.

In de vroegere historiografie zijn de Boerenkrijgers steeds opgevoerd als idealistische helden die strijden voor altaar en haard. Dat is de these. Sinds 1998, met het werk van Luc François voor West-Vlaanderen en de Franstalige auteurs nadien wordt de boerenkrijger gedegradeerd tot 'pure crimineel', plunderaar, brigand in de Franstalige betekenis. Laten we dit als de antithese zien, waarbij de synthese is dat een duidelijk onderscheid moet komen tussen politieke opstandelingen en criminelen voor eigen profijt of het verschil tussen Brigands en brigands.

Ook louter opstandige daden worden als criminele schelmstukken voorgesteld en soms is dat werkelijk zo. Wanneer Boerenkrijgers in 1798 een stad of dorp veroveren, voeren zij steeds dezelfde handelingen uit: omhakken van de vrijheidsboom, verbranden van papieren in het gemeentehuis om lijsten van dienstplichtigen te vernietigen, de kerk weer openen, de pastoors de mis weer laten opdragen, huizen van collaborateurs plunderen, soms hen gevangen nemen, in twee gevallen hen lynchen. Zij zien dat als teken van opstand, het Franse gezag ziet dat als pure misdaad. De grens

tussen criminelen en opstandelingen is tijdens een gewapende opstand moeilijk te trekken. De draden van hun daden lopen door elkaar en dat geldt a priori voor iedere opstand. Een beperkte minderheid van opstandelingen is tot misdaad overgegaan, maar het voorstellen alsof opstandelingen eenvoudigweg criminelen zijn, is fout. Voor de gezagsdragers is het een gemakkelijkheidsoplossing om niet op de beweegredenen van die opstandelingen te hoeven ingaan. Het is makkelijk gewoon te zeggen: *ce sont que des gueux*, het is maar uitschot. Dan hoef je je niet te verdedigen tegen hun werkelijke drijfveren: opstand tegen uitpersing, godsdienstvervolging en dienstplicht voor het leger van de bezetter.

De opstand botst op de Franse ordehandhaving

Om zowel de opstand als de misdaad te bestrijden, boort de Franse republiek vele bronnen aan. In tegenstelling tot het Oostenrijks bestuur voordien, is het Franse bestuursapparaat vanuit de top naar het kader efficiënt georganiseerd. Er bestaat een multifunctionele ordehandhaving met bezettende ambtenaren, spionnen, agenten, militairen, gendarmen, douanen. De groepen lossen bovendien elkaars problemen mee op. Zoals gendarmen smokkelaars arresteren, houden douaniers dienstplichtigen en deserteurs aan. Dat zijn de veldwerkers, die bovendien goed worden geleid door ambtenaren zoals prefecten en commissarissen die veel informatie goed en snel doorspelen via koeriers en agenten.

Het Franse bestuursappaaraat is in de top en het middenkader goed uitgebouwd maar op lokaal vlak gaat het de mist in bij gebrek aan capabale bestuurders. Vooral op het platteland is de toestand schrijnend en is het ontzettend moeilijk bekwame mensen te vinden die een verantwoordelijke bestuursfunctie kunnen opnemen. Weinig mensen willen een **ambt** opnemen en de ingevoerde bestuurders van elders, vaak Franstaligen, zijn evenmin bekwaam en vaak niet zuiver op de graat. Zij krijgen –als vreemdelingen- te kampen met een sterke aversie van de dorpsbewoners die ze moeten besturen. Wanneer Brigands een dorp binnen vallen, stellen ze de oude bestuurders weer aan, wat steevast geïnterpreteerd wordt als het herstel van het ancien régime. In feite zijn het vertrouwenspersonen, oudere gekende dorpelingen die ze in de plaats willen van gehate 'vreemdelingen', die ze met de bezetter zien collaboreren. Veel republikeinse ambtenaren laten in hun rapporten een euforische taal horen, een soort peptalk om aan te tonen welke belangrijke klussen zij klaren en hoe belangrijk zijzelf en hun post wel zijn voor de republiek.

De Fransen hebben een groot spionagenetwerk en zijn zeer goed ingelicht over de activiteiten van opstandelingen. Uiterst snel is het centraal bestuur in de departementen op de hoogte van de minste oproerige beweging. In de rekeningen van de Fransen komen meerdere posten voor van 'geheime geldmiddelen', bedoeld om spionnen te betalen. Dat heeft aanzienlijk bijgedragen in het gemakkelijk neerslaan van de Boerenkrijg. Zij brengen door valse berichten ook ontreddering in het boerenleger. Wie de verslagen en rapporten van die tijd leest, komt onder de indruk van de efficiëntie van de republikeinse administratie in die dagen, te danken aan het imposante netwerk van bespieders, spionnen en infiltranten. Het staat in schril contrast met het Oostenrijkse bestuur onder Jozef II, tien jaar eerder. Uiterst snel wordt gereageerd,

komen er maatregelen, slaan mobiele kolonnes de weg naar de haarden van opstand in.

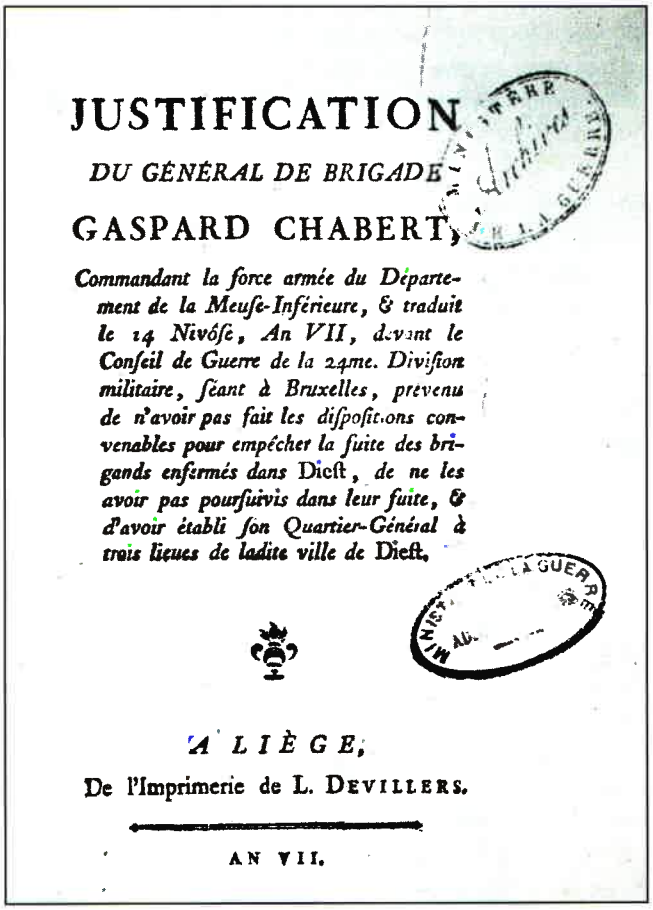
Vermits onze streken officieel tot Frankrijk behoren, kan niet gesproken worden van een echt 'bezettingsleger', maar zo wordt het aangevoeld. In 1798 bevinden zich ongeveer 25.000 Franse militairen in de hele Nederlanden, maar ze zijn onregelmatig verdeeld. Tijdens de Boerenkrijg worden ook Franse troepen uit het Rijnland en Noord-Frankrijk naar hier gezonden, zelfs de nationale garde. Tegen dergelijke goed georganiseerde militaire macht is geen kruid gewassen. De militairen hebben absoluut geen begrip voor de beweegredenen van de opstand en slaan het oproer genadeloos neer. De opstand wordt bestreden door legergroepen van diverse grootte. In Meerhout en Kapellen bij Tienen behalen 'de boeren' wel een overwinning omdat de Franse eenheid er te klein is om de strijd tegen de boeren in numeriek overwicht te kunnen winnen.

De belangrijkste Franse bevelhebber is generaal Claude Colaud. Hij krijgt het bevel de zogenaamde 'Opstand van Brumaire van het jaar VII' de kop in te drukken. Eind oktober 1798 komt hij in Brussel aan. Hij is een echte sabelslijper die veel tegenkanting krijgt maar met ijzeren hand en een enorme machtsontplooiing de maatregelen oplegt om de Boerenkrijg neer te slaan. Hij wordt gauw ontgoocheld in personen met bestuursfuncties die als angsthazen reageren. Hij haat de civiele bestuurders die hij laf noemt en schreeuwt en tiert naar hen als een onbeschofte vlegel. Bovendien toont hij zich ongemanierd door zijn hoed op te houden in hun aanwezigheid. De volksvertegenwoordigers van de streek klagen zijn optreden aan in Parijs. Dat maakt indruk en kort nadien wordt Colaud overgeplaatst.
Onder Colaud wordt Nedermaas of Limburg militair ge-

Generaal Claude Colaud

leid door generaal **Chabert**. Hij wordt in Meerhout korte tijd gevangen genomen en laat de boeren uit Diest ontsnappen, waarvoor hij wordt aangeklaagd. Zij verdediging is bewaard gebleven.

JUSTIFICATION

DU GÉNÉRAL DE BRIGADE

GASPARD CHABERT,

Commandant la force armée du Département de la Meuse-Inférieure, & traduit le 14 Nivôse, An VII, devant le Conseil de Guerre de la 24me. Division militaire, séant à Bruxelles, prevenu de n'avoir pas fait les dispositions convenables pour empêcher la fuite des brigands enfermés dans Diest, *de ne les avoir pas poursuivis dans leur fuite, & d'avoir établi son Quartier-Général à trois lieues de ladite ville de* Diest.

A LIÈGE,

De l'Imprimerie de L. DEVILLERS.

AN VII.

De belangrijkste lokale ordehandhavers in iedere kantonhoofdplaats zijn de **gendarmeriebrigades** bestaande uit meestal vijf manschappen. De gendarmerie, voor het eerst opgericht in 1795, is een leger ten dienste van de binnenlandse politiek met de bedoeling schrik aan te jagen. De gendarmen zijn gevreesd. Ze boezemen angst in: *Parce qu'on a toujours peur des gendarmes... que la gendarmerie quoique si utile n'est pas bien vue du public dans ce pays.* In de nacht van 10 op 11 juni 1798 brandt de gendarmeriekazerne van Venlo. In die omstandigheden zijn er steeds verdenkingen van brandstichting. De huisvesting laat vaak te wensen over. Van 1803 dateert een rapport dat dringend reparaties nodig zijn aan de kazernes van As, Heerlen, Maaseik, Roermond, Sint-Truiden en Tongeren. De kazerne van Beringen zou zelfs onbewoonbaar worden als er niet snel ingrepen gebeuren. In Herk-de-Stad en Peer logeren de gendarmen bij particulieren, bij gebrek aan een geschikte huisvesting.
Gendarmen mogen zich alleen in uniform en gewapend op straat vertonen. Soms doen ze burgerkleren aan om iemand te betrappen zoals twee brandbriefleggers in Ophoven of eens bij de arrestatie van een soldaat bij Roermond. Telkens wordt geopperd dat de arrestatie niet correct was omdat ze geen uniform droegen.
Gendarmen kunnen de orde handhaven wanneer een bep-

erkt aantal oproerkraaiers zich manifesteert. Wanneer tijdens de Boerenkrijg er honderd en meer mannen samenkomen, staan zij met hun vijf machteloos. Opperbevelhebber Wirion schrijft dat de gendarmen goed werk presteren in het bedwingen van de Brigands. Op vele plaatsen gedragen zij zich moedig tijdens de opstand. Maar ook vluchten er gendarmen uit de oproerige gebieden naar de hoofdsteden om een veilig onderkomen te vinden. Vrij gauw worden ze gedwongen naar hun post weer te keren.

De Franse republiek verplaatst in één klap, met één maatregel de grens tussen Brabant en het prinsbisdom Luik naar een gebied achter de Maas. Tussen Eksel en Gingelom worden de vroegere 'commiezen'-kantoren van prins en majesteit opgeheven. De smokkel wordt daarmee ook verlegd. Er tiert een welige smokkel tussen de negen departementen en de Bataafse republiek. Er zijn gevaarlijke smokkelbendes actief die grote winsten kunnen opstrijken. Zo beoefent ene Jacques Pierlot uit de streek van Sittard als 'chef contrebandier', onophoudend de graansmokkel. Talloze rechtzaken zijn het gevolg van betrappingen van mensen die smokkelwaar bij zich dragen. In de zomer van 1798 nemen **douanen** vrij veel smokkelwaar in beslag maar maken weinig aanstalten tot arrestatie van de smokkelaars zelf die ze nochtans makkelijk te paard kunnen achtervolgen. Bepaalde voortvluchtige dienstplichtigen proberen met smokkel in hun levensonderhoud te voorzien. Zo iemand is Noël Lahaut uit Blégny die in Limburg actief is. Na arrestatie beweert hij dat bepaalde douaniers hem kennen en laten gaan als ze hem zien. Dergelijke uitpraken dienen met voorbehoud beoordeeld te worden. Er zijn vaak vetes tussen douaniers en smokkelaars. Door zo een verklaring kan hij zijn vijanden in diskrediet brengen, een handelwijze die tijdens de vorige bokkenrijdersperiode reeds overvloedig was opgedoken tegenover bewakers die hen niet hadden laten ontsnappen.
Aanvankelijk treden grensbewakers vrij onherkenbaar op. Pas in 1800 wordt de douaniers opgedragen een (groen) uniform te dragen. Zo militariseert de douane.

Louter criminele bendes

In de archieven over de Boerenkrijg (1798) zitten ze door elkaar: de processen-verbaal en rapporten over opstandelingen en bendes criminelen. Wanneer de boeren een dorp binnen trekken, plunderen ze het gemeentehuis en huizen van republikeinse ambtenaren om politieke redenen. Dat wordt in Franse rapporten onder de noemer 'buitensporigheden, oproer of plunderingen' weergegeven, maar een nachtelijke roofoverval in bende komt ook onder die noemer 'plundering' terecht.

Drie grote criminele bendes worden gearresteerd in het Boerenkrijgjaar 1798. Met de opstand zelf hebben zij niets te maken. De bende van Salembier opereert in de jaren 1796-1798 in Vlaanderen tot in de Brabantse streek van Mechelen en Antwerpen. Ze worden 'de Voetbranders van het Noorden' genoemd. Ze martelen de overvallen bewoners met vuur om ze te dwingen de schuilplaats van hun geld bekend te maken. In totaal plegen zij 34 aanslagen en inbraken. Na hun arrestatie geven bendeleden en vooral hun chef Salembier bereidwillig inlichtingen over hun medeplichtigen.

Het proces van de gegrepen bendeleden wordt in 1798 in Brugge gevoerd. De Brugse kroniekschrijver Jozef Van Walleghem laat een nauwkeurig verslag na: *"..... Wat je hier leest, is de bewondering van de gewone man voor de ter dood veroordeelde. En dit ligt aan de basis van de mythevorming van bedeleiders en zware criminelen bij het gewone volk die er helden van maakt! De ooggetuige zegt exact op welk tijdstip de valbijl begint te werken: van 16.12 tot 16.37 uur. Op 25 minuten tijd worden er 21 onthoofd. Salembier komt als eerste aan de beurt en wil nog iets zeggen, maar dat kan men nauwelijks verstaan, omdat zijn bendeleden hem uitschelden en vervloeken. Zijn vroegere companen die hem nu haten, overstemmen hem door hun woedend geroep. Het mes valt voor Salembier maar het mislukt omdat zijn hemd niet ver genoeg is afgetrokken. De guillotine moet voor hem een tweede keer opgetrokken worden. Bij de overige 20 gaat het zonder problemen en zij lijken zelfs te strijden om eerst op het schavot te komen. Eén ervan gaat zelfs naar de zak kijken waar de hoofden in terecht komen.*

Het is vijf jaar voor Bakelandt en zijn 24-koppige bende die op Allerzielendag 1803 in Brugge wordt onthoofd. Hij opereert pas wanneer de opstand voorbij is en valt buiten de opstand. Nochtans heeft de mythevorming, gebaseerd op mondelinge overlevering en een recente stripreeks hem als schoolvoorbeeld van een Brigand opgevoerd, wat zelfs door Franstalige auteurs wordt overgenomen! Bakelandt, de beroemdste schurk uit die tijd, hoort niet bij de Boerenkrijg en heeft absoluut niets te maken met politieke drijfveren! Hij rooft voor eigen zak. Die 45 in West-Vlaanderen gerolde hoofden moeten het afleggen tegen de zestig die in die periode op de Vrijdagmarkt in Gent vallen. Daar worden ze meestal 'de binders' genoemd. Zij worden in meerdere kleinere groepjes of alleen terechtgesteld. Zij zullen later niet tot de postume volkslegende behoren.

De Antwerpse Zuiderkempen wordt onveilig gemaakt door 'de bende van kertus' of 'de binders van de Pijpelhei'. Frans Mariën, in de volksmond 'Sus Morré' en zo ook beschreven in de Franse verslagen, heeft zijn uitvalsbasis in de moerassige streek van Booischot, kanton Heist op-den Berg. Hij maakt de hele streek onveilig door afpersing en overvallen en krijgt al gauw de bijnaam 'Cartouche', naar een vroegere Parijse roverhoofdman. Zijn bende gaat over tot het binden

van hun slachtoffers en nadien martelen ze hen, onder meer door in de schouw boven het vuur op te trekken, wat in het jargon heet: "de haan doen kraaien."Mariën en zijn bende kunnen vrij lang hun gangen gaan. Een Franse gewapende macht vanuit Antwerpen trekt op 21 december 1797 naar de Pijpelhei, waar het tot een gewapend treffen komt en Mariën gevat wordt. Hij is een louter crimineel, maar wordt beschuldigd van 'opstand'. Het is alsof de Centrale Administratie het verschil tussen politieke rebellie en criminaliteit niet begrijpt. Zo houden ze die begripsverwarring bewust aan om de ideologische opstandigheid te 'criminaliseren'. In de eigentijdse historische bronnen worden criminelen en opstandelingen op dezelfde manier vervolgd en over dezelfde kam geschoren.

Op 25 juni 1798 is er vervolging te Antwerpen van 'een rover gezegd voetbrander'. Het is Corneel Guldentop. De criminele bendeleider wordt die dag gearresteerd, net voor de eigenlijke Boerenkrijg uitbreekt en waarmee hij, net zoals Salembier en Mariën, niets te maken heeft. Bij een zoektocht naar opstandelingen wordt hij toevallig opgepakt. 'Guldentop zonder kop' zou nu als spook 's nachts nog te zien zijn bij een kasteel in Edegem waar hij zijn schat heeft verborgen…
Vooral de periode van het Directoire, waarin de godsdienstvervolging, de dienstplichtwet en de Boerenkrijg plaatsvinden, wordt het meest geteisterd door bendeactiviteiten. Later, onder het bewind van Napoleon wordt het georganiseerde banditisme in onze streek teruggedrongen.
Daarnaast is er het criminele gedrag van talloze Franse militairen die zich bij het neerslaan van de opstand schuldig maken aan plundering voor eigen rekening, verkrachting, huisvredebreuk zonder dat een burgerlijk ambtenaar erbij is en in het uiterste geval aan moord... Het Franse gezag treedt hiertegen op in de mate van het mogelijke. De vermeldingen van crimineel gedrag door republikeinen is minstens even groot als die van de (politieke) Brigands.

De Limburgse bijdrage

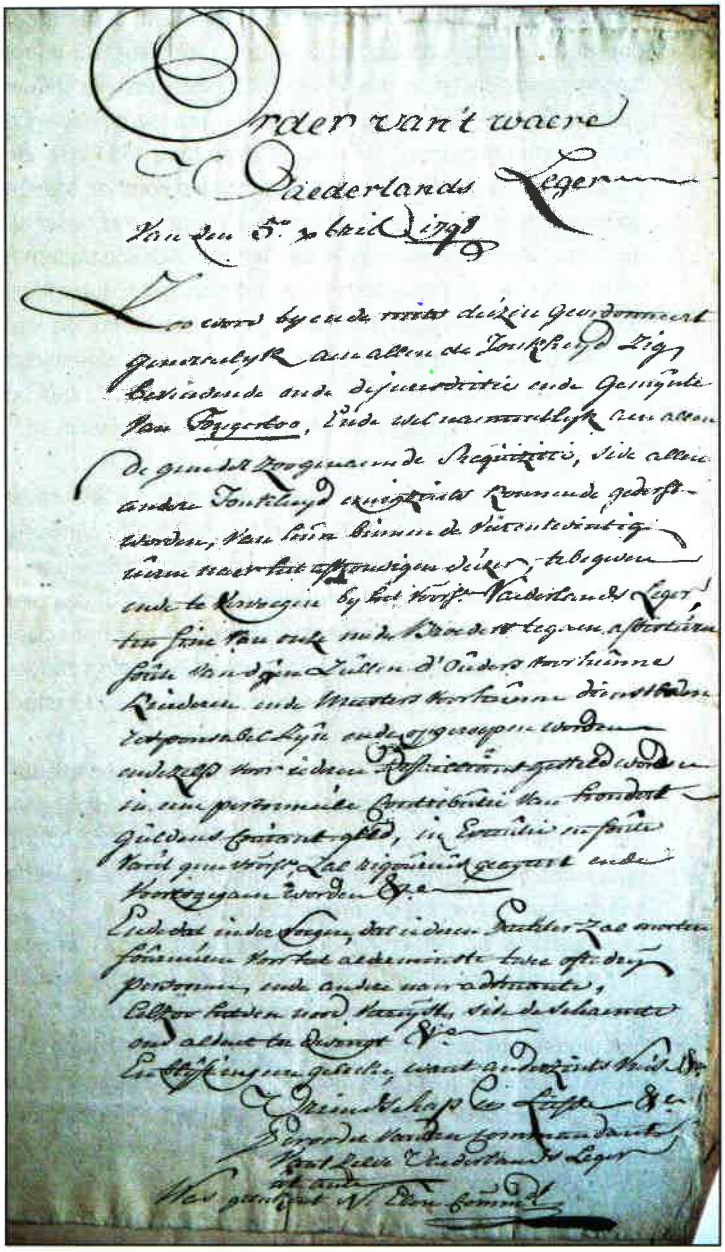
Wat had Limburg met de Boerenkrijg te maken? Twee keer schiet Limburg in actie, telkens wanneer de Brabanders onze gouw zijn binnengedrongen. Die binnenvallende Boerenkrijgers worden 'Brabanders' genoemd, en daartoe behoort ook de huidige provincie Antwerpen. Ook dat was het oude hertogdom Brabant.
Op 23 oktober 1798 komen enkele honderden oproerlingen uit Diest de westelijke kantons Herk en Beringen binnen. Bij Herk kunnen ze een kleine overwinning boeken, wat in een lied wordt vereeuwigd. Een Franse mobiele kolonne vanuit Luik neemt bij Herk 19 krijgsgevangenen. 'De la crapule' is het, jonge mannen zonder kousen en schoenen, maar ook barones de Heusch van het domein Landwijk bij Donk is er bij: une très méchante fem*me*. Zij was gravin de Looz-Corswarem en had negen jaar voordien de Luikse patriotten gesteund. Nu had ze de mannen van Corbeels een onderkomen gegeven en vanaf haar domein laten vuren. Bij die gevechten waren twee Brigands omgekomen, waaronder een 'fanatiek priester', aldus het Franse verslag, namelijk Frans Stalmans, pastoor van Donk, "op 28 oktober gruwelijk door de Fransen vermoord," aldus het parochieregister. Volgens kroniekschrijver Reyners uit Meeuwen werd hij vermoord omdat hij zijn blijdschap over de komst van de Brabanders liet uitschijnen.
Het optreden van ongeveer driehonderd opstandelingen in West-Limburg duurt slechts vier dagen maar het hele departement Nedermaas staat in rep en roer. Na die inval verschijnen in de rest van Limburg oproerige plakkaten en geschriften die de 'lieve Brabanders verwelkomen die hen gaan verlossen van het Frans gespuis en die oproepen om ook in

Limburg tot opstand te komen.
Er komt een kettingreactie van schermutselingen. In **Zonhoven** draagt een ondergedoken priester open en bloot een mis op. Mensen in herbergen in **Oirsbeek** worden aangesproken of ze Brabander of Fransman zijn'? In geval van een ontwijkend antwoord, worden ze beledigd en bedreigd. In **Nederkruchten** paradeert een 300-tal mannen, gewapend met knotsen en geweren, door de straten. Ze roepen: "Leve de Oostenrijkers, Leve de Keizer, Weg met de Republiek!" Commissaris Bovier van **Roermond** haalt opruiende schriften weg: "Ontwaakt uit uw vierjarige slaap, katholieken. Nu levend of dood. O wee de kerkrovers en de godslasteraars."

Er klinken kreten: "We plunderen de republikeinen." De opstandelingen worden door enkele tientallen republikeinse vrijwilligers uiteengedreven.
In **Beegden** roepen ze: "Leve de Keizer en de Brabantse patriotten." In **Wintershoven** vallen vrouwen de commissaris en enkele gendarmen aan die het op een lopen zetten, achtervolgd door de Wintershovese furies. In **Maaseik** jouwen ze commissaris Dodé uit. Hij was procureur van het stift in Thorn maar werd er ontslagen wegens corruptie en heeft nu een republikeins ambt aanvaard. Hij is actief in het opsporen van priesters en kerkelijke voorwerpen. Later wordt hij vermoord. In **Lanaken** wordt de vrijheidsboom geveld en in herbergen opgeroepen alle Fransen de keel over te snijden. In **Montenaken** roepen ze in de nacht voor 28 oktober: "Leve de Engelsen". Dit zijn echter schermutselingen zoals die ook elders voor en na de Boerenkrijg voorvallen. Tekenen van een echte 'Limburgse' opstand zijn er alleen in Nederkruchten en Roermond en slechts gedurende enkele nachten. Op dat ogenblik zijn de Brabanders reeds over de grenzen teruggetrokken en verdwijnt ook het Limburgse enthousiasme. In Limburg blijft het bij kleine opstootjes die geen aandacht van Colaud krijgen.

Begin **december 1798** komen enkele duizenden boerenkrijgers vanuit het Hageland weer Limburg binnen. Opnieuw sluiten de 'locals' zich aan. Ze bezetten Hasselt waar ze op 5 december de nederlaag leiden. Maar ook nadien blijft het in Nedermaas onrustig. De dienstplichtigen kunnen moeilijk terug naar hun dorp. Er wacht hen straf, boete en inlijving in het Franse leger. Ze duiken verspreid onder. De Fransen houden kort na elkaar twee grote razzia's in het hele departement. Ze noemen het 'la grande battue'. De eerste vindt plaats op 12 december 1798, amper een week na Hasselt. De Fransen nemen onder meer drie Brigands gevangen in Kerkhoven en dat zet kwaad bloed. Hun makkers, onder leiding van Pieter Cranincx uit Diest, nemen wraak. Het komt tot '**de affaire van Eksel**,' de grootste moordpartij door 'Boeren' bedreven. Het gebeurt zestien dagen na de slag van Hasselt. Mogelijk is dit een smokkelaarsbende die met de Brigands weinig uitstaans heeft en is persoonlijk profijt de hoofdmotivatie. Er zouden 28 bandieten bij de overval betrokken zijn geweest. De 'affaire van Eksel' zet de streek in rep en roer en veroorzaakt zelfs in Parijs opschudding. Een Fransman schrijft: "de verdreven rebellen zijn nu echte brigands (=baanstropers) geworden en ver van boeren als verdedigers van het geloof." Die criminalisering is mede te verklaren door jonge dienstweigeraars die onderduiken en zich aansluiten bij rovers, als opgejaagden zonder middelen van bestaan. Zo komen deserterende conscrits op het slechte pad.
Op 2 juni 1799 neemt de gendarmerie in **Bree** een anti-Franse liedtekst in beslag van knecht Arnold Damiaens uit **Neeroeteren**. Het lied is opgesteld kort na de afkondiging van de dienstplicht (strofe 1). Het is een oproep aan het volk van Nederland om te vechten tegen de Fransen. De Oostenrijkse keizer wordt vermeld, de Pruisen leveren buskruit en lood en

de Engelsen zouden op komst zijn. De drie mogendheden worden vermeld in strofe 2, 3 en 4. Zij staan garant dat de opstand niet tevergeefs zal zijn. Iedereen weent en maakt misbaar door de Franse politiek, maar nu moet er actie komen. De vijand moet het land uit. Damiaens wordt later vrijgelaten. Hij staat niet bekend als zanger van opruiende liederen.

Plannen tweede opstand

Na de nederlaag in Hasselt is de opstand neergeslagen. Vier Europese staten willen de Fransen uit de Nederlanden verjagen. Het meest actief is Engeland dat voortdurend agenten en onderhandelaars naar het continent stuurt, Pruisen blijft

neutraal. Rusland sluit een verbond met Engeland maar is niet bezig met onze streken. Dat doet wel de erfprins van Oranje, de latere koning Willem I. Hij vertrekt nog tijdens de Boerenkrijg vanuit zijn ballingsoord Londen naar het continent om de Fransen uit Nederland weg te krijgen maar ook om Noord en Zuid weer te verenigen. Er ontstaat een steekspel, een soort koehandel over de toekomst van onze streken. Wie wordt hier baas wanneer de Fransen weg zullen zijn? Belangrijke zuidelijke diplomaten zijn akkoord met de hereniging. Oostenrijk had voordien onze streken immers aan Frankrijk afgestaan en plechtig gezworen deze niet meer op te eisen. De Oranje-erfprins Willem trekt naar Duitsland om zijn agenten uit te sturen om een nieuwe opstand te ontketenen die hem aan de macht moet brengen. Bij die voorbereiding van de tweede Boerenkrijg spelen enkele Limburgers een belangrijke rol.
Oud-rector Daniëls van Zonhoven wordt op 13 april 1799 gearresteerd en neergeschoten. In zijn zakken zit belangrijke correspondentie, zoals een naamlijst van 14 personen en 31 gemeenten in de driehoek Lommel, Diest en Maastricht. De cijfers achter het dorp is het aantal manschappen dat iedere gemeente moet leveren voor de opstand: Beverlo 50, Koersel 60, Heusden, 40, Zolder 50, *Senderloo* 100, Kwaadmechelen 40, Ham 50, Beringen 30, Zelem 20… In totaal 1640 mannen moeten geleverd worden. Door die briefwisseling hebben de Fransen in één slag de Limburgse tak van de tweede geplande opstand in handen.
Jacob de Horion van het domein Obbeek in Heusden, oud infanteriekapitein voor Holland is in die periode een orangistisch verzetsleider die opereert in de streek van Tessenderlo, Meerhout en Vorst. Horion verspreidt het nieuws dat de prins van Oranje en de Engelsen weldra zullen ingrijpen. De spionnen die voor de Fransen werken, krijgen opdracht herbergnieuwtjes te verzamelen, onder allerlei vermomming contact met de bendeleiders te zoeken en naamlijsten van Brigands op te stellen. De vrij goed bewaarde briefwisseling in die periode maakt melding van meerdere samenscholingen en acties tegen ambtenaren.

Wat willen die opstandige boeren?
In de eerste plaats het juk van de Franse tirannie weg. Maar dan? Willen zij een samengaan met Noord-Nederland, onder de stadhouder van Oranje, onder de banier van de 'Leo Belgicus', het Latijn voor de Nederlandse Leeuw? Velen van hen schreeuwen echter: Leve de Keizer. Of is het meer particularistisch: voor Brabant, voor Vlaanderen? Wordt het een standenstaat zoals Van der Noot in 1789 nog realiseerde? Een monarchie maar met welke koning of voor een eigen republiek? En nog interessanter voor Limburg. Het prinsbisdom Luik was opgeheven. Wilden drossaard Clercx en de zijnen een terugkeer naar dat prinsbisdom of moest het Land van Luik een lekenstaat worden?

De Fransen zien vooral ophitserij door buitenlandse mogendheden: Een commissaris schrijft: "Die van Wenen en Londen kennen hun zucht naar vrijheid en onafhankelijkheid, spelen daarop in en hebben die Vlaamse hersenschim gestreeld om dit schone land aan de Franse Republiek te ontrukken en het na een welgelukte opstand zelf in te palmen en op hun beurt van hun onafhankelijkheid te beroven." Het doel van de inlandse opstandelingen en de buitenlandse ophitsers is prioritair de verdrijving van de Fransen, als die Franse pest maar weg zou zijn. Veel auteurs zien die houding als nostalgie naar het ancien régime, maar dat mag niet zo strikt geïnterpreteerd worden. De politieke strekking is onbepaald. 'Leve de Keizer' betekent gewoon: verlos ons van de Franse dwangrepubliek. Zelfs de Merode van Westerlo verklaart zich akkoord met een hereniging van de Nederlanden. Zijn zoon zou in 1830 sneuvelen in de strijd tegen die Hollanders. Om die gehate Fransen met hun dienstplicht en kerksluitingen weg te krijgen, zouden ze zelfs een pact met de duivel sluiten. Oud luitenant-drossaard Jan Mathijs Clerckx had tot het bittere einde de bokkenrijders vervolgd. De Fransen komen in het land en leggen een nieuw rechtssysteem op. Clerckx probeert met de buitenlandse mogendheden de Franse republikeinen uit zijn land te verdrijven. Hij wordt een sleutelfiguur. Bisschop d'Arberg van Ieper en Clercx voorkomen in augustus 1799 dat ons land weer in opstand komt op het ogenblik dat de Engelsen een invasie doen in Holland. Clercx keert zich tegen de reünie van de Nederlanden onder een protestantse vorst en trekt de kaart van het katholieke Oostenrijk. Die tweede opstand zou ongetwijfeld weer in bloed zijn gesmoord. Drossaard Clercx, die het bloed van vele onschuldige bokkenrijders op zijn geweten heeft, heeft hier echter nog veel meer bloedvergieten voorkomen.

We besluiten dat in de bijna twee maanden dat de Boerenkrijg duurt (oktober-december 1798) er diverse gevallen van zuiver banditisme gepleegd. Het zijn louter misdadigers die met de opstand niets te maken hebben of er misbruik van maken voor persoonlijk profijt. Ook na de Boerenkrijg worden, onder het mom van opstand, criminele feiten gepleegd, zoals de 'affaire van Eksel'.
Op basis van voorlopig onderzoek durf ik het axioma poneren dat het goed geoliede republikeinse repressieapparaat makkelijk in 1796-1798 het banditisme had kunnen bestrijden, maar het regime was uiterst onpopulair in deze streken en heeft de bendes hun gang laten gaan als bliksemafleider. Zo hoopte het regime dat de aversie van de bevolking zich eerder tegen de bendes zou keren dan tegen het Franse gezag. Tevens kon het regime makkelijker de opstand criminaliseren en hoefde het zich niet te verschonen tegenover de werkelijke redenen van rebellie. Dit axioma vereist echter nog het nodige onderzoek.

François Vangehuchten

Wat schatten van bermhertigheyd en geestelycke vreugten zouden sy van Jesus en Maria niet verwerven!

De oprichting van het genootschap van de voorgangers van de Broederschap van de Heilige Rozenkrans in de kerk van Stevoort, 1820

De negentiende eeuw was in Limburg de periode waarin het oprichten van parochiale broederschappen een essentieel onderdeel vormde van het pastoraal werk van pastoors en kapelaans. Broederschapsleden engageerden zich om zelf te ijveren voor de doelstelling van hun genootschap, pastorale doelstellingen werden zo doelstellingen van de parochianen zelf. De leden van de broederschap van de Heilige Familie namen zich voor hun familiaal leven te leiden naar het voorbeeld van de Heilige Familie in Nazareth, de leden van de broederschap van de Gedurige Aanbidding zorgden er samen voor dat één dag per jaar het Heilig Sacrament in de parochiekerk 24 uur lang aanbeden werd, de leden van de broederschap voor het Uitroeien van de Godslasteringen traden op tegen het vloeken. In veel parochiekerken lieten die broederschappen, die in veel gevallen rond of tijdens de Eerste Wereldoorlog ophielden te bestaan, een rijk patrimonium na van vaandels, processiemateriaal en archieven. [1]

Op 6 december 1812 werd in de parochiekerk van Stevoort officieel een Broederschap van de Heilige Rozenkrans opgericht, dat openstond voor mannen en vrouwen die zich wilden aansluiten (art. 1). De devotie voor de rozenkrans was traditioneel een aspect van het pastoraal werk van de orde van de dominicanen of predikheren. De doelstelling van de broederschap was het promoten van het bidden van het rozenhoedje en van de rozenkrans. Leden verplichtten er zich toe wekelijks minstens één rozenkrans te bidden.

Op de dag van hun aansluiting bij de broederschap, in het *uur des doods*, op de grote kerkelijke feestdagen, op de feestdagen van Onze-Lieve-Vrouw en op de eerste zondag van elke maand konden de broeders en zusters van de broederschap voor de zielen in het vagevuur een volle aflaat verdienen. Het bidden van de rozenkrans en van het rozenhoedje, of van delen ervan, leverde gedeeltelijke aflaten op.

Pastoor Jeanjette van Stevoort, die ook *rector* of geestelijk leider van de broederschap was, vond het in 1820 een goed idee om *tot meerder verheerlykheyd van den Zaligmaeker Jesus Christus, tot verheffinge van syne Heylige Moeder, en tot meerder glorie en luyster van onsen Heyligen godtsdienst* in de schoot van de broederschap een meer selecte groep van 24 mannen in te richten, die hij de *voorgangers* van de broederschap noemde[2] (art. 2).

Zijn keuze viel op kapellaan Vandenberg, Nicolas Jeanjette, Arnoldus Droogmans, Machiel Adons, Willem Sampermans, Jan Franco, Christiaen Carlens, Christoffel Nikmans, Jan Strauwen, Arnold Vandendwye, Cornelis Everaerts, Jan Robben, Egidius Beerten, Arnold Knapen, Pieter Adons, Gerard Vossen, Jan Colemont, Franciscus Vanderdonck, Pieter Hubert Droogmans, Pieter Everaerts, Pieter Vandormael, Lambert Esselen, Pieter Robben en Nicolas Vanrusselt. Op 13 augustus 1820 werden deze uitverkorenen een eerste keer bijeen geroepen, om het door de rector opgestelde reglement voor hun genootschap persoonlijk te ondertekenen.

De voorgangers moesten zich op eigen kosten een witte flambouw aanschaffen, een *schild met het beeld van Onze Lieve Vrouw daerop*, en *eenen domphoren,* een domper waarmee zij de kaars in hun flambouw konden doven. Zij moesten dit materiaal goed onderhouden en wanneer zij zouden overlijden,

[1] R. Nijssen, *Overdenckt ten allen teyden Iesu leyden... Zes eeuwen parochiale broederschappen in Sint-Truiden*, Sint-Truiden, 2009, 70 p.; L. Gos, R. Nijssen en P. Neirinckx, *Nu en altijd en in de eeuwen der eeuwen. Parochiale broederschappen in de Mijnstreek*, Wijer, 2013, 88 p.

[2] Deze bijdrage is gebaseerd op het reglement van het genootschap van de voorgangers van de Broederschap van de Heilige Rozenkrans in Stevoort, en op andere aantekeningen in het register van het genootschap. Dit archiefstuk wordt nu bewaard in het Rijksarchief te Hasselt, en kan er in de leeszaal geraadpleegd worden als nr. 63 van Blok 3 van het kerkarchief van Stevoort.

St.-Martinuskerk Stevoort

uit de parochie verhuizen of om een andere reden niet langer deel zouden uitmaken van het genootschap, dan verviel dit alles aan de parochiekerk (art. 4).

Om beurt moesten de voorgangers in een groep van 12 de processie bijwonen die in Stevoort iedere eerste zondag van de maand georganiseerd werd. Zij moesten dan hun flambouwen dragen en *nettjens gekleed* gaan, zoals dat bij hun eervolle functie paste. Wie onverhoopt zou wegblijven als het zijn beurt was, zou *eene offerande van vyf stuyvers*[3] aan de rentmeester van de broederschap moeten betalen. Zijn flambouw zou dan door een andere voorganger gedragen worden. Later werd aan dit artikel toegevoegd dat ook de voorgangers die de processie gekleed *met eenen blauwen kiel* zouden bijwonen, die boete van vijf stuivers zouden moeten betalen (art. 5).

Wie omwille van ziekte zijn verplichtingen niet kon nakomen, en een boete wilde vermijden, moest iemand anders uit de groep voorgangers verzoeken in zijn plaats te gaan. Wie niet tot het genootschap van de voorgangers behoorde, mocht geen flambouw dragen (art. 6).

Op de dag van de *groote processie* in Stevoort en op de feestdagen van de Heilige Rozenkrans en van Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart (15 augustus) zouden niet 12, maar alle 24 voorgangers met hun verzorgde kleding en hun flambouwen bijdragen aan de uitstraling van de processie. Het lijkt er op dat de pastoor, hoewel hij de voorgangers zelf gekozen had, toch niet zeker was van hun inzet: voor wie naliet in deze grote processies zijn opwachting te maken voorzag het reglement een boete van één schelling (art. 7).

Het voorrecht om het beeld van Onze-Lieve-Vrouw in de processies te mogen dragen was weggelegd voor ongehuwde mannen. Daarvoor koos de rector vier *treffelycke ende godtvrugtige jongmans*, met name Joannes Goorts, Joannes Magdeleyns, Gilis Colemont en Herman Fransis. Ook voor hen bedroeg het boetetarief indien zij afwezig bleven vijf stuivers. Zodra een van hen zou trouwen, de parochie verlaten of overlijden, zouden de voorgangers op voorstel van de rector een vervanger kiezen (art. 8).

Voorts stelde de pastoor *eenen deugdsaemen en bequamen bedienaer* aan, met name Pieter Joannes Durwael, die zou instaan voor de versiering van het beeld van Onze-Lieve-Vrouw en voor het onderhoud van de flambouwen, die de leden van de broederschap zou bijeenroepen als er vergaderd moest worden, *en voorders met vlijt, iver en godtvrugtigheyd doen wat aen zulke loffelycke bedieninge toebehoort, en wat de Heeren deekens hem zullen gebieden*. De (jaarlijkse) vergoeding voor de broederschapsdienaar werd later vastgesteld op 5 frank en 80 centiemen (art. 9).

[3] De stuiver was in onze streken vanaf de vijftiende eeuw de standaard kleine zilveren munt. Twintig stuivers waren destijds één gulden waard. De schelling was een grotere zilveren munt, die in de loop van de eeuwen in verschillende maten en gewichten geproduceerd werd. Hij was groter dan de stuiver.
In 1820 hoorde onze streek bij het Koninkrijk der Nederlanden, waar de nieuwe gulden en centen de officiële munten waren. Blijkbaar waren er in 1820 nog meer oude munten, uit de periode voor 1800, dan nieuwe guldens en centen in omloop. Daarom werden de boetes nog in die oude muntsoorten uitgedrukt.
Artikel 9 werd later aangevuld met een bepaling over de vergoeding voor de knecht of dienaar van de broederschap. Aangezien zijn vergoeding in frank en centiemen is uitgedrukt, mag aangenomen worden dat die aanpassing dateert van na 1831, toen de Belgische regering besliste dat ons monetair systeem op de frank zou gebaseerd zijn, of zelfs van na 1845, toen er voldoende franks en centiemen waren aangemunt om alle oude muntsoorten uit de circulatie te verdringen.

Zodra er door het overlijden van een lid of door een andere oorzaak minder dan 24 leden zouden zijn, zouden de overblijvers een nieuwe voorganger moeten kiezen. Die verkiezing geschiedde op voorstel van de rector, die de kandidaat aanbracht. Zodra de meerderheid van de leden voor de opname van de nieuwe kandidaat in de groep gestemd had, was die verkozen. De stemming kon gebeuren *met billetten* of door witte of zwarte bonen of bolletjes in een zak te steken. De rector en de twee dekens telden de stemmen en maakten de uitslag bekend.
Het bestuur van de voorgangers zou waargenomen worden door een viermanschap, bestaande uit de rector, twee dekens en een rentmeester. Als eerste dekens stelde de rector kapellaan Vandenberg en Egidius Beerten aan. Franciscus Vanderdonck werd tot rentmeester aangesteld (art. 2).

De dekens en de rentmeester bleven een jaar in functie. In de toekomst zouden er jaarlijks op de feestdag van de Heilige Rozenkrans nieuwe dekens en een nieuwe rentmeester gekozen worden. Het stond de voorgangers vrij de afgaande bestuurders te herkiezen, en wie gekozen werd mocht die functie niet weigeren, op boete van 10 stuivers (art. 3).

Zoals dat in veel broederschappen het geval was, deed ook de groep van de voorgangers iets speciaals om de uitvaart van overleden broeders luister bij te zetten. Wanneer een van de 24 broeders, een van de vier dragers of de dienaar van de broederschap zou sterven, dan zouden de dragers van het genootschap de lijkkist naar de begrafenisdienst en vervolgens naar het graf dragen. Van de overige broeders werd verwacht dat zij het lijk al biddend *op de gestigtigste ende godtvrugtigste wyse* en *met brandende flambauwen* zouden *vergeselschappen* tot aan het graf. Voorts moesten de dekens er voor zorgen dat er *zoo haest mogelyk* een herdenkingsdienst voor de overleden broeder zou worden opgedragen. De kosten voor die eredienst zouden gelijk verdeeld worden over de overgebleven broeders. Een broeder die zou verzuimen de *begravenisse oft uytvaert* van een medebroeder bij te wonen, zou een boete van 10 stuivers moeten betalen. Later werd dit artikel aangevuld met een bepaling die deze eerbewijzen en de lijkdienst vanwege de broeders ook voorschreef wanneer de echtgenote van een broeder overleed (art. 10).

Aan de dekens werd de zorg toevertrouwd om jaarlijks en zo kort mogelijk na de feestdagen van de Heilige Rozenkrans[4] en van Onze- Lieve-Vrouw Hemelvaart[5], een of meer gezongen missen te laten opdragen voor de zielenrust van de overleden broeders en zusters van de Rozenkrans. Het geld voor die missen moest uit het offergeld komen dat omgehaald werd tijdens de bijzondere collectes voor de broederschap. Ook hier was een boete van 5 stuivers voorzien voor de broeders die die missen niet zouden bijwonen. Later werd het aantal jaarlijks op te dragen missen vastgesteld op vijf (art. 11).

De dekens zouden iedere eerste zondag van de maand en op de feestdagen van Onze-Lieve-Vrouw tijdens de erediensten een collecte houden *met eene bezondere schael*, waarvan de opbrengst moest dienen om missen te laten opdragen en voor de aanschaf van *kerkgewaeden en andere vercieringen, die tot het selve gebroederschap noodigh zyn* (art. 12).

Op de feestdag van de Heilige Rozenkrans vergaderden de broeders *ter plaetse die den heer rector zal aenwysen*, om de het verslag van de rentmeester over het financieel beheer te aanhoren en om te beschikken in de zaken die de broederschap aangingen (art. 13).

Naast de verplichtingen die het lidmaatschap van de broederschap met zich bracht, werd van de broeders verwacht dat zij op al de feestdagen van Onze-Lieve-Vrouw, of toch minstens op de feestdag van het Heilige Rozenkrans, zouden biechten en communiceren *tot hunner ziele zaligheyd en stigtinge van de parochie* (art. 15).

Voor alle duidelijkheid vermeldde het broederschapsreglement ook dat de taken en verplichtingen de broeders niet *verpligten op zonden*: wie er niet in zou slagen zijn verplichtingen na te komen hoefde zich daarvoor geen zondaar te voelen. *Des te grooter en overvloediger*, zo was de rector overtuigd, *zou de belooninge zyn voor alle godtvrugtige broeders die de selve met iver zullen waerneemen en volbrengen* (art. 16).

Broeders die zich zouden misdragen, en door hun *schandelycke daeden* als byvoorbeeld dronckenschap, vloeken, versmaeding van den heyligen godtsdienst, of *twistmaekinge*, en die zich ook na *behoorlyke vermaeninge en berispinge* niet zouden beteren, konden na beraad door de rector, de twee dekens en vier ouderlingen uit de broederschap gezet worden. Hun flambouw en andere *toebehoortens* zouden dan aan de broederschap toekomen (art. 14).

Vanaf de oprichting van de groep van de voorgangers hielden pastoor Jeanjette (pastoor van 1815 tot 1835) en zijn opvolger Boesmans (1835-1864) een register bij waarin zij de namen van de voorgangers, de jaarrekeningen van het genootschap, de inventaris van de bezittingen en de verslagen van de bijeenkomsten inschreven. Pastoor Schroyen (1864-1871) maakte op 28 oktober 1864 de laatste aantekeningen in dit register, dat daarna leeg bleef. Het staat niet vast of er na 1864 enkel een einde kwam aan het gebruik van dit register, of dat pastoor Schroyen in zijn pastoraal geen plaats meer zag voor het genootschap van de voorgangers zoals dat functioneerde ten tijde van pastoors Jeanjette en Boesmans.

Een grondig onderzoek in de kerk van Stevoort leerde dat het patrimonium van dit broederschap grotendeels verdwenen is. De flambouwen, de broederschapsschilden en de zilveren

[4] Oorspronkelijk de eerste zondag van oktober, vanaf 1913 vastgelegd op 7 oktober.
[5] 15 augustus.

ex-voto's die volgens aantekeningen in het register van de broederschap in de eerste helft van de negentiende eeuw veelvuldig geofferd werden, zijn er niet meer. Wellicht zijn zij samen met beelden die de kerk vroeger sierden het slachtoffer geworden van de beeldenstorm die in het begin van de jaren '70 ook in Stevoort woedde.

Tekstuitgave:
RH, *Kerkarchief van Stevoort. Blok 3*, nr. 63, p. 6-11.

Instellinge en statueten van het Broederschap van den Heyligen Roosenkrans in de kerke van Stevort, Bisdom van Luyk.

In den Naem van Jesus ende Maria

Het Broederschap van den Heyligen Roosenkrans is ingestelt in de succursaele kerke van Sint Martinus Bisschop, tot Stevort, Diocese van Luyk, den 6 december 1812, waervan de Bulle (dewelke van den hoogweerdigen heer grooten vicaris van Luyk toegestemt is den 12 novembris 1812) is berustende in de pastorye van Stevort, door welke Bulle vergunt worden alle de aflaeten die aen desgelycke broederschappen door S. H. de pausen van Roomen vergunt zyn geweest in de kerken van het orden van den H. Dominicus, instelder en uytvinder van den Heyligen Roosenkrans.

1° Door de geseyde Bulle is den eerweerdigen Heer pastoor van Stevort benoemt tot Rector van het selve Broederschap, bij welken alle goede dienaeren en dienaeressen van Jesus en Maria zigh kunnen aengeven, om als broeders en susters van het broederschap inschryvinge te bekomen, betragtende met eenen waeren geest van ingekeertheyd en godvrugtigheyd, wat noodig is om den aflaet die hier op dien dagh vergunt word, te verdienen.

2° Tot meerder verheerlykheyd van den Zaligmaeker Jesus Christus, tot verheffinge van syne Heylige Moeder, en tot meerder glorie en luyster van onsen Heyligen godtsdienst, heeft den Heer rector goedgevonden te verkiesen vier en twintig weldenckende mannen tot voorgangers van het selve broederschap, en is gevolgentlyk synen keus gevallen op de volgende parochiaenen, te weeten den eerweerdigen Heer Vandenberg Cappellaen, Nicolas Jeanjette, Arnoldus Droogmans, Machiel Adons, Willem Sampermans, Jan Franco, Christiaen Carlens, Christoffel Nikmans, Jan Strauwen, Arnold Vandendwye, Cornelis Everaerts, Jan Robben, Egidius Beerten, Arnold Knapen, Pieter Adons, Gerard Vossen, Jan Colemont, Franciscus Vanderdonck, Pieter Hubert Droogmans, Pieter Everaerts, Pieter Vandormael, Lambert Esselen, Pieter Robben, Nicolas Vanrusselt, onder welke 24 mannen hy eensgelyks heeft goedgevonden aen te stellen twee tot Deekens en eenen tot rentmeester, om het bestier van alles daer toe staende saementlyk met den Heer Rector waer te neemen, en waervan den keus is gevallen op den eerweerdigen Heer Vandenberg Cappellaen, en Egidius Beerten tot deekens, en op Franciscus Vanderdonck tot Rentmeester. En by aflyvigheyd van eenen der 24 mannen, oft anders het getal niet vol zynde, zal op den voorstel van den Heer Rector eenen anderen met meerderheyd van stemmen door de 24 mannen aengekosen worden, en opdat den keus des te liberder geschiede, zal hy gedaen worden met witte en swarte boonen of bollekens, ofte met billetten, ten overstaen van den heer Rector en der twee deekens, welke den keus zullen uytspreeken.

3° De Deekens en Rentmeester zullen een jaer moeten dienen en zullen alle jaer op Roosenkransdagh door de 24 mannen met meerderheyd der stemmen gekosen worden ten overstaen van den Rector, gelyk in andere keusen, dog het zal liber zyn de selve te herkiesen, en by aldien sy herkosen zyn, zullen desen dienst niet mogen weygeren, op boete van thien stuyvers te betaelen aen den Rentmeester.

4° De voorgangers zullen sigh in hun opkomen voorsien op hunne kosten van een witte flambauw, eenen schild met het beeld van Onze Lieve Vrouw daerop, en eenen domphoren, welke zy zullen moeten onderhouden op een deftige wyse, en by geval sy aflyvig wierden, van hier vertrocken, of geen deel meer maekden van de voorgangers, dan zal hunne flambauw met de toebehoortens blyven tot profyt van de kerke.

5° De voorgangers zullen by beurte ten getalle van twelf alle eerste zondagen met hunne flambauwen de processie bywoonen, nettjens gekleed zynde, gelyk aen deses eerplaetse toestaet, en zig gedragen met alle geschiktheyd ende godtvrugtigheyd, tot eer van het hoogweerdig Sacrement en stigtinge der geloovigen, ider syn plaets houdende, en in geval van achterblyvinge zullen sy toestemmen eene offerande van vyf stuyvers te verleenen, te betaelen aen den rentmeester, en syne flambauw zal door eenen anderen der voorgangers gedragen worden. [Later aangevuld:] Item amende van vijf stuijvers voor dengenen die de processie bijwoont met eenen blauwen kiel.

6° In geval eenen der voorgangers ziekelyk was, en synen poste niet en konde bekleeden, zal hy bytyds eenen anderen uyt het getal der voorgangers (en niet anders) moeten versoeken om syne flambauw te dragen, in welk geval, is dat het echt bevonden word, zal hy vry zyn van de boete, maer anders niet.

7° En alsoe den feestdagh van den Heyligen Roosenkrans en van Onse Lieve Vrouwe Hemelvaert de hoogste feestdagen zyn van het Broederschap, zullen de 24 voorgangers op dese twee dagen gelykelyk de processie met hunne flambauwen moeten bywoonen, op boete van eenen schelling, door de achterblyvende te betaelen, gelyk als boven geseyd is , hetwelk ook zal plaetse hebbben zoo dikwils als de groote processie zal gaen.

8° Den heer Rector heeft ook gekosen vier treffelycke ende godtvrugtige jongmans, naemenlyk Joannes Goorts, Joannes Magdeleyns, Gilis Colemont en Herman Fransis, die met alle geschiktheyd en godtvrugtigheyd het Beeld van Onse Lieve Vrouwe zullen dragen in de processie, zoo dikwils de selve zal geschieden, en zullen vansgelyken niet mogen achterblyven, op boete van vyf stuyvers, te betaelen als boven. Zoo er eenen van dese vier quam te trouwen, uyt de parochie te vertrecken of aflyvig te worden, zullen de 24 mannen, op voorstel van den heer Rector, seffens eenen anderen kiesen op de selve maniere gelyk de andere keusen gedaen worden.

9° Alsook eenen deugdsaemen en bequamen bedienaer, naemenlyk Pieter Joannes Durwael, denwelken het beeld van Onse Lieve Vrouw zal helpen vercieren, zorg dragen voor de flambauwen, de broeders van het broederschap tot vergaedering byeen roepen, en voorders met vlijt, iver en godtvrugtigheyd doen wat aen zulke loffelycke bedieninge toebehoort, en wat de Heeren deekens hem zullen gebieden [Later aangevuld:] Jaerlijks zal hij voor zijne bediening uijt den offer trekken de som van vijf francs tachentig centiemen.
10° Wanneer eenen van de 24 mannen, vier dragers of bedienaer zal afgestorven zyn, zullen de vier dragers het lyk tot de begravenisse dragen, hetwelk alle de andere voorgangers met brandende flambauwen zullen helpen inhaelen en met brandende flambauwen vergeselschappen naar het graf, alles op de gestigtigste ende godtvrugtigste wyse, ider syne plaets houdende, en biddende voor de ziele van hunnen afgestorven Broeder. De deekens zullen zorgen dat er zoo haest mogelyk nogh eene lykmisse voor den overleden broeder gesongen word, en zoo er imand van de gebroeders mankeerde dese plegtigheyd van de afgestorvene op begravenisse oft uytvaert by te woonen, zal in eene boete vervallen van thien stuyvers, te betaelen als boven, en ideren voorganger zal zyn gehouden syne quote tot betaelinge van dese lykmisse te betaelen in handen van den rentmeester volgens dat hun door de Heeren deekens zal aengezegd worden. [Later aangevuld:] Zullende deze voordeelige formalityten ook onderhouden worden voor idere af te stervene vrouw der voorgangers, nog levende, gelyk hier boven ten opzigte der voorgangers gezegd is.
11° De Deekens zullen daer en boven zorgen dat er alle jaeren seffens, of zoo haest mogelyk, naer den grooten feestdag van Roosenkrans en van Ons Lieve Vrouwe Hemelvaert, eene (of in kas mogelyk meer) zingende misse gedaen word voor de zielen van alle de afgestorvene broeders en zusters van den Roosenkrans, welke misse of missen sy zullen konnen betaelen uyt den offer, en welke moeten bygewoont worden door de voorgangers, beelddragers en vaendrager, op pene van vyf stuyvers amende. [Later aangevuld:] Zijnde bij latere dispositie het getal der missen bepaald op vijf, jaarlijks te celebreeren ten eijnde soo voor.
12° Op alle de eerste zondagen van de maend, allen de feestdagen van Onze Lieve Vrouw, zal eenen van de twee Deekens op beurte onder de goddelijke diensten met eene bezondere schael rondgaen, en zullen zoo de lidmaeten van het Broederschap als anderen, naer hun vermogen offeren, tot voltrecking van de goddelijke diensten, kerkgewaeden en andere vercieringen, die tot het selve gebroederschap noodigh zyn of gehooren.
13° De geseyde 24 mannen zullen eens op het jaer vergaderen ter plaetse die den Heer Rector zal aenwysen, te weeten op den Dagh van Roosenkrans, of kort daar naer, om alles te beschicken wat het broederschap betreft, daer zal den Rentmeester elken keer syne Rekening vertoonen, die in geval van goedkeuringe, zal onderteekent worden van den Heer Rector.
14° Indien imand van dit Broederschap het ongeluk hadde van zich te laeten vervoeren tot schandelycke daeden als byvoorbeeld tot dronckenschap, tot vloeken, tot versmaeding van den heyligen godtsdienst, oftwel tot twistmaekinge onder de gebroeders van dit Broederschap, zal naer behoorlyke vermaeninge en berispinge, by gebreck van beternisse door den Heer Rector benevens de twee deekens en vier ouderlingen, van het broederschap afgeschyden worden, en eenen anderen in syn plaets gekosen worden, zullende zyn flambauw en toebehoortens blyven tot profyt van de kerk. Dog Godt geve dat wy dit ter geener dagen noodig hebben.
15° Het waer te wenschen dat alle de broeders van dit broederschap zich in staet stelden, zoo het mogelyk was, om op alle de hooge feestdagen van Onse Lieve Vrouw, of ten minsten op den hoogen feestdagh van Roosenkrans, tot de Biegte en Communie te naederen, tot hunner ziele zaligheyd en stigtinge van dese parochie. Wat gunste en vertroostingen, wat schatten van bermhertigheyd en geestelycke vreugten zouden sy van Jesus en Maria niet verwerven!
16° De goede wercken by de voorgaende statueten voorgeschreven, verpligten op geen zonden, maer des te grooter en overvloediger zal de belooninge zyn voor alle godtvrugtige broeders die de selve met iver zullen waerneemen en volbrengen, den zegen van den Heere Jesus zy met hun op desen wereld en hier naemaels. Amen.

Aldus gedaen en geaccepteert door de 24 voorgangers en my rector, die tot versekering der acceptatie alle eygenhandig hebben onderteekent, den 13 augusti 1820.
[Handtekeningen]

Welk attesteere, den pastoor van Stevort, Rector van het broederschap, J. W. Jeanjette.

Rombout Nijssen

Liturgisch erfgoed in Meeuwen: de kelk van Thomas Lambrechts, mislezer in de kapel van het kasteel van Schoonbeek te Beverst

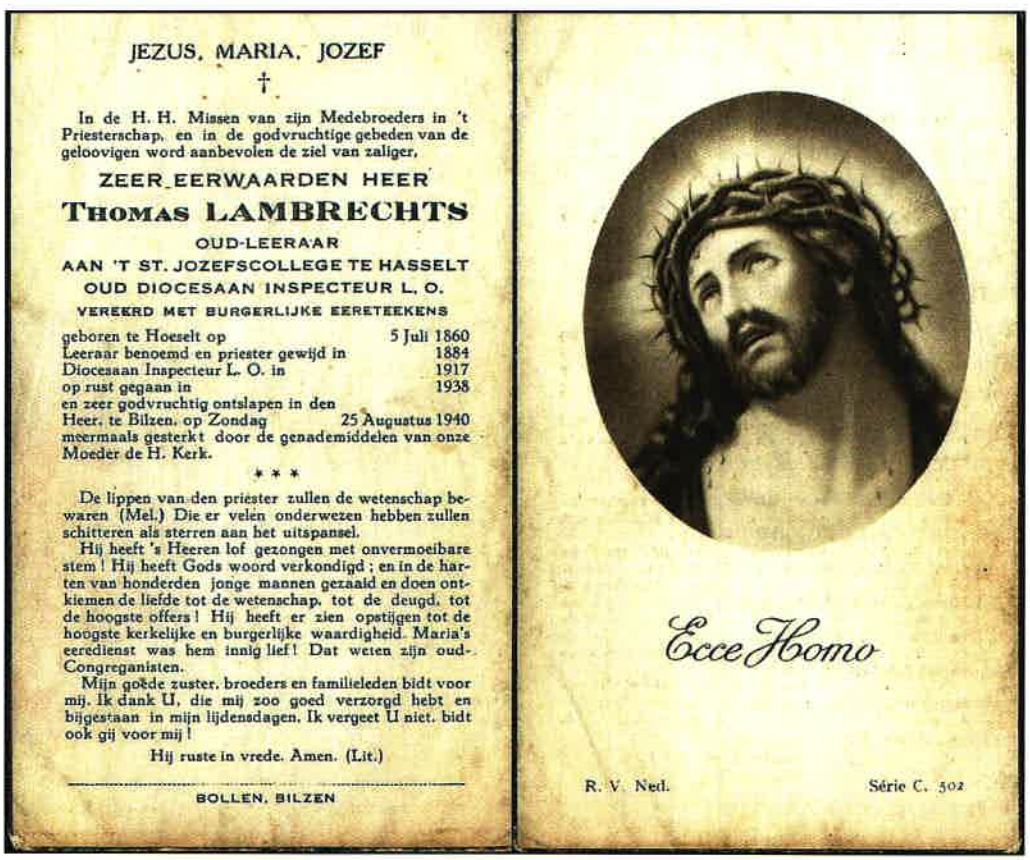
De studie van het kerkelijk kunstbezit is niet alleen leerrijk en boeiend omdat het vaak over kostbare voorwerpen gaat, die kunsthistorisch belangrijk, vaak zelfs uniek zijn, maar ook omdat ze meestal onbekend en ondergewaardeerd zijn. Het kenbaar maken van dat erfgoed is dan ook een belangrijke en interessante opdracht. Bij het onderzoek van het liturgisch zilverwerk in kerken, wordt men soms geconfronteerd met echte verrassingen. Als voorbeeld kozen we de Sint-Martinuskerk van Meeuwen. Uiteraard werden ook in die parochie de meeste liturgische voorwerpen door de pastoor of het kerkbestuur aangekocht om in de eigen kerk te worden gebruikt. Men treft er eveneens voorwerpen aan, die door een afscheidnemende pastoor werden geschonken, zoals de mooie verguld zilveren miskelk en de neogotische monstrans, waarmee pastoor Jan Jacob Hubert Claes (Halle-Booienhoven, 1839-Meeuwen, 1916) de Sint-Martinuskerk van Meeuwen verrijkte, die hij van 1881 tot 1916 als parochiegeestelijke bediende[1]. Hij had de kelk in 1901 van de Vrije Veeverzekeringsmaatschappijen in Limburg gekregen omwille van zijn vijfjarig voorzitterschap van de Veeverzekering van Meeuwen, die in 1896 door zijn toedoen was opgericht. Bovendien kreeg hij in 1914 van de parochie een monstrans als eerbetoon voor zijn vijftigjarig priesterschap[2]. Bij de studie van het liturgisch zilverwerk ge-

[1] E. KONINCKX, *De priesters van het bisdom Luik (1825-1967)*, I, Luik, 1974, blz. 48, nr. 567.
[2] J. GERITS, *J.J.H. Claes, pastoor van Meeuwen (1881-1916) en voorzitter van de herverzekering, gehuldigd door de vrije Limburgse veeverzekeringsmaatschappijen en door de parochie*, in: *De Reengenoten*, 2016, nr. 48 (december), blz. 48-50, afb.

beurt het ook wel dat men te maken heeft met een raadsel, waar een oplossing niet voor de hand ligt en zelfs zeer moeilijk te achterhalen is. Een treffend voorbeeld is de kelk van priester Thomas Lambrechts, die in de sacristie in de kerk van Meeuwen wordt bewaard. Hoe die kelk in Meeuwen terecht kwam blijft voorlopig een raadsel.

Wie was Thomas Lambrechts?

Thomas Lambrechts werd op 3 juli 1860 geboren in Hoeselt, als zoon van Pieter Jacob Lambrechts (Hoeselt, 22 december 1834 - 24 januari 1912), landbouwer, en Sophia Pellaers (Vliermaal, 28 mei 1834 - Hoeselt, 3 november 1902). In het gezin werden zes kinderen geboren, vijf zonen en een dochter, waarvan Thomas de oudste was. Na de Grieks-Latijnse humaniora en de traditionele seminariestudies in Sint-Truiden en Luik, werd hij in 1884 tot priester gewijd en vervolgens benoemd tot leraar aan het Sint-Jozefscollege te Hasselt. In Hoeselt was hij vooral bekend als "Keukesheer". Als priester-leraar fungeerde hij geruime tijd als mislezer in de kapel van het waterkasteel van Schoonbeek te Beverst, toen bewoond door graaf Jean Louis Théodore Ferdinand Armand de Renesse (1854- 1927) en gravin Berthe Henriette Marie Gislaine du Chastel de la Howarderie (1860-1941), die op 29 april 1890 waren gehuwd en drie dochters hadden[3]. Théodore de Renesse was een Belgische senator van de Katholieke Partij en vervolgens in 1919-1927 gouverneur van de provincie Limburg[4]. In 1917 werd Thomas Lambrechts aangesteld als diocesane inspecteur van het lager onderwijs. Hij ging in 1938 met pensioen en overleed op 25 augustus 1940 in Bilzen[5]. Mogelijk kwam de kelk in Meeuwen terecht via pastoor Jan Thoelen (Hoeselt, 1915-Leuven, 1989), die op 16 november 1941 tot priester werd gewijd en van 1969 tot 1988 de Sint-Martinusparochie in Meeuwen bediende. Hij was dus een dorpsgenoot van Thomas Lambrechts. Het blijft inmiddels onduidelijk of hij de miskelk aan Jan Thoelen schonk, maar een grote waarschijnlijkheid is niet uitgesloten. Beide priesters waren afkomstig van Hoeselt, zodat ze elkaar ongetwijfeld kenden, maar alleen Jan Thoelen had een band met Meeuwen. Het is dus zeer goed mogelijk dat Thomas Lambrechts of zijn familie de kelk schonk aan Jan Thoelen, die een jaar na het overlijden van zijn dorpsgenoot tot priester werd gewijd.

JEZUS. MARIA. JOZEF

†

In de H. H. Missen van zijn Medebroeders in 't Priesterschap, en in de godvruchtige gebeden van de geloovigen word aanbevolen de ziel van zaliger,

ZEER EERWAARDEN HEER

THOMAS LAMBRECHTS

OUD-LEERAAR

AAN 'T ST. JOZEFSCOLLEGE TE HASSELT

OUD DIOCESAAN INSPECTEUR L. O.

VEREERD MET BURGERLIJKE EERETEEKENS

geboren te Hoeselt op 5 Juli 1860
Leeraar benoemd en priester gewijd in 1884
Diocesaan Inspecteur L. O. in 1917
op rust gegaan in 1938
en zeer godvruchtig ontslapen in den Heer, te Bilzen, op Zondag 25 Augustus 1940
meermaals gesterkt door de genademiddelen van onze Moeder de H. Kerk.

* * *

De lippen van den priester zullen de wetenschap bewaren (Mel.) Die er velen onderwezen hebben zullen schitteren als sterren aan het uitspansel.

Hij heeft 's Heeren lof gezongen met onvermoeibare stem! Hij heeft Gods woord verkondigd; en in de harten van honderden jonge mannen gezaaid en doen ontkiemen de liefde tot de wetenschap, tot de deugd, tot de hoogste offers! Hij heeft er zien opstijgen tot de hoogste kerkelijke en burgerlijke waardigheid. Maria's eeredienst was hem innig lief! Dat weten zijn oud-Congreganisten.

Mijn goede zuster, broeders en familieleden bidt voor mij. Ik dank U, die mij zoo goed verzorgd hebt en bijgestaan in mijn lijdensdagen. Ik vergeet U niet, bidt ook gij voor mij!

Hij ruste in vrede. Amen. (Lit.)

BOLLEN, BILZEN

[3] Xavier de GHELLINCK VAERNEWYCK, *Théodore de Renesse*, in: *Biographie nationale de Belgique*, XLII, Brussel, 1981-1982, col. 638-643.
[4] J. HELSEN, *Graaf Theodore de Renesse (1854-1927), gouverneur van Limburg, 1919-1927*, in: *De gouverneurs in de beide Limburgen, 1815-1989*, Maastricht, 1989, blz. 312-323, afb.
[5] E. KONINCKX, *a.w.*, I, Luik, 1974, blz. 188, nr. 2533. Dank aan Marc Gonnissen en Christiane Jacobs van de "Hoeseltse Geschiedkundige Werkgroep" voor bijkomende informatie.

Zijn persoonlijke kelk, thans in Meeuwen

De neogotische verguld zilveren miskelk, met lepeltje en zonder pateen, die thans in de kerk van Meeuwen wordt bewaard, heeft een eigen historisch verleden. De kelk heeft een hoogte van 23 cm. en rust op een voet met zeslobbige rand. De schuin oplopende gladde voetwelving is in de opstaande rand versierd met een traceerwerk van Andrieskruisjes. Op de platte voorkant van de voetwelving is een klaverbladkruisje in een cirkel gegraveerd. De schacht, die de verbinding vormt tussen de voet en de cuppa, is zeshoekig en opgesmukt met opgelegde neogotische lancetboogjes, kleine cirkelfiguren en bladversiering. De decoratie werd dus deels ontleend aan de bouwkunst. De platgedrukte bolvormige knoop is voorzien van een florale versiering waarin vijf ronde knoppen zijn geplaatst, waarop de letters IESUS zijn aangebracht. De tulpvormige cuppa of bovenste deel van de kelk is gevat in een sierlijke vlechtband, bestaande uit een plantenornament en druiventrossen. Vooral de stam, de knoop en de cuppa zijn rijkelijk uitgewerkt met opgelegde neogotische boogjes en versieringen van bloemen, druiven en bladeren. Het globale uitzicht van de kelk werd ontleend aan de laatgotische vormgeving, die vooral in de 16de eeuw in de Zuidelijke Nederlanden veelvuldig werd toegepast. Inmiddels vond ik een gotische kelk, die in 1519 in Luik werd vervaardigd en grotendeels dezelfde versiering heeft als de hier bestudeerde kelk[6]. Het is een voorbeeld van het overnemen van stijl en decoratie door zilversmeden uit de neogotiek. De Luikse kelk is zeker geen alleenstaand liturgisch vaatwerk, dat voor inspiratie zorgde. Luidens een vermelding op het koffertje werd de sierlijke miskelk van Thomas Lambrechts uitgevoerd in het bekende Brusselse productiecentrum van zilverwerken Billaux-Grossé. Volgens de inscriptie, die onder de voetrand werd gegraveerd, werd de kelk op 20 september 1910 door graaf Théodore de Renesse en zijn echtgenote gravin Bertha du Chastel geschonken aan priester Thomas Lambrechts als dank voor de 25 jaar dat hij de missen opdroeg in de kapel van het kasteel van Schoonbeek: R.D. THOM. LAMBRECHTS IN CAPELLA CASTRALI DE SCHOONBEEK ANNOS XXV SACRA PERAGENTI THEOD(ORUS). COMES A RENESSE ET BERTHA COM(IT)ISSA DU CHASTEL GRATI ANIMO D(E)D(ERUNT) 20 SEPT. 1910. Hoewel de kelk een opmerkelijke historische en artistieke achtergrond heeft, werd ze in 1977 niet opgenomen in het *"Fotorepertorium van het meubilair van de Belgische bedehuizen"*, uitgevoerd door het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium te Brussel[7]. De kelk werd wel vermeld in de *"Eigendomsinventaris Kerkfabriek Sint-Martinus Meeuwen"*, die in 2003 werd opgemaakt in opdracht van de Diocesane Dienst voor het Kerkelijk Kunstpatrimonium van het Bisdom Hasselt[8]. De miskelk, die thans deel uitmaakt van het kunsthistorisch erfgoed van de Sint-Martinuskerk in Meeuwen, vertegenwoordigt dus een interessant en waardevol liturgisch gebruiksvoorwerp, met een opmerkelijke geschiedenis.

Jan GERITS
Vossenpad 9
3670 Gruitrode

Heemkunde Limburg is er voor U

Wij maken graag promotie voor al uw initiatieven.
Laat ons uw kringactiviteiten weten.
Wij hebben er een plaatsje voor in ons tijdschrift en op onze website.
Wij besteden ook graag aandacht aan uw nieuwste publicatie.

Teksten en foto's kunnen (liefst digitaal) gestuurd worden naar:
Raymond Lambie
Gijzenveldstraat 43, 3690 Zutendaal
Tel: 089/71 64 45
Email: voorzitter@heemkunde-limburg.be
raymond.lambie@pandora.be

[6] J.H. BERTELS, *Het ornament in de edelsmeedkunst*, 2de druk, Zeist, 1964, blz. 31, afb. 3.
[7] B. GEUKENS, *Fotorepertorium van het meubilair van de Belgische bedehuizen. Provincie Limburg. Kanton Bree*, Brussel – Sint-Truiden, 1977, blz. 27-29.
[8] A.M. HABRAKEN, *Eigendomsinventaris Kerkfabriek Sint-Martinus Meeuwen*, I, [Hasselt], 2003, nr. 27.

Denkend aan Jef Coenen (1926-2017), een Limburger in de Antwerpse heemkundige werking

Wie de geschiedenis van de heemkundige werking in Vlaanderen onderzoekt, ontmoet geregeld uitgeweken Limburgers, die in hun nieuwe woonplaats niet alleen interesse toonden voor de veelzijdige locale geschiedenis, wat heemkunde toch is, maar zich ook hebben ingezet voor de plaatselijke vereniging, die de heemstudie en de heemschut als doelstelling heeft. Tot hen behoort ook de Maaslander Jef Coenen[1]. Vele jaren was hij in Borgerhout en Deurne **één van de opmerkelijke figuren in de heemkundige werking** van de plaatselijke kring "Gitschotelbuurschap", die op 26 oktober 1936 door Ferdi Van de Vijver (1911-1981) werd opgericht en inmiddels een indrukwekkend palmares van activiteiten en publicaties kan voorleggen [2]. Jef Coenen verdient eveneens een speciale vermelding vanwege zijn onderzoek naar en kennis van spinnewielen, het maken ervan en het kopiëren van buitenlandse, soms historische modellen, het verzorgen van tentoonstellingen en publicaties over die werktuigen, de praktijk van het handspinnen en voor zijn uitgebreide verzameling van zelfgemaakte spinnewielen, die als een waardevol heemkundig erfgoed kan worden beschouwd. Persoonlijk heb ik in Jef een bijzonder aanhankelijke, optimistische en hartverwarmende vriend verloren, die zich met veel kennis en enthousiasme vele jaren inzette voor de heemkundige werking in de eigen woonomgeving in de Antwerpse context. Vanwege zijn Limburgse afkomst en verdienstelijk heemkundig werk past het dat Jef Coenen hier wordt herdacht.

Familiale achtergrond, opleiding en beroepsleven

Jef Coenen werd op 15 augustus 1926 geboren te Mechelen-aan-de-Maas, als zoon van Jan Coenen (Mechelen-aan-de-Maas, 22 december 1888 – Borgerhout, 5 januari 1976) en Alfonsine Hermans (Mechelen-aan-de-Maas, 19 december 1889 – Deurne, 1 juni 1962). Hij groeide op in een kroostrijk gezin van acht kinderen, vier zonen, waarvan de oudste op 18-jarige leeftijd overleed, en vier dochters. Jef was de derde zoon en het vierde kind in het gezin. In Mechelen-aan-de-Maas kende

[1] G. VAN BULCK, H. COENEN, M. BEYENS en K. COENEN, *In Memoriam Jef Coenen (1926-2017),* in: *Heemkundig handboekje voor de Antwerpse Regio,* LXV, 2017, nr. 2, blz. 22-26, ill.

[2] G. VAN BULCK, *Jef Coenen, 50 jaar Gibulid en 25 jaar ondervoorzitter,* in: *Heemkundig handboekje voor de Antwerpse Regio,* LV, 2007, nr. 4, blz. 22-25. Over Ferdi Van de Vijver, stichter-voorzitter van de "Gitschotelbuurschap", kan men lezen: J. GERITS, *Portret van Ferdi van de Vijver (1911-1981),* in: *De Autotoerist,* XXXIV, 1981, nr. 24, *Geel/Zwart,* blz. 1*, ill. ; J. GERITS, (*In memoriam*) *Ferdi Van de Vijver (1911-1981),* in: *Ons Heem,* XXXVI, 1982, p. 151-153.

Jef onbezorgde en gelukkige kinder- en jeugdjaren. Na het lager onderwijs in zijn geboortedorp volgde hij op de vakschool van Mechelen-aan-de-Maas de studierichting houtbewerking. Na de oorlog en de ongelukkige nasleep ervan verhuisde de familie Coenen naar Antwerpen. Hoewel Jef er als jonge man onder leed, kreeg die woelige periode hem niet klein. Na enkele jaren begon hij als zelfstandige schrijnwerker en vestigde zich in 1957 op het einde van de Boekenberglei, vlakbij het vliegveld van Deurne. Hij had er een bouwvallige woning gekocht, die hij eigenhandig afbrak en zelf weer opbouwde. Het volledige houtwerk en alle meubelen, die het interieur sierden en er dienst deden, maakte hij zelf. Hoewel het een betekenisvol levenswerk was, waarop hij terecht fier mocht zijn, bleef Jef bescheiden over zijn prestatie. De schrijnwerkerij, die hij er inrichtte en uitbouwde, genoot een ruime belangstelling, want jarenlang werd het bedrijf overspoeld door opdrachten van tevreden klanten, die zelfs een wachttijd voor lief namen. Inmiddels was hij op 14 februari 1953 in Borgerhout getrouwd met Marie-Henriette Degraeve (Moeskroen, 10 maart 1925-Deurne, 9 januari 1995). Uit hun huwelijk werden vier kinderen geboren, drie dochters en een zoon: Hilde (16 februari 1954), Krista (13 december 1955), Mieke (14 februari 1957) en Joris (25 januari 1961). Ook na het overlijden van zijn echtgenote bleef Jef wonen in het huis, dat vele jaren een vertrouwde en warme plek voor hem en zijn gezin was geweest. Tot op hoge leeftijd bleef hij zich inzetten voor de verenigingen waarmee hij zich vele jaren verbonden voelde. Hij behoorde niet alleen tot de gezaghebbende leden van de "Gitschotelbuurschap", waarvan hij trouwens als ondervoorzitter fungeerde, maar hij was eveneens lid van het "Sint-Maartensfonds", van "Broederband", vereniging van Vlaams nationalisten, en van de seniorenvereniging "Vlaams Verbond voor Gepensioneerden".

Ferdi Van de Vijver, stichter-voorzitter van de "Gitschotelbuurschap" (1936).

Heemkundige belangstelling

Na de verhuis van het gezin naar Antwerpen bouwde Jef zijn leven verder uit en werd hij al gauw vertrouwd met zijn nieuwe leefomgeving, die hij ook stilaan historisch, cultureel en volkskundig leerde kennen. In 1957 werd hij onder impuls van Ferdi Van de Vijver, drijvende kracht in de "Gitschotelbuurschap", lid van die heemkundige kring waarvan de werking, vooral de heemschut en de zorg voor het heemkundig erfgoed hem trouwens sterk aanspraken. Jef koesterde een grote bewondering en waardering voor Ferdi Van de Vijver. In een interview, dat hij in 1989 met de buurtkrant *"'t Vliegerke"* had, werd hem gevraagd hoe hij tot de heemkunde was gekomen, waarop Jef Coenen antwoordde: *"Dat was door Ferdi Van*

Voorgevel van het woonhuis van Jef Coenen, aan de Boekenberglei te Deurne, met twee herdenkingspanelen (1959). Foto: Wilfried Defillet.

de Vijver. Dat was nog eens een uitzonderlijke man! Hij had een speciale manier om mensen te leren kijken. Hij leerde je de schoonheid zien en dit in de meest gewone dingen, die je anders vanzelfsprekend vindt of nauwelijks opmerkt" [3].Jef Coenen verdiepte zich dan ook in de historische betekenis van zijn woonomgeving en de resultaten bleven niet uit. Op 27 december 1959 werden aan zijn huis twee herdenkingspanelen onthuld, uitgevoerd door beeldhouwer Remi Vermeylen, die toen aan de Lanteernhofstraat in Borgerhout woonde[4]. Het eerste paneel verwijst naar het buitengoed "Lanteernhof" (1552), dat vlak in de buurt stond, maar in 1939 werd afgebroken, terwijl het tweede paneel herinnert aan het historische roman van Hendrik Conscience over Hugo van Craenhove (1845), dat onlosmakelijk verbonden is met dat landgoed, waar de gebeurtenissen zich afspeelden (5). Het eerste paneel draagt het opschrift: "HIER STOND 'T LANTEERNHOF 1552-1939". Het laatstvermelde paneel is voorzien van een gebeeldhouwd reliëfportret van de Vlaamse volksschrijver Conscience (Antwerpen, 1812 - Elsene, 1883) en draagt het opschrift "IN 1845 / GESCHREVEN / HANDELT HIER / INITIATIEF 1959 / KRING V. HEEMKUNDE / GITSCHOTELBUURSCHAP". Op die manier bracht Jef Coenen treffend twee opmerkelijke plaatselijke gegevens uit het heemkundig erfgoed blijvend in herinnering. Een ander project van Jef Coenen was het plaatsen in 1991 van een kopie van de vergulde draak op het landgoed "Drakenhof". Het eerste beeld was immers tijdens de oorlog verdwenen. De tweede draak, die er door de zorgen van Jef was gekomen, werd door erfgenamen van de laatste bewoner meegenomen naar de Verenigde Staten (6). Ook op hoge leeftijd bleef Jef Coenen bezorgd om het historisch erfgoed. Toen in 2016 het bouwen van een nieuwe school was gepland op het terrein van het vroegere "Lanteernhof", zette hij zich in voor een archeologisch onderzoek naar de postmiddeleeuwse bouwresten van dat historisch landgoed, omdat hij ervan overtuigd was dat de fundamenten van het gebouw nog in de grond aanwezig waren (7). Jef Coenen toonde niet alleen een daadwerkelijke belangstelling voor het onroerend en geestelijk heemkundig erfgoed, hij was als auteur ook nauw betrokken bij het tijdschrift van de heemkundige kring "Gitschotelbuurschap", dat sinds 1953 werd uitgegeven als *"Heemkundig handboekje voor de Antwerpse randgemeenten"*, maar in 1983 van naam veranderde als *"Heemkundig handboekje voor de Antwerpse regio"*. Van 1982 tot 2010 werden maar liefst 82 artikelen van zijn hand in dat tijdschrift opgenomen. Drie bijdragen wijdde hij aan Antwerpse retabels in Duitsland. Ook diverse volkskundige thema's kwamen in zijn bijdragen aan bod, o.a. over kerstgebruiken, het St.-Niklaasfeest en over uitingen van volksgeloof. Jef Coenen toonde in zijn artikels ook veel belangstelling voor oude hoeven, opmerkelijke huizen, parken en natuurdomeinen. Daaruit blijkt niet alleen zijn geschiedkundige kennis,

Jef Coenen bij het paneel van Hendrik Conscience uit 1959 aan de voorgevel van zijn woning (Boekenberglei, Deurne).
Foto: Wilfried Defillet.

[3] *In gesprek met Jef en Jet Coenen,* in: *'t Vliegerke. Buurtkrant,* XI, 1989, nr. 104 (januari), blz. 2-4, ill.
[4] F. VAN DE VIJVER, *Onthulling gedenkplaten aan het Lanteernhof*, in: *Heemkundig handboekje voor de Antwerpse Randgemeenten*, VII, 1959, nr. 3, blz. 16.
[5] A. VUYLSTEKE, *Inspiratiebronnen door Hendrik Conscience benut bij het samenstellen van zijn historische roman De geschiedenis van graaf Hugo van Craenhoven en van zijn vriend Abulfaragus,* in: *Heemkundig handboekje voor de Antwerpse Randgemeenten*, VII, 1959, nr. 4, blz. 9-12. Het boek "*Geschiedenis van graaf Hugo van Craenhove en van zijnen vriend Abulfaragus"* van de hand van Hendrik Conscience verscheen in 1845.
[6] W. DEFILLET, *Afscheid van Jef Coenen, specialist van spinnewielen,* in: *Gazet van Deurne,* 9 maart 2017.
[7] W. DEFILLET, *School op een historische site gebouwd,* in: *Gazet van Deurne,* 4 april 2016.

maar roept hij tevens op voor heemschut. Uiteraard schreef hij de meeste bijdragen over gebruiken rond het spinnen en vooral over spinnewielen. In totaal publiceerde hij een vijftigtal artikels over spinnewielen in binnen- en buitenland. Heel wat teksten herbruikte hij voor het schrijven zijn boek *"Europese Handspindagen"*, dat in 1992 verscheen.

De wereld van spinnewiel en handspinnen

Jef Coenen was ook een uitmuntende specialist op het vlak van spinnewielen. Hij zocht wereldwijd naar exemplaren, maakte een gedetailleerde inventaris van die toestellen om wollen draden te spinnen en maakte er steeds weer een kopie van, zodat het aantal spinnewielen uitgroeide tot een indrukwekkende verzameling. Van elk spinnewiel gaf hij de historische achtergrond, een artistieke beschrijving, de typische kenmerken en een technische toelichting met betrekking tot het gebruik ervan. De daadwerkelijke omgang met spinnewielen en spinkunst was een echte traditie in de familie Coenen[8]. Het handspinnen is eveneens een een stuk ambachtelijk erfgoed. Vader Jan Coenen maakte als huwelijksuitzet van zijn zeven kinderen, dochters en schoondochters, een spinnewiel. Iedereen in de familie Coenen bezit dus een spinnewiel. Jef Coenen leerde het maken van dergelijke werktuigen in het werkhuis van zijn vader, die de familietraditie op zijn beurt voortzette. Niet alleen zijn vader, maar ook zijn grootvader Jan Hendrik Coenen (Mechelen-aan-de-Maas, 29 november 1858 – 21 maart 1926) vervaardigde spinnewielen. De spinkunst leerde Jef echter van zijn moeder, die in september 1967 herbegon met het handspinnen en op de 14de heemtentoonstelling van de "Gitschotelbuurschap" toonde hoe men eertijds in Limburg spon[9]. Sedert 1953 legde Jef Coenen zich toe op het maken van spinnewielen, hoewel hij er aanvankelijk niet aan dacht allerhande buitenlandse, waaronder historische spinnewielen, te kopiëren. De aanleiding daartoe moet in 1959 gesitueerd worden, toen de dochter van wijlen dokter. Edgard Muylle (Roeselare, 1887 – Edegem, 1945), die sinds 1912 in Deurne woonde, hem een spinnewiel overhandigde, dat afkomstig was uit Bretagne (Fr.). Zij vroeg hem dat werktuig te herstellen en te vervolledigen, want het was erg beschadigd. Jef maakte er meteen een kopie van. Zo begon hij met het kopiëren van spinnewielen uit diverse landen in en buiten Europa. Daartoe gebruikte hij niet alleen authentieke modellen, maar ook foto's, tekeningen, postkaarten en andere duidelijke afbeeldingen van spinnewielen. Onder de inmiddels indrukwekkende verzameling, in totaal 52, bevinden zich ook enkele ontwerpen van eigen hand.

Dankzij het enthousiasme en de inzet van de familie Coenen had het handspinnen inmiddels ook in de werking van de "Gitschotelbuurschap" een opmerkelijke plaats ingenomen. Op initiatief van Ferdi Van de Vijver was de heemkundige kring in 1967 gestart met een "Dag van de handspinster", die interprovinciaal werd georganiseerd. De bedoeling, die aan dat evenement aan de basis lag, was aan de bezitsters van een spinnewiel de kans te geven dat werktuig deskundig te leren gebruiken en nuttige ervaring op te doen in verband met het handspinnen. Van meet af aan ontvingen zij spinlessen van Alfonsine Coenen-Hermans, beter gekend als "Moeder Coenen". Ook haar dochters Leen en Mariette en haar schoondochter Marie-Henriette Degraeve, echtgenote van Jef Coenen, werkten ijverig mee aan de promotie van het handspinnen. De "Gitschotelbuurschap" heeft die Interprovinciale Spindagen steeds beschouwd als een soort cultuuroverdracht. Het spinnewiel behoorde eertijds immers tot het huisraad van de meeste gezinnen. Het teloorgaan van het spinnen, een typische vorm van huisnijverheid, maakte van het spinnewiel een gezocht siervoorwerp in de antiekzaken. Het feit dat de "Gitschotelbuurschap", in nauwe samenwerking met de familie Coenen, dat haast verdwenen kunstambacht in ere wilde herstellen en zinvol in ere houden, is beslist een prijzenswaardige daad van heemschut. Die heemkundige kring is trouwens de enige in Vlaanderen, die een "spindag" met educatieve bedoelingen organiseerde. Alfonsine Coenen-Hermans, moeder van Jef Coenen, was toen werkelijk de spil en de inspirerende figuur van de Interprovinciale Spindagen in Borgerhout. Zij was telkens bereid haar spinervaring te delen met jongeren, die ook geboeid waren door het handspinnen. Daarin was ze wonderwel geslaagd, want op haar laatste spindag in Te Boelaar in 1975 waren 52 deelneemsters uit Vlaanderen en Nederland aanwezig. Zij hadden op voorhand ingeschreven en waren met eigen spinnewiel naar Borgerhout gekomen. Moeder Coenen en haar zoon Jef waren ook levende attracties op de jaarlijkse heemtentoonstellingen. Het verwonderde dan ook niemand dat na haar overlijden op voorstel van Ferdi Van de Vijver de "Spingroep Moeder Coenen" werd opgericht. Jef Coenen was later nauw betrokken bij de organsatie van de "Europese Handspindagen", die in 1992 plaatsvonden in Borgerhout, met een tentoonstelling van Europese en andere spinnewielen (5-20 september 1992) in het districtshuis Borgerhout en de feitelijke "Europese Handspindagen" (12-13 september 1992). Mij werd gevraagd de openingstoespraak te houden en het boek *"Europese Handspindagen. Antwerpen 1992"*, samengesteld door Jef Coenen[10]. Daarin beschrijft hij

[8] J. GERITS, *Heemkunde in het teken van het spinnewiel*, in: [J. COENEN], *Europese Handspindagen. Antwerpen 1992*, Antwerpen, 1992, blz. [7]-[9], ill.

[9] G. VAN BULCK, *Moeder Coenen herbegon in 1967 met handspinnen*, in: *Heemkundig handboekje voor de Antwerpse Regio*, LXV, 2017, nr. 2, blz. 27, ill.

[10] [J. COENEN], *Europese Handspindagen. Antwerpen 1992*, Antwerpen, 1992, [124] blz., ill., ingeleid met *"Voorwoord"* (H.B. Cools, burgemeester Antwerpen), *"Heemkunde in het teken van het spinnewiel"* (J. Gerits) en *"Ten geleide"* (J. Coenen).

een dertigtal spinnewielen uit diverse landen, geïllustreerd met eigen tekeningen, en 31 spintollen, wijdt hij een hoofdstuk aan het spinnen in de filatelie en publiceert hij talrijke documenten en teksten over de spinbedrijvigheid in Europa. De "Europese Handspindagen", in Antwerpen georganiseerd naar aanleiding van de Europese éénmaking in 1992, werden als tweede beschouwd, omdat de eerste "Europese Handspindagen" (*Wiederbelebung der Handspinnerei*) in 1903 plaatsvonden te Karlsruhe (D.). Door toedoen van zijn zus Leen Coenen kon Jef zijn collectie spinnewielen zonder zorgen op een mooie plaats achterlaten.

Afscheid van een verdienstelijke man

Tot op hoge leeftijd zette Jef Coenen zich belangeloos in voor de verenigingen waarvan hij lid was, vooral voor de heemkundige kring "Gitschotelbuurschap", die hij diep in zijn hart koesterde. Hij was steeds met zijn tijd meegegaan, ook op het vlak van de digitalisering. Vele jaren geleden werd een computer aangekocht, volgde hij opleidingscursussen en ontwikkelde hij zich tot een fervente gebruiker van het internetverkeer. Die vaardigheid kwam hem ook goed van pas, want toen zijn mobiliteit begon af te nemen was dat het middel om via mails in contact te blijven met familie en vrienden. Ondanks de tegenslagen en het verdrietige momenten, die hij in zijn leven meemaakte, bleef hij positief ingesteld en straalde hij een grenzeloos en weldoend optimisme uit. Zijn vrolijke stem, zin voor humor en aanstekelijke lach maakten van Jef een bijzonder aantrekkelijke en warme man, om nooit te vergeten. Altijd was hij klaar voor een kwinkslag. Hij was dan ook geliefd en gewaardeerd door allen, die hem kenden. Zijn laatste levensjaren verliepen veeleer in stilte, maar in een warme familiale sfeer. Hij kreeg thuis palliatieve verzorging, maar bleef via mails zijn sociale contacten onderhouden. Zijn laatste mail verstuurde hij op 24 februari. Hij bleef erg dankbaar jegens allen, die hem in zijn laatste jaren verzorgden en steunden. Jef overleed op 1 maart 2017 thuis in Deurne. De plechtige uitvaartliturgie vond plaats op donderdag, 9 maart, in de parochiale Sint-Jozefkerk aan de Boekenberglei te Deurne. Aansluitend volgde de teraardebestelling op de begraafplaats van Deurne-Ruggeveld. Het heengaan van Jef Coenen was niet alleen voor zijn familie een groot verlies, maar ook voor zijn talloze vrienden, die hem eveneens missen. In het volle besef van wie hij was, van wat hij als levensideaal huldigde en van wat hij in zijn leven realiseerde, houden we zijn nagedachtenis dankbaar en met veel waardering in ere. Jef leeft voort in onze herinneringen.

Jan GERITS
Vossenpad 9
3670 Gruitrode

Binnenkort verschijnt een bijzondere publicatie over 175 jaar aanwezigheid van de Augustinessen in Sint-Truiden:

Uit Liefde voor God en de Mensen
175 jaar Augustinessen in woord en beeld

Een indringend beeld wordt geschetst over de lotgevallen van de Zusters in samenhang met de bewoners van Sint-Truiden. In hun geschiedenis leggen verschillende schrijvers accenten op het begin van de congregatie in Sint-Truiden en haar ontwikkeling tot vandaag. Heel wat interessante feiten komen in verschillende onderwerpen aan bod:

- De orde in de Nederlanden
- Augustinessen in Sint-Truiden
- Spiritualiteit
- Roerend en onroerend patrimonium
- Ziekenzorg
- Wezenzorg
- Het stedelijk hospitaal
- De rusthuizen
- Ouderenzorg
- Namenlijst van de zusters in Sint-Truiden.

Dit prachtige boek (26 x 21 cm) met ongeveer 160 pagina's in kleur is rijk geïllustreerd met uniek beeldmateriaal.
Het is garengenaaid gebonden en heeft een hardcover.
Uitgever: Zusters Augustinessen vzw

Vooraf intekenen kan door 20 euro (in plaats van de verkoopprijs 25 euro) over te schrijven op het rekeningnummer BE17 4536 0711 6121, Zusters Augustinessen, Clement Cartuyvelsstraat 5, 3800 Sint-Truiden.

- Gelieve dit uiterlijk te doen vóór 30 juni 2017.
- Graag NAAM en ADRES vermelden op de mededeling bij de overschrijving.
- Voor eventuele verzending graag 9 euro verpakkings- en verzendkosten extra overschrijven, dank!

Wie overschrijft vóór 30 juni 2017 wordt met naam en woonplaats in het boek vermeld.

De voorstellingvan het boek heeft plaats op zondag 1 oktober om 12 uur in het stadhuis, Sint-Truiden. U kan het boek dan ook daar afhalen.

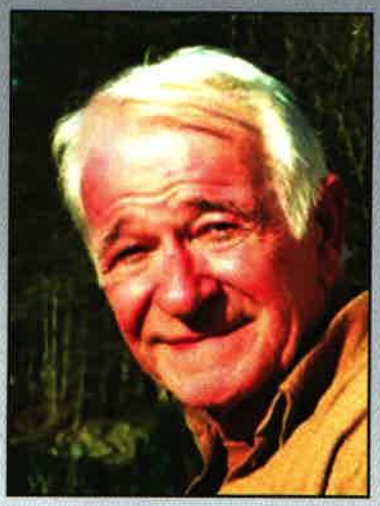
Meer informatie: boek175jaarAugustinessen@gmail.com
Met steun van Erfgoed Haspengouw, de Vlaamse overheid en de Stad Sint-Truiden

De Zusters Augustinessen vieren in 2017 hun 175 jaar aanwezigheid in Sint-Truiden.
Op liefst vijf sites in deze stad waren ze actief betrokken bij wezen-, senioren- en ziekenzorg.
Een hele regio werd geboren in de vroegere materniteit en vaak ook verpleegd in het Sint-Annaziekenhuis.
Uiteraard is dit het uitgelezen moment om de herinneringen aan deze *Zwartzusters* en hun enorme inzet vast te leggen in tekst en beeld. Een boek dus als blijvend aandenken.

Vieren is ook danken…
Dankbaar voor de jaren dat ze langs dienstbaarheid steeds hun weg vonden naar de ontmoeting met de ander, nodigen de Zusters Augustinessen u graag uit op **zondag 1 oktober 2017**
op de plechtige eucharistieviering met Mgr. Patrick Hoogmartens als voorganger,
[10.30 uur - Onze-Lieve-Vrouw Tenhemelopnemingkerk, Grote Markt, 3800 Sint-Truiden]

gevolgd door voorstelling en mogelijkheid tot afhaling van het boek 'Uit liefde voor God en de mensen'.
[12 uur - Stadhuis, Grote Markt, 3800 Sint-Truiden]

Denkend aan Roland Wissels (1947-2017), een opmerkelijke Hasseltse figuur

In mei moesten we afscheid nemen van Roland Wissels, voormalige jeneverstoker in Runkst, maar tevens één van de bezielers van de totstandkoming van het Hasseltse Jenevermuseum[1]. Hij was de laatste echte familiale stoker in Hasselt, de jeneverstad van België. Roland was een opmerkelijke Hasseltse figuur. Hoewel hij een universitaire opleiding als kunsthistoricus genoot en veel belangstelling toonde voor het cultuurhistorisch en industrieel-archeologisch erfgoed, was zijn levenswerk vanuit de familietraditie nauw verbonden met de jeneverstokerij. In de praktijk sloten beide richtingen echter dicht bij elkaar aan en waren ze zelfs met elkaar verbonden, want dankzij zijn gemotiveerde inzet als distillateur van ambachtelijke Hasseltse graanjenever, wilde hij een typisch Hasselts erfgoed promoten en tot nieuw leven brengen en redde hij tevens het gebouw van de voormalige stokerij Theunissen, ook een stuk Hasselts industrieel erfgoed. Daarin kwam uiteindelijk het Nationaal Jenevermuseum tot stand, waarvan hij de eerste conservator werd. In de periode, toen hij zich inzette voor de oprichting van het museum, leerde ik Roland Wissels kennen. Heel wat jaren hadden we een vriendschappelijke band. Hij was iemand met een uitgesproken mening, die nu en dan botste met andere meningen, maar zo hield hij in elk geval de geesten scherp en fris. Men zal hem missen, niet alleen omwille van zijn enorme daadwerkelijke kennis over jenever, maar zeker ook omwille van zijn kritische stem. Zijn levensinzet was intens verbonden met het bouwkundig erfgoed en zijn historische en volkskundige achtergrond, in zijn geboortestad Hasselt. Bovendien profileerde hij zich als één van de pioniers van de industriële archeologie in Vlaanderen. Het past dus dat hij hier met veel erkentelijkheid en waardering wordt herdacht.

Familiale achtergrond, opleiding en beroepsleven

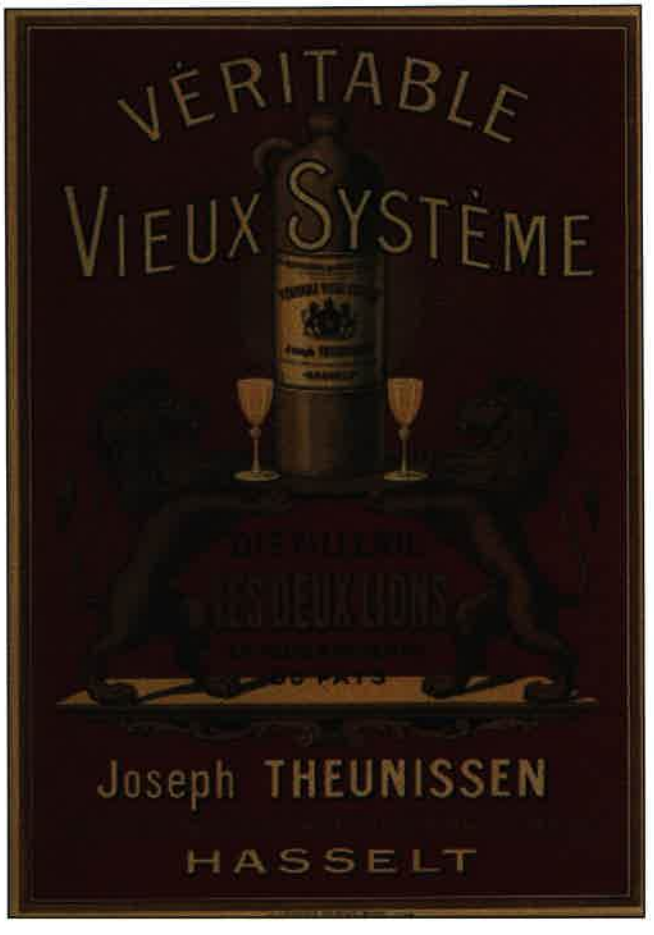
Roland Wissels werd op 11 februari 1947 geboren in Hasselt als zoon van Lucien Wissels (Hasselt, 8 maart 1923 – 8 oktober 1973) en Mia Geskens (Hasselt, 3 juni 1925 – 16 maart 2008). Na de Grieks-Latijnse humaniora zette hij zijn studies verder aan de Rijksuniversiteit van Gent, waar hij in 1971 het licentiaat kunstgeschiedenis behaalde met een verhandeling

[1] A. LINTERS, *In memoriam Roland Wissels*, in: *VVIA. Industrieel erfgoed in Vlaanderen,* 6 juni 2017. Zie ook: *Bezieler Jenevermuseum overleden. Hasselt verliest een belangrijk icoon,* in: *Het Laatste Nieuws / Regio Hasselt,* 2 juni 2017; *Jeneverstoker Roland Wissels (70) overleden*, in: *Het Belang van Limburg*, 3 juni 2017.

over de vakwerkhoeven in Limburg. Het beëindigen van zijn universitaire vorming viel toevallig samen met de stilaan uitzichtloze situatie van de voormalige jeneverstokerij Stellingwerff-Theunissen, die in 1956 al was ontmanteld en waarvan tien jaar later ook de likeurfabricage verdween. Bovendien overleed in 1971 ook de weduwe Theunissen, zodat de site volledig in verval geraakte. Toen in 1973 die laatste volledige jeneverstokerij met afbraak werd bedreigd, kwam er aandacht voor het vervallen industrieel erfgoed. Door acties van industrieel archeoloog Adriaan Linters en kunsthistoricus Roland Wissels, twee geëngageerde jonge Hasselaren, die elkaar aan de universiteit van Gent leerden kennen en sindsdien een hechte vriendschapsband onderhielden, werd de oude jeneverstokerij op 21 augustus 1975 wettelijk beschermd als eerste industrieel-archeologische site. Op 13 december 1975 verscheen het besluit in het *"Belgisch Staatsblad"*. De zorg voor het behoud en de herbestemming van de Hasseltse jeneverstokerij vergden in die periode voor Roland Wissels, die toen zelf al bij een familiale ambachtelijke stokerij betrokken was, een opmerkelijke inzet en een flink stuk van zijn vrije tijd. In 1980 werd de vzw "Vrienden van het Nationaal Jenevermuseum" opgericht, onder voorzitterschap van aromafabrikant Maurice Lecocq (Hasselt, 1917-2006). Roland zou zich met groot doorzettingsvermogen binnen die vereniging engageren. Uiteindelijk werd hij de eerste conservator van het nieuwe museum. Inmiddels had hij samen met zijn zus Daniëlle eveneens de leiding van het jeneverbedrijf Wissels aan de Normandiëstraat (nr. 12-14) in Runkst. Roland Wissels huwde met Nicole Severi, die hem twee kinderen schonk: Liesbet en Robrecht. Het beroepsleven van Roland werd dus bepaald vanuit twee interessepunten, namelijk de ambachtelijke productie van Hasseltse jenever en de zorg voor het cultuurhistorisch en industrieel erfgoed, waarvoor hij zich niet alleen metterdaad inzette, maar ook als publicist verdienstelijk werk leverde, o.a. in het tijdschriften "*De Tijdspiegel*" en "*Septentrion*" [2].

Zijn betrokkenheid bij het Nationaal Jenevermuseum

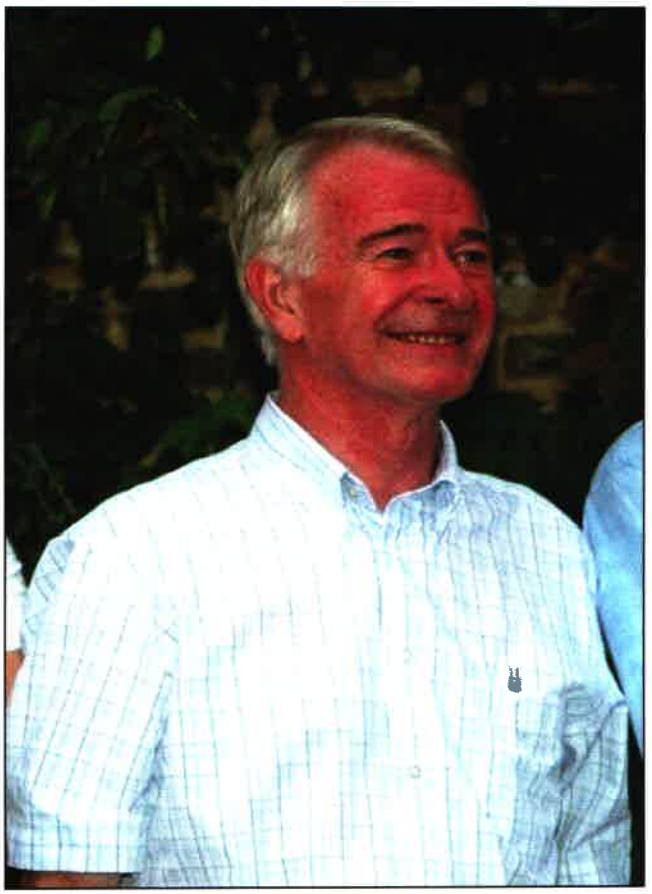
Vanuit zijn universitaire vorming en zijn grote belangstelling voor traditie en erfgoed, geraakte Roland Wissels nauw betrokken bij het ontstaan van het Hasselte jenevermuseum. Dat museum is ondergebracht in de hoeve van het voormalige witte nonnenklooster, een 18de-eeuwse stadsboerderij van de franciscanessen-penitenten. Thans is dat gebouw vermoedelijk het oudste restant van een jeneverstokerij in België. De stokerij werd waarschijnlijk opgericht door J.A.S. Bamps, die de kloosterhoeve in 1803 kocht van vrederechter Hussen en er een brandewijnstokerij installeerde. In 1807 werden de boerderij en de stokerij verkocht aan jeneverstoker Leo Godfried Vaesen (+ 1822). Via erfenis van Maria Catharina Vaesen, echtgenote van Guillaume Stellingwerff, kwam het bedrijf in 1822 in het bezit van de familie Stellingwerff. De gebroeders Willem, Adam en Leon Stellingwerff zetten succesvol de stokerij verder. Rond 1850 kreeg het gebouw zijn huidig neoclassicistisch uitzicht. Achter de rechtlijnige architectuur van de langgerekte voorgevel met een woonhuis, een poortgebouw en een verdoken schuur, bevinden zich nog het stokerijgebouw, de ossenstal, de paardenstallen en het wagenhuis. Het geheel is geschikt rondom een binnenkoer. De opbouw van het complex gaat in essentie terug op het grondplan van de vroegere gesloten kloosterhoeve en wijkt weinig af van de vorm, die voorkomt op het Franse kadaster en op het primitief kadasterplan van 1844. Ook andere aspecten verwijzen naar die oorsprong. Vooral de aanwezigheid van vakwerkbouw in de achtergevel van het woonhuis en ook de gepende houten gebinten boven woonhuis en stokerij wijzen in die richting. Na het overlijden van Adam Stellingwerff in 1876 werd de stokerij beheerd door zijn zonen Leon en Victor. Nadat ook hun oom en mede-eigenaar Leon Stellingwerff in 1888 ongetrouwd was overleden, werd de stokerij in 1892 verkocht aan de stokers

[2] R. WISSELS, De stokerij Theunissen. Eerste proeve van een levend museum, in: De Tijdspiegel, XXXIV, 1979, nr. 2-3, blz. 34-40, ill.; ID., Restauration et rénovation du patrimoine archéologique industriel, in : Septentrion, XVI, 1987. nr. 3, blz. 40-43.

Nationaal Jenevermuseum (neoclassicisme, 19de eeuw) aan de Wittenonnenstraat te Hasselt.

Roland Wissels. Foto: Borgerhoff

Jozef Theunissen en Godfried Van Russelt, die er een likeurfabriek aan toevoegden. Tot 1938 werd het bedrijf uitgebaat door de familie Theunissen, in samenwerking met enkele geassocieerden. De laatste graanjenever werd er gestookt omstreeks 1940 en in 1956 werd de stokerij ontmanteld, maar tot het midden van de jaren '60 werden nog op beperkte schaal likeuren geproduceerd[3]. Zoals bovengemeld, verkeerde de site nadien in een onderkomen toestand, zodat na het overlijden van de weduwe Theunissen plannen bestonden om het gebouw te slopen. In die periode kwam er steeds meer aandacht voor het bedreigde industrieel erfgoed. Voor de twee pas afgestudeerde universitairen Adriaan Linters en Roland Wissels was dat het ideale moment om een belangrijke industriële site in de Hasseltse binnenstad te redden. Over het aandeel van Roland Wissels vertelde Andriaan Linders een pittig detail: *"Toen in mei, op de eerste hoogdag van het Monumentenjaar 1975, via het agentschap Belga een (fake) persbericht verstuurd was dat vrijwilligers met de restauratie van het vervallen gebouw zouden starten, stonden alle journalisten en de BRT voor de (nog niet) beschermde stokerij Stellingwerff-Theunissen te wachten op wat er ging gebeuren, en waren ze niet op de receptie op het stadhuis. Roland met doedelzak voorop, leidde de vrijwilligers van de 'Tamera Stichting' tot voor het pand ... waar ze met emmers en dweilen de ramen begonnen te kuisen. Een symbolische start van een restauratie, die het TV-nieuws haalde !"* Dankzij hun acties werd het gebouw in 1975 wettelijk beschermd. Daarna ging het snel: aankoop door de stad Hasselt in 1979, aanvang van de restauratie naar ontwerp van architect Georges Nolens (Hassel) in 1983 en tenslotte, na vier jaar restauratie, de openstelling van het gebouw als Jenevermuseum in 1987. Nadat in 1980 de vzw "Vrienden van het Nationaal Jenevermuseum" was opgericht, zette Roland Wissels zich volledig in voor die vereniging. Daarover getuigt Andriaan Linters: *"Hij wist als geen ander collectiestukken op te sporen en voor de vzw binnen te halen, de verhalen van hoe hij oudere dames, erfgenamen van stokers, tot schenkingen wist te overtuigen waren al al gauw legendarisch... Geen wonder dat hij tot eerste conservator van het museum benoemd werd, eerst in een voorlopige opstelling in het Oud Hospitaal. Toen de restauratie van het pand in de Witte Nonnenstraat aangevat werd, stond hij dagelijks op de werf om op de vingers van architect en aannemers te kijken. Het moest 'goed-beter-best' zijn".* Nadat in 2003 het inkomgedeelte en de administratieve ruimte van het museum onder leiding van architect Jochen Cielen (Antwerpen) gerenoveerd waren, onderging ook de permanente museumopstelling in 2014 een grondige renovatie. De stookinstallatie van de jeneverstokerij Stellingwerff-Theunissen (Jenevermuseum) is sinds 12 juli 2005 wettelijk beschermd. Het besluit verscheen op 28 april 2006 in het *"Belgisch Staatsblad"*. In 2005

[3] F. SCHLUSMANS, *Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur.* Dl. 6n 1 (*A-Ha*). *Provincie Limburg. Arrondissement Hasselt*, Gent, 1981, blz. 375-377, ill. (met verdere bibliografie).

kregen de overlevenden van de strijd voor het behoud van de jeneverstokerij, Roland Wissels, Jacques Collen en Adriaan Linters, van de stad Hasselt een bronzen medaille opgespeld. Kunsthistoricus Louis Coolen (1930-1993) was inmiddels overleden. Ze noemden het hun *"oudstrijdersmedaille"*. De tijd van het samenzweren en plannen maken was inmiddels tot de geschiedenis gaan behoren. Davy Jacobs, coördinator van het museum, getuigde over Roland Wissels: *"Roland was één van de bezielers van ons Jenevermuseum. Zijn passie voor jenever en voor erfgoed hebben het museum gemaakt tot wat het vandaag is. Hij stond aan de wieg van het museum. Als kunsthistoricus en gepassioneerd liefhebber van erfgoed slaagde hij erin om het toenmalige stadsbestuur in de jaren '70, te overtuigen om aan het Hasseltse jeneververleden de aandacht te schenken die het verdiende. Roland was iemand met een uitgesproken mening die nu en dan botste met andere meningen, maar zo hield hij in elk geval de geesten scherp en fris"*. Thans behoort het Nationaal Jenevermuseum tot de belangrijkste toeristische troeven van de stad Hasselt, grotendeels dankzij Roland Wissels.

De ambachtelijke jeneverstokerij Wissels

Roland Wissels was erg begaan met de geschiedenis van de Hasseltse jenever, die hij als een typisch erfgoed beschouwde. Hij wilde dat visualiseren in een jenevermuseum. Bovendien wenste hij ook vanuit de familiale traditie de Hasseltse jeneverproductie voort te zetten en terug op de kaart plaatsen. Het bedrijf Wissels was de laatste ambachtelijke Hasseltse jeneverstokerij. In de 19de eeuw waren in de stad nog een 25-tal distilleerderijen gevestigd, die samen ruim de helft van de Limburgse jenever produceerden, maar geleidelijk zijn ze om diverse redenen verdwenen. De stokerij Wissels startte in 1920 te Runkst, waar Renier Wissels dat jaar een vergunning kreeg om aan de Normandiëstraat een likeurfabriek op te richten. Hij had een vakopleiding genoten bij de stokers Villers en Fryns, waar hij door de Nederlandse meesterstoker Becker werd opgeleid. Het bedrijf werd in 1926 uitgebreid met een magazijn en in 1935 werd er nog een kantoor aan toegevoegd. Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog werden de activiteiten noodgedwongen stopgezet. In 1942 overleed Renier Wissels en pas na de oorlog zouden zijn twee zonen Paul (Hasselt, 1914-1957) en Lucien Wissels opnieuw starten met de likeurfabriek. Vanaf 1952 leidde Lucien het bedrijf alleen. Na zijn plots overlijden op 50-jarige leeftijd in 1973 bracht zijn weduwe Mia Wissels-Geskens de likeurstokerij en het proeflokaal over naar de garage van haar woonhuis aan de Runkstersteenweg en later naar de Normandiëstraat in Runkst. Tot 2000 zette zij het bedrijf met succes verder. In 1991 werd een nieuwe jeneverstokerij geïnstalleerd met toestellen uit 1948, afkomstig uit Raeren. Nadien werd ook een sfeervol verkooppunt ingericht. In 1993 werd de zaak omgevormd tot de bvba Likeurstokerij Wissels, waarin zoon Roland en dochter Daniëlle participeerden[4]. Nadat Roland zijn functie in het jenevermuseum vaarwel had gezegd, had hij zich hoofdzakelijk toegelegd op het distilleerwerk in het eigen bedrijf en werd hij een professionele jeneverstoker, die de familietraditie verder zette. Hij slaagde erin een hoogstaand product af te leveren, maar zoals veel geëngageerde '68-ers, had hij weinig of geen oog voor de cijfers in een moeilijke markt. Hij was ook echt geen businessman, maar had wel een fijne neus om echte Hasseltse jenever met de nodige smaak te distilleren. De stokerij ging in 2004 failliet[5] en werd in 2005 overgenomen door de jonge stoker Koen De Jans, uit Deinze die, met de steun van Ro-

[4] *Stokerij Wissels*, in: *Runkst ... warm aanbevolen. Vroeger en nu*, Hasselt, 2001, blz. 59-60; *Wandelen in Runkst. Wijkwandelingen Erfgoedcel Hasselt*, red. Maarten Snoeks, Hasselt, 2007.

[5] M. COSEMANS, *Laatste ambachtelijke stokerij Hasselt failliet*, in: *Het Belang van Limburg*, 1 april 2004; M. COSEMANS, *Stokerij Wissels*, in: *Het Belang van Limburg*, 2 april 2004.

Globaal zicht op het interieur van de stokerij Wissels. Foto: Sven Dillen

land Wissels, het werk op de gebruikelijke wijze verder zette. Uit respect voor de rijke jarenlange traditie behield hij ook de naam van het bedrijf. De traditionele recepten, de authentieke verwerkingsmethodes en de kleinschalige productie bleven eveneens behouden. Zelfs de distillatieketels (Alambiek) uit 1948 bleven in gebruik. Ook hij kon echter niet beletten dat het bedrijf geen stand kon houden en in april 2017 de boeken moest neerleggen[6].

De betekenis van de familie Wissels en haar bedrijf voor Runkst werden nog maar eens duidelijk bij het volksfeest, dat in 1995 georganiseerd werd naar aanleiding van het 75-jarig jubileum van de stokerij. Het bedrijf distilleerde hoogstaande kwalitatieve producten uit authentieke moutwijn. Stokerij Wissels genoot vooral bekendheid voor haar Hasseltse Stadsjenever, Vieux Système, en onvergelijkbare Belegen Graanjenever. Zij was de enige stokerij in België, die nog de tijd nam voor een dubbele keteldistillatie. Verder maakte men er ook jenever met verse vruchtensappen, Hasseltse Koffie en Advokaat. Op verzoek werden ook andere producten gedistilleerd, zoals een Eau de Vie, Gin, Vodka en Grappa.

Belangstelling voor volksmuziek

Roland Wissels was niet alleen een goede distillateur van ambachtelijke Hasseltse graanjenever en mede-oprichter van het Hasseltse Jenevermuseum, maar hij was ook een man met een rijke belangstelling voor cultuur, erfgoed en volkskunde, evenals voor volksmuziek. Hij genoot eveneens bekendheid

Stokerij Wissels. Foto: Sven Dillen

(6) *Faling werpt doek over laatste stokerij in Hasselt?* in: *Het Belang van Limburg,* 21 april 2017; *Stokerij Wissels legt boeken neer,* in: *Het Laatste Nieuws*, 21 april 2017; *Stokerij Wissels hoopt investeerder te vinden. Laatste Hasseltse jeneverstokerij failliet,* in: *Het Nieuwsblad,* 22 april 2017.

voor zijn mooi kalligrafisch handschrift. Hij engageerde zich dan ook op al die vlakken. Als goede muzikant vertoefde hij geregeld achter de draaitafel van de Gentse studentenradio en presenteerde hij de muzikale achtergrond in studentenrestaurants. Dan hoorde men de draailier en de doedelzak uit de luidsprekers, want Roland was een goed geïnspireerde muzikant. Hij was toen ook één van de promotors van de herleving van de volksmuziek, die toen veel belangstelling genoot. In de jaren '70 was hij eveneens één van de bezielers van de groep "De Spelemannen" in zijn geboortestad. Ook wilde hij aansluiten bij een groepje Hasseltse muzikanten rond de volksfiguur Jos Tuts om deel uit te maken van de oprichting van "De Stoopkes", die uiteindelijk in 1985 plaatsvond. Omwille van zijn drukke bezigheden rond de inrichting van het Jenevermuseum is het er nooit van gekomen. Wel schreef Roland Wissels met zijn mooi kalligrafisch geschrift de binnenkant van *"De Jeneversuite"*, de allereerste LP met sfeervolle liedjes van "De Stoopkes", die in 1987 verscheen en waarbij hij een opmerkelijk aandeel had. Zijn vriend John Joris, uitbater van muziekwinkel JnR Music Center in Hasselt, getuigde over Roland Wissels: "*Roland was een hele goede muzikant, die fantastisch uit de voeten kon met een doedelzak of fluit. Hij was medeoprichter van 'De Spelemannen', die toch een belangrijk deel uitmaakten van de folkmuziek in Vlaanderen. Ik weet nog dat we samen naar de wijnfeesten in Bordeaux trokken en daar bij elke gang eten een fors glas wijn geserveerd kregen. De groep dames naast onze tafel schoof bovendien de glazen door, zodat we flink beschonken waren toen we op het podium moesten om te spelen. Met Roland is ons dan ook een Hasselts icoon ontvallen*".

Levenseinde van een opmerkelijke Hasselte figuur

Een twintigtal jaren geleden verliet Roland Wissels zijn geboortestreek en verhuisde hij naar Wallonië. Hij overleed op 30 mei 2017 in zijn woonplaats Bomal-sur-Ourthe, in de buurt van Durbuy. Met Roland Wissels ging een zeer verdienstelijke man en vriend heen, waar velen heel wat herinneringen aan hebben, waar velen ook veel aan te danken hebben. Hij was een man waar veel toog- en andere verhalen mee verbonden zijn. Ook zullen we zijn engagement, zijn gedrevenheid, zijn humor en zijn lach missen. Hasselt moest afscheid nemen van iemand, die er in slaagde om de jeneverproductie als erfgoed en de jenever als product terug op de toeristische en gastronomische kaart te zetten. Roland was iemand met een uitgesproken mening, die nu en dan botste met andere meningen, maar zo hield hij in elk geval de geesten scherp en fris. Men zal hem niet alleen missen omwille van zijn enorme kennis en knowhow over jenever, maar zeker ook vanwege van zijn kritische stem. De liturgische afscheidsdienst van Roland Wissels vond plaats op 6 juni 2017 in de Sint-Walburgiskerk te Wéris, in de buurt van zijn woonplaats Bomal-sur-Ourthe. Daarna vond de crematie plaats in het crematorium Coeur de Wallonie te Ciney. In een familiale sfeer werd vervolgens de as uitgestrooid. We bewaren de herinnering aan Roland met veel waardering en erkentelijkheid voor wie hij was en voor wat hij in zijn leven realiseerde. Hij moge nu rusten in vrede.

Jan GERITS
Vossenpad 9
3670 Gruitrode

Onze Lieve Vrouw van Zeven Smarten. De invoering van deze devotie in de Bourgondische Nederlanden (en in het graafschap Loon)[1]

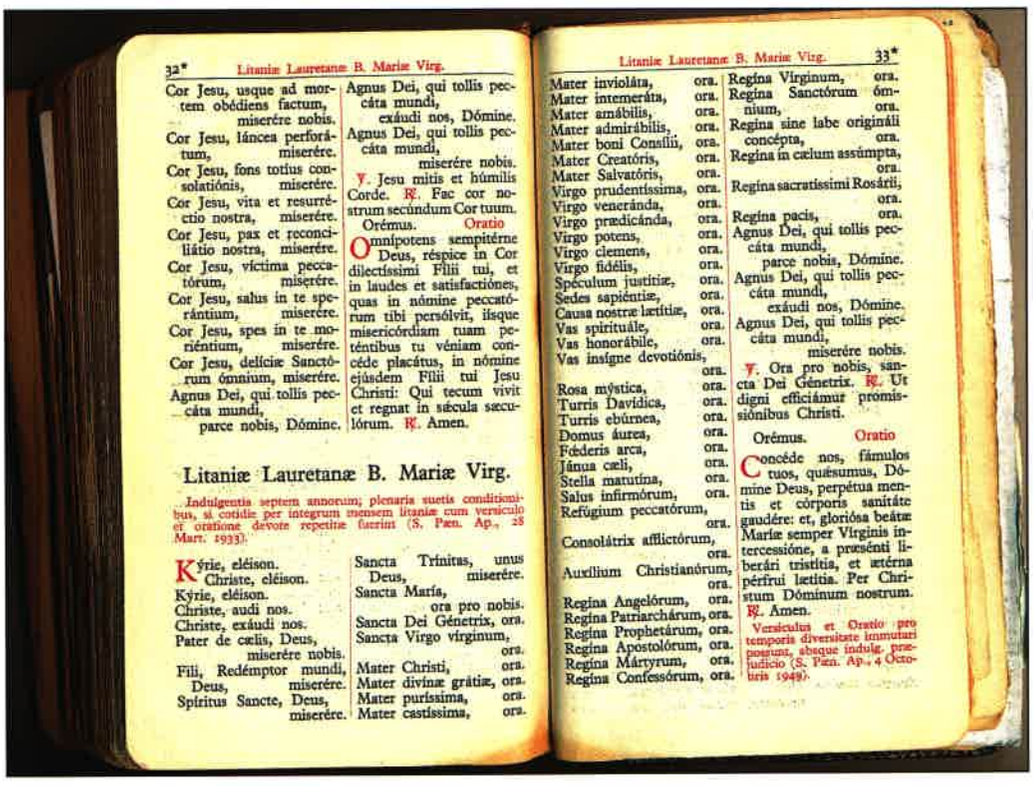
Inleiding

Maria, de moeder van Jezus, wordt onder talloze titels vereerd en aangeroepen. Vele van die titels zijn als volksdevotie ontstaan, maar werden uiteindelijk door de paus erkend en goedgekeurd. Sommige titels schoten, dankzij dat pauselijk schouderklopje, wereldwijd wortel, bijv. de titel 'O.L. Vrouw van de Berg Karmel'. Bij de vele kerken die O.L. Vrouw als patrones hebben - in Limburg ca. 60 -, wordt aan de naam Maria / Onze Lieve Vrouw, meestal een van haar in voege zijnde - zowel mondiaal als slechts regionaal bekende - eretitels, verbonden (zie verder).

Lijst van de Mariatitels

Samen bestaan er zeker meer dan 50 door de kerk erkende Mariatitels. Als voornaamste kennisbron van die titels kan de 'Litanie van O.L. Vrouw van Loreto' dienen. Die vinden we o.a. in de officiële kerkelijke uitgaven, bijv. in het Brevier, dus het gebedenboek van kloosterlingen en priesters.

In de (preconciliaire) uitgave van 1952 van dit brevier[2] vinden we al niet minder dan 49 aan Maria toegeschreven titels. En na 1952 heeft de kerk er nog andere titels aan toegevoegd. Bisschop Hoogmartens van Hasselt schrijft daarover (op p. 8 van "Priesterdag 50 jaar bisdom Hasselt", 31 mei 2017):

32* Litaniæ Lauretanæ B. Mariæ Virg.

Cor Jesu, usque ad mortem obédiens factum, miserére nobis.
Cor Jesu, láncea perforátum, miserére.
Cor Jesu, fons totíus consolatiónis, miserére.
Cor Jesu, vita et resurrectio nostra, miserére.
Cor Jesu, pax et reconciliátio nostra, miserére.
Cor Jesu, víctima peccatórum, miserére.
Cor Jesu, salus in te sperántium, miserére.
Cor Jesu, spes in te moriéntium, miserére.
Cor Jesu, delíciæ Sanctórum ómnium, miserére.
Agnus Dei, qui tollis peccáta mundi, parce nobis, Dómine.
Agnus Dei, qui tollis peccáta mundi, exáudi nos, Dómine.
Agnus Dei, qui tollis peccáta mundi, miserére nobis.

℣. Jesu mitis et húmilis Corde. ℟. Fac cor nostrum secúndum Cor tuum.

Orémus. Oratio

Omnípotens sempitérne Deus, réspice in Cor dilectíssimi Fílii tui, et in laudes et satisfactiónes, quas in nómine peccatórum tibi persólvit, ílsque misericórdiam tuam peténtibus tu véniam concéde placátus, in nómine ejúsdem Fílii tui Jesu Christi: Qui tecum vivit et regnat in sæcula sæculórum. ℟. Amen.

Litaniæ Lauretanæ B. Mariæ Virg.

Indulgentia septem annorum; plenaria suetis conditionibus, si cotidie per integrum mensem litaniæ cum versículo et oratione devote repetítæ fuerint (S. Pæn. Ap., 28 Mart. 1933).

Kýrie, eléison.
Christe, eléison.
Kýrie, eléison.
Christe, audi nos.
Christe, exáudi nos.
Pater de cælis, Deus, miserére nobis.
Fili, Redémptor mundi, Deus, miserére.
Spíritus Sancte, Deus, miserére.
Sancta Trínitas, unus Deus, miserére.
Sancta María, ora pro nobis.
Sancta Dei Génetrix, ora.
Sancta Virgo virginum, ora.
Mater Christi, ora.
Mater divínæ grátiæ, ora.
Mater purissima, ora.
Mater castíssima, ora.

Litaniæ Lauretanæ B. Mariæ Virg. 33*

Mater inviolàta, ora.
Mater intemeràta, ora.
Mater amábilis, ora.
Mater admirábilis, ora.
Mater boni Consílii, ora.
Mater Creatóris, ora.
Mater Salvatóris, ora.
Virgo prudentíssima, ora.
Virgo veneránda, ora.
Virgo prædicánda, ora.
Virgo potens, ora.
Virgo clemens, ora.
Virgo fidélis, ora.
Spéculum justítiæ, ora.
Sedes sapiéntiæ, ora.
Causa nostræ lætítiæ, ora.
Vas spirituále, ora.
Vas honorábile, ora.
Vas insígne devotiónis, ora.
Rosa mýstica, ora.
Turris Davídica, ora.
Turris ebúrnea, ora.
Domus áurea, ora.
Fœderis arca, ora.
Jánua cæli, ora.
Stella matutína, ora.
Salus infirmórum, ora.
Refúgium peccatórum, ora.
Consolátrix afflictórum, ora.
Auxílium Christianórum, ora.
Regina Angelórum, ora.
Regina Patriarchárum, ora.
Regina Prophetárum, ora.
Regina Apostolórum, ora.
Regina Mártyrum, ora.
Regina Confessórum, ora.
Regina Vírginum, ora.
Regina Sanctórum ómnium, ora.
Regina sine labe origináli concépta, ora.
Regina in cælum assúmpta, ora.
Regina sacratíssimi Rosárii, ora.
Regina pacis, ora.
Agnus Dei, qui tollis peccáta mundi, parce nobis, Dómine.
Agnus Dei, qui tollis peccáta mundi, exáudi nos, Dómine.
Agnus Dei, qui tollis peccáta mundi, miserére nobis.

℣. Ora pro nobis, sancta Dei Génetrix. ℟. Ut digni efficiámur promissiónibus Christi.

Orémus. Oratio

Concéde nos, fámulos tuos, quæsumus, Dómine Deus, perpétua mentis et córporis sanitáte gaudére: et, gloriósa beátæ Maríæ semper Vírginis intercessióne, a præsénti liberári tristítia, et ætérna pérfrui lætítia. Per Christum Dóminum nostrum. ℟. Amen.

Versículus et Oratio pro tempóris diversitate immutari possunt, absque indulg. præjudício (S. Pæn. Ap., 4 Octobris 1949).

[1] Met veel dank aan historicus J. Mertens voor zijn deskundige tips, in het bijzonder een aantal gegevens over in dit artikel voorkomende personen en gebeurtenissen.

[2] Van uitgeverij Marietti, Turijn, p. 32.

'Al deze titels vertellen ons hoe gelovigen, door de eeuwen heen, Maria's moederlijke zorg en medewerking bij het werk van haar Zoon hebben ervaren en nog ervaren'.
Uit die 49 Maria-eretitels van het brevier van 1952 kiezen we als voorbeeld de titel 'Sedes Sapientiae' (Zetel van Wijsheid). Onder die naam is Maria de patrones van o.a. de universiteit van Leuven.

Onze Lieve Vrouw in Limburg

Regionaal...
Onder de alleen maar regionaal bekende Mariatitels nemen we als voorbeeld die van O.L.Vrouw van Rust, vereerd in Heppeneert, en ook die van O.L. Vrouw, Virga Jesse, in Hasselt.
Hoewel...
Johannes-Paulus II heeft in 1998 aan de Virga Jessekerk van Hasselt de titel en de waardigheid geschonken van *Basilica* Minor. Die 'promotie' van het kerkgebouw zal uiteindelijk ook wel leiden tot een grote bekendheid van deze Maria-titel buiten de regio.

... of mondiaal
Voorbeelden van mondiaal gekende Mariatitels zijn o.a. Onze Lieve Vrouw ten Hemel Opgenomen (in Zutendaal en in zestien andere kerken vereerd) en Onze Lieve Vrouw van Banneux (met als variant Maagd der Armen) in Hasselt en op vijf andere plaatsen.
Verder wordt Maria, Oorzaak van onze Blijdschap, in Tongeren, tevens als patrones van het bisdom Hasselt vereerd en, in Kortenbos, als Heil van de zieken, en tevens als patrones

IOANNES·PAVLVS·PP·II

ad perpetuam rei memoriam.

Oculos Nostros ad Redemptoris Matrem attollentes, quae cunctis Christifidelibus tamquam exemplar virtutum praefulget, libenter quidem occasionem capimus Marialem cultum diffundendi atque sacras in toto orbe aedes nomine Virginis Mariae honestatas exornandi. Ideo, cum Venerabilis Frater Paulus Schruers Episcopus Hasseletensis, deri populique vota interpretatus, rogaverit ut templum Deo dicatum in honorem Beatae Mariae Virginis sub titulo ~Virga Jesse~ in dioecesi Hasseletensi situm, ad dignitatem Basilicae Minoris eveheretur, petitioni illi libenti animo obsecundare volumus. Itaque de Congregationis de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum consultu, Apostolicae potestatis Nostrae plenitudine, statuimus ut sacra illa aedes ad titulum ac dignitatem Basilicae Minoris evehatur, omnibus adiectis iuribus et privilegiis, quae templis hoc nomine insignibus rite competunt, secundum Decretum ~De titulo Basilicae Minoris~, die IX mensis Novembris anno MCMLXXXIV datum. Contrariis quibusvis non obstantibus. Datum Romae, apud S. Petrum, sub annulo Piscatoris, die VI mensis Maii, anno MCMXCVIII, Pontificatus Nostri vicesimo.

+ Angelus Card. Sodano
Secretarius Status

Alleen de Romeinse basilieken en die in het Heilig Land zijn basilicae maiores, de andere allemaal minores, bijv. de twee andere Limburgse basilieken, die van Tongeren en die van Kortenbos. (Met dank aan ere-deken L. Vanherk)

van (de provincie) Limburg. Onder de titel van de 'Moeder van Smarten' wordt Maria over de hele wereld vereerd.
Over deze Maria-devotie handelt dit artikel.

Onze Lieve Vrouw van Zeven Smarten

In Laak

Het beeld van Maria in Houthalen-Laak, met de zeven op haar hart gerichte zwaarden, is zonder twijfel een beeld van de O.L.Vrouw van Zeven Smarten (3).

Het beeld van O.L.V. Van Zeven Smarten uit de kerk van Houthalen-Laak. (Met dank aan Vic Lijnen)

In Alden Biezen

Ooit heeft er in de poorttoren van de commanderij Alden Biesen, de residentie van de landscommandeur der Duitse Ridderorde, een beeld gestaan van Maria. Heel logisch. Zij was immers de patrones van de Duitse Orde.
Dit beeld was, volgens een chronogram, in 1668, geplaatst door Edmond Godfried von Bocholtz, landcommandeur van de balije Alden Biezen.
Het zou hier gaan om een O.L.V. van Zeven Smarten, maar er kan geen bewijs geleverd worden, want van het al sinds heel lang verdwenen beeld bestaan er geen foto's, zelfs niet op de zichtkaarten uit de eerste helft van de 19de eeuw (4).

Het poortgebouw van Alden Biezen met boven de lege nis.

Maar aan dat Biesense poortgebouw ligt een knooppunt van *zeven* wegen en paden, die daar elkaar kruisen. Dat heeft landcommandeur von Bocholtz misschien wel op het idee gebracht om tussen de talrijke Mariatitels, die van de Zeven Smarten uit te kiezen.

Wat voorgeschiedenis

"*O.L. Vrouw van Zeven Smarten*" is de in het Westen meer bekende variant van de in de Oosterse kerken, concreet in Kiev vanaf minstens 1155 (5) bekende Moeder Gods *'Eleousa'* (zij die mede-lijdt).
De Moeder van Zeven Smarten is van aloude komaf. Men vindt ten laatste vanaf het eerste kwart van de 13de eeuw, in de Westerse kerk sporen van die vorm van Mariaverering. Zo werd in de abdijkerk van Schönau (in het Zwarte Woud, Zuid-Duitsland) in 1221 een altaar opgericht, toegewijd aan de Moeder van Smarten en in 1233 stichtten in Florence (Italie) rijke edelieden (zeven in getal) de orde van de Smartvolle Maria, ook genoemd de orde van de Servieten (dienaren) van Maria.
In 1304 werd de kloosterregel van de Servieten door de kerkleiding aanvaard.

---

[3] In vele teksten vindt men het, in die betekenis verouderde, 'zeven *Weeën*'
[4] Aldus historicus J.Mertens op p. 134-135 van '*Mit desen crude est guet stoven*', 2006, Historisch Centrum Alden Biesen.
[5] Zie '*Geloof en Leven*', 2016, nr. 1, p. 11-12.

Zulke afbeelding komt in veel Belgische kerken voor, maar dan onder de titel 'O.L.Vrouw van altijddurende Bijstand'.

Het feest van de Zeven Heilige Stichters van de Servietenorde werd vroeger gevierd op 12 februari, maar sinds het laatste concilie, op de 17de van dezelfde maand. In de Vesperhymne van dat feest werd gezongen:

(Maria) vocat septem famulos fideles,
ut sibi recolant dolores,
quos tulit Jesus, quos ipsa tulit,
consors sub cruce Nati[6].

(Maria) riep haar zeven trouwe dienaren op
om de smarten te overwegen,
die Jezus leed, en ook zijzelf,
deelgenote onder het kruis van haar zoon.

Van vijf naar zeven smarten.

Vóór 1236 werden er vijf Smarten van Maria herdacht, maar vanaf dat jaar spreekt men van zeven Smarten. Zeven is een van de symbolische 'heilige' getallen, maar achter dat getal hoeft men verder geen dogmatische betekenis te zoeken. Toch vond paus Alexander VI het in zijn bulle van 1497 (zie verder) nuttig die zeven Smarten te vermelden, want ze steunen alle op - of zijn af te leiden uit - een N.T. tekst.

Die zeven smarten zijn:

1. de voorspelling door de oude man Simeon aan Maria dat een zwaard haar ziel zou doorboren;
2. toen ze met Jezus naar Egypte vluchtte;
3. de drie dagen dat ze in Jerusalem op zoek was naar de twaalfjarige Jezus;
4. toen ze haar zoon het kruis zag dragen;
5. toen ze Hem aan het kruis zag sterven;
6. toen ze Hem, dood, van het kruis zag afgenomen worden;
7. toen ze Hem zag begraven worden.

De verspreiding van deze devotie

In de 13de-14de eeuw stichtten de Servieten, over heel Europa en in een deel van Azië, ook voor leken toegankelijke broederschappen van O.L. Vrouw van Zeven Smarten. In deze verenigingen ging de verering van Maria als mede-lijdende moeder van Jezus gepaard met die van het lijden van haar gekruisigde Zoon.

Lijden als devotie

Godsvrucht bestond, zeker voor de Middeleeuwers, niet alleen uit gebed en uit de beoefening van de caritas, maar ook uit het geduldig gedragen en met Christus' kruis verenigde lijden van elke christen[7].

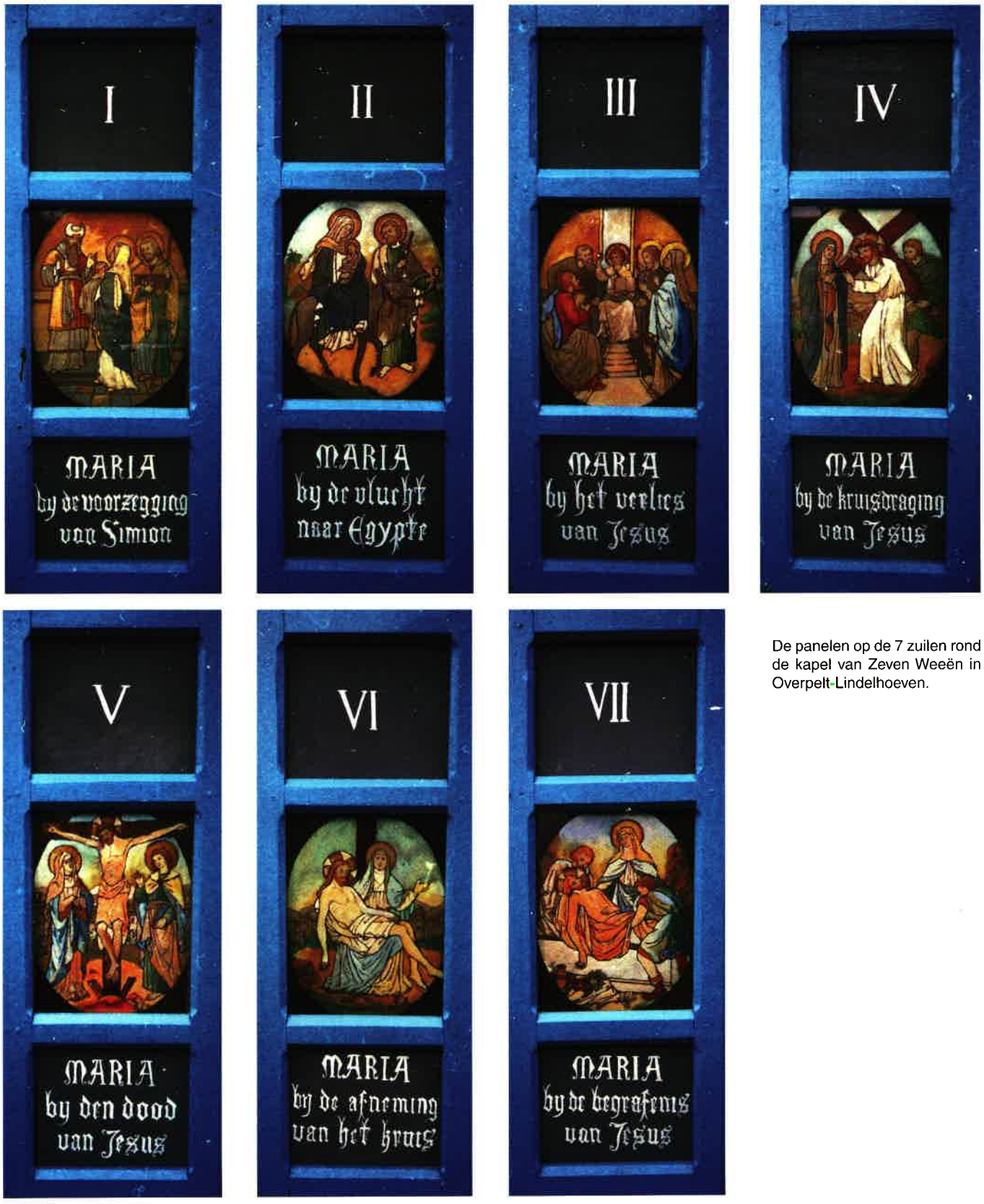
Heel logisch dus dat die Mariale viering aanvankelijk geplaatst werd in de zogenoemde Goede Week, de lijdensweek van Christus[8], later in de week vòòr Palmzondag. Omstreeks 1446 werd de speciale Rozenkrans van O.L. Vrouw van Zeven Smarten goedgekeurd. Hier volgt een deel van de bij die rozenkrans horende litanie van de Smartvolle Maria[9].

Vele landen voerden de viering van O.L. Vrouw van Zeven Smarten in, o.a. Spanje en ook de zogenoemde '17 Provinciën', dus het grootste deel der Nederlanden, dat in die tijd erfland van de Bourgondische hertogen was.

Met name in de graafschappen Vlaanderen en Zeeland en in het hertogdom Brabant geraakte deze devotie bekend.

Zo werd al in 1499, in Brussel, in de schoot van de Rederijkerskamer 'De Lelie' een afdeling van de Broederschap van de Zeven Weeën opgericht. Dat was twee jaar na de publicatie van de pauselijke goedkeuring van deze devotie (zie verder). Die broederschap bevorderde mede de relatie tussen de Brusselaars en de Bourgondische vorsten, doordat ook niet-rederijkers er lid van werden en er o.a. hertog Filips

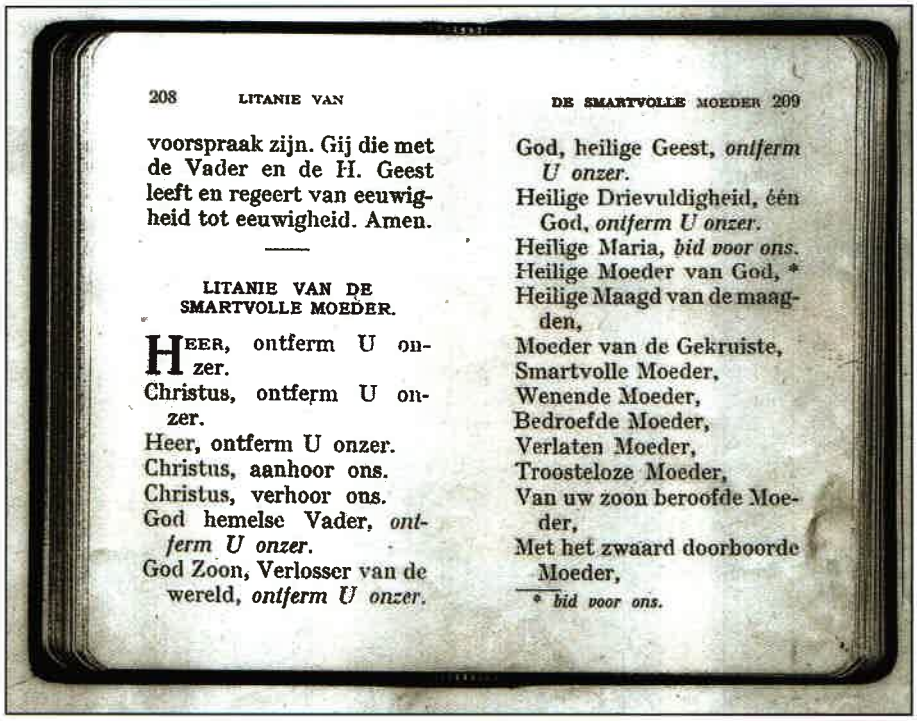
[6] Geciteerd uit het Breviarium Romanum, uitgever Marietti, 1952, pars verna, p. 727.
[7] Aldus Pius Parsch op p. 598 van 'Het jaar des Heren', derde deel, uitg. 1941, Utrecht.
[8] Tot aan het laatste concilie kende men twee dagen waarop Maria als Moeder van Smarten werd vereerd: op de vrijdag voor Palmzondag en op de dag na het feest van de Kruisverheffing, 15 september. Thans alleen nog op deze laatste dag.
[9] In een uitgave van 1949 van het gebedenboek 'De weg tot God', p. 208 e.v., Turnhout, 1949.

De panelen op de 7 zuilen rond de kapel van Zeven Weeën in Overpelt-Lindelhoeven.

de Schone, later koning van Spanje[10] en zijn vader, keizer Maximiliaan I als medeleden aantroffen. Ook het prinsbisdom Luik, destijds een autonome staat (met o.a. de huidige provincies Limburg en Luik), voerde deze vorm van Mariaverering in. Zo fungeert Maria onder die titel o.a. als patrones van de congregatie van de Zusters van O.L. Vrouw van VII Weeën[11].

[10] Door zijn huwelijk met Johanna van Castilië, later de Waanzinnige genoemd, werd hij in 1504 koning van Spanje. Hij schonk toen aan de kerk van Burgos, zetel van de Broederschap van O.L. Vrouw van Smarten, drie schilderijen, bestemd om aan de onwetende massa die zeven smarten van Maria uit te leggen.
[11] De hoofdzetel van deze kloostercongregatie was vroeger gevestigd in de gemeente Steenhuffel (Brabant, nu deelgemeente van Londerzeel), thans in Wijshagen-Meeuwen (Limburg), Kerkstraat, nr. 14.

208 LITANIE VAN

voorspraak zijn. Gij die met de Vader en de H. Geest leeft en regeert van eeuwigheid tot eeuwigheid. Amen.

LITANIE VAN DE SMARTVOLLE MOEDER.

HEER, ontferm U onzer.
Christus, ontferm U onzer.
Heer, ontferm U onzer.
Christus, aanhoor ons.
Christus, verhoor ons.
God hemelse Vader, *ontferm U onzer.*
God Zoon, Verlosser van de wereld, *ontferm U onzer.*

DE SMARTVOLLE MOEDER 209

God, heilige Geest, *ontferm U onzer.*
Heilige Drievuldigheid, één God, *ontferm U onzer.*
Heilige Maria, *bid voor ons.*
Heilige Moeder van God, *
Heilige Maagd van de maagden,
Moeder van de Gekruiste,
Smartvolle Moeder,
Wenende Moeder,
Bedroefde Moeder,
Verlaten Moeder,
Troosteloze Moeder,
Van uw zoon beroofde Moeder,
Met het zwaard doorboorde Moeder,

* *bid voor ons.*

Opvallend is dat de auteur van deze tekst helemaal geen moeite doet om dat aantal zeven van die smarten te profileren. Integendeel, slechts één 'smart', die van het zwaard dat Maria's ziel doorboort, is weergegeven.

Een mandaat van paus Alexander VI (Borgia)

Pauselijke bevestiging van al bestaande broederschappen

Vanaf ongeveer 1490 vonden een aantal broederschappen van O.L. Vrouw van Zeven Smarten, die weliswaar al met toelating van hun respectieve bisschoppen waren opgericht, het raadzaam ook een pauselijke erkenning te bekomen. De oudste van die om erkenning vragende broederschappen, was gevestigd in de decanale kerk van Abbenbrouck (Zuid-Holland, NL). De deken van die kerk heette Jan van Cauwenberghe (12). Deze geestelijke bekleedde tevens - in die tijd helemaal niet ongewoon - een profane functie. Hij was namelijk ook secretaris van hertog Filips de Schone.

Deken Jan moet zijn soeverein, hertog Filips, wel omgepraat en ingefluisterd hebben om van de paus de gunst te vragen dat deze, als Opperherder, de reeds opgerichte broederschappen van O.L. Vrouw van Zeven Smarten zou erkennen en onder zijn bescherming nemen.

De inhoud van dit hertogelijk schrijven aan de paus kennen we niet, evenmin als zijn datum, maar we kunnen die afleiden uit het (positieve) antwoord dat paus Alexander VI zond aan de hertog.

De reactie van de paus

– De paus zegt dat hij genegen is op dat op verzoek om bescherming van de broederschappen van O.L. Vrouw van Zeven Smarten in te gaan.

– Hij somt de zeven smarten op (zie hoger).

Filips de Schone

– De paus vertrouwt aan drie geestelijken uit de erflanden van hertog Filips, namelijk de dekens van Soignies, Zandenburg en Valenciennes, de taak toe om, met hun drieën of met twee, of slechts een van hen,

- de echtheid van de stichtingsakten en de correctheid van de wetgeving, in het bijzonder de constituties van die broederschappen, te onderzoeken;
- ze, indien ze goed bevonden werden, op zijn pauselijk gezag goed te keuren;

[12] Deze Jan van Cauwenberghe, alias van Coudenberghe, is, naar ik aanneem, dezelfde geestelijke als de Brusselaar die in zijn tijd gekend was als een fervent verspreider van de devotie van de Zeven Smarten van Maria. Zie J. Mertens, a.w., p. 135.

- en alle fouten die er misschien waren ingeslopen, te corrigeren en dit ondanks alle vroegere tegengestelde, zelfs pauselijke, regelingen.

Aldus paus Alexander VI op 25 oktober 1495.[13]

Reactie van de dekens

Waarom werden de dekens van de bovenvermelde drie plaatsen met de uitvoering van het pauselijk mandaat belast?

Waarschijnlijk omdat de broederschappen die om hun pauselijke erkenning gevraagd hadden vooral in die streken hun zetel hadden.

Van deze drie dekenaten behoorde één, Zandenburg, tot het bisdom Utrecht (Tricht) en twee, Valenciennes (Valencijn), een stad in Noord-Frankrijk en het Henegouwse Soignies (Zinnik), tot het bisdom Kamerijk (Cambrai, Fr.).

Van de deken van Zandenburg, Jan van Zijl - tussen haakjes waarschijnlijk een natuurlijke zoon van Philips van Bourgondië, een bastaardtak van de Bourgondische hertogen - is geen reactie bekend. Wel had zijn ordinaris, de prinsbisschop (sic) van Utrecht, evenals die van Doornik, die broederschappen al goedgekeurd.

Ook van de deken van Valenciennes kennen we geen antwoord, evenmin als zijn naam.

En tenslotte de deken van Soignies, Petrus Stricti[14]. Op de pauselijke bulle, waarin hij als een van de drie dekens met de hierboven vermelde opdracht wordt belast, reageert hij wel, maar hoe?

Vervanging van de deken van Soignies door die van Ronse

– Deken Stricti van Soignies deelde, op twee februari 1497, aan de deken van Ronse, Paulus van der Poorten, mee dat hij wettelijk verhinderd was de hem door de paus gevraagde taak op zich te nemen. De redenen: meerdere grote en lastige aangelegenheden die zijn kerk aangingen en ook andere redenen die zijn persoon betroffen. Meer uitleg gaf hij niet.

– Hij stelde deken Paulus van der Poorten van Ronse aan als zijn plaatsvervanger en als onder-delegaat.

De uitvoering van de pauselijke opdracht door de deken van Ronse

Deken Paul van Ronse aanvaardt deze doorgeschoven opdracht.

– Hij verklaart dat hij heel wat informatie geput heeft uit allerlei publieke documenten en hij verwijst speciaal naar een traktaat over zo een broederschap, geschreven door de Eerwaarde Heer Michaël Franzen, professor theologie en raadgever- biechtvader van hertog Filips, een werk dat op aandringen van diezelfde hertog was gepubliceerd als een '*Quotlibetica quaestio*'(een theologisch mengelwerk).

Ook heeft deken Paulus van der Poorten brieven doorgenomen over mirakels die op diverse plaatsen, na de stichting van die broederschappen, gebeurd waren omwille van de verdiensten van O.L.Vrouw.

– Hij geeft een reglement in zeven artikels[15], namelijk:

1. iedereen, man of vrouw, leek of geestelijke of kloosterling, mag kosteloos lid worden; er mag voor een intrede, noch voor een uittrede, geld gevraagd worden.
2. de leden moeten een- of tweemaal per week de zeven smarten van O.L. Vrouw overwegen en telkens zeven onzevaders en weesgegroetjes bidden;
3. wie uit nalatigheid of om een andere reden deze plicht verwaarloosd heeft, bedrijft geen zonde, zelfs geen dagelijkse, maar zal, voor de tijd van zijn in gebreke blijven, het deelgenootschap missen in de geestelijke verdiensten van die broederschap (aflaten,...);
4. de leden mogen die overweging en gebeden verrichten op om het even welk tijdstip en uur en om het even waar;
5. wie deze oefeningen minstens twintigmaal per week doet voor levende of overleden vrienden, die nooit lid zijn geweest van de vereniging, kan hen alsnog deelgenoot maken aan alle verdiensten van de broederschap;
6. voor de onkosten mogen de leden, drie maal per jaar een gift doen naar eigen vermogen, als dat maar niet

[13] Deze paus, uit de geschiedenis bekend als een streng heerser, maar met een losbandig leven, was de voorbije jaren de 'vedette' van een Engelse T.V.-serie , "The Borgias". Maar als men alleen steunt op zijn mandaat van oktober 1495, zou men hem zelfs zonder biecht de absolutie geven.

[14] Stricti: dit participium perfectum bij het werkwoord *stringere* kunnen we vertalen als o.a 'van de Korte', 'van de Nauwe', 'van de Smaele', enz. Ik heb deze achternaam, wegens onzekere keuze, dan maar onvertaald gelaten, te meer omdat er ook een Vlaamse familienaam Strieck(t) bestaat en tevens omdat *Quicke* (met zijn varianten) een verbastering zou kunnen zijn van Stricti. In dit laatste geval zou die deken Petrus Stricti/ Quicke van onze tekst van 1497 tevens abt van Sint-Amands kunnen geweest zijn.

[15] Eerst waren er al Zeven Smarten en zeven Stichters; nu maakt deken van der Poorten er nog zeven Statuut-artikels bij. Zeven, met opzet of niet?

gebeurt bij de al vermelde in- of uittrede;

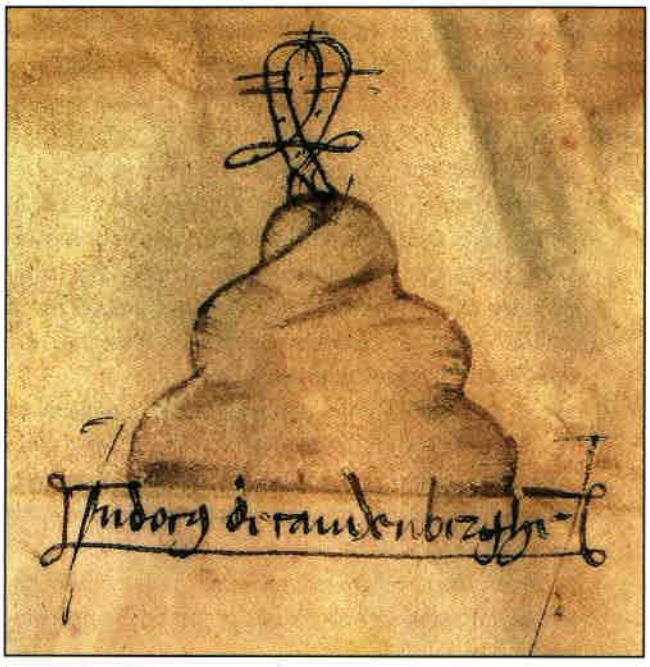
7. wie het waagt deze broederschap als een inkomstenbron te beschouwen en er, met die bedoeling, geld aan geeft of ervan ontvangt, wordt stante pede uitgesloten van de vereniging en van het deelgenootschap in de haar verleende voorrechten.

Slotverslag

Tot zover het verhaal van de dekens Stricti en van der Poorten over de uitvoering van de pauselijke orders in verband met het lidmaatschap van de broederschap van O.L.Vrouw van Zeven Smarten.

Het verslag hiervan is, in de vorm van een notariële akte, op 13 februari 1497, het vijfde regeringsjaar van paus Alexander VI, in het Sint-Donatiaancollege van de universiteitsstad Leuven opgemaak t. Dit gebeurde in aanwezigheid, als getuigen, van de heren priesters Petrus de Periere (?), Jan van de Poel en Jacob De Hond, van de bisdommen Terwaan (?) en Kamerijk en Paulus Ronner (?) van het bisdom Doornik.

Keizerlijk notaris Joost van Caudenberghe, clericus van het bisdom Doornik, bezegelde deze akte en verklaarde ze authentiek.

Handtekening van notaris van Caude'nberghe.

Nawerking

1) Wij vermoeden dat de uitvoering van dit mandaat van paus Alexander VI een grote toename heeft bewerkt van het aantal broederschappen van O.L. Vrouw van Zeven Smarten en ook van andere kerkelijke instellingen, zoals de reeds vermelde Zusters van O.L.Vrouw van Zeven Weeën.

Zeker heeft de Brusselaar Jan van Caudenberghe (+ 1521), pastoor o.a. in Brugge, veel bijgedragen tot de verspreiding van deze devotie. Allicht is deze Jan een telg uit de stam van de Coudenberghes, een van de Brusselse 'zeven geslachten', met een grote politieke en culturele invloed in hun stad. Mogelijk is deze priester identiek met de in ons verhaal, als deken van Abbenbrouck en secretaris van hertog Filip de Schone vermelde, Jan van Caudenberghe.

2) Naast de eigenlijke liturgische vieringen van dit Mariafeest, ontstonden er ook allerlei nevenactiviteiten. Zo schreef de Brusselaar Jan Smekens, artistiek verantwoordelijke van de rederijkerskamer 'De Lelie', in 1508-1514 *Spelen van de Zeven Weeën.*

En ook die traditie bleef standhouden tot nog niet zo heel lang geleden. Zo werd in Bree, in 1946, het Spel der Zeven Weeën opgevoerd. De 150 acteurs van dit toneelstuk in open lucht verleenden niet minder dan 12 keer hun medewerking aan dit religieus evenement. De regisseur, tevens auteur van de tekst, was priester Jozef Neyens, Breeënaar, o. a. bekend als auteur van dichterlijke massaspelen[16].

Jozef Neyens

[16] Aldus '*Sic transit gloria mundi*', oudleerlingenblaadje college Neerpelt, jaargang 2016, nr. 2, p. 1.

Wegdeemstering

Maar zoals vele andere van oudsher bestaande kerkelijke verenigingen, leken ook de Mariabroederschappen niet goed meer te passen in de hedendaagse pastoraal en zo kwamen ze, vooral vanaf de jaren '60 van de vorige eeuw in vergetelheid terecht, enkele lofwaardige uitzonderingen terzijde genomen.

Zo werd in Overpelt-Lindelhoeven in 2002 de bijna honderdjarige Mariakapel, waar de Zeven Weeën worden uitgebeeld op zeven zuilen, op aandringen van de buurtschap door de gemeente grondig gerestaureerd, waarbij kunstenares Jet Moelans instond voor de zeven metalen afbeeldingen op de zuilen.

In het al vernoemde Bree en ook in Peer bestaan de lokale broederschappen ter ere van O.L. Vrouw van Zeven Weeên nog en zijn ze behoorlijk actief. Zo houden beide stadjes om de 25 jaar nog een Mariale ommegang en diverse andere activiteiten, die veel volk trekken. Deze evenementen zijn te vergelijken met die van Tongeren en Hasselt en hun zevenjaarse ommegangen, ter ere van dezelfde Madonna, maar onder andere aanroepingstitels (resp. '*Oorzaak van onze Blijdschap*' en '*Virga Jesse*').

We hopen dat andere broederschappen terug de moed vinden om de boodschap van Maria, de medelijdende moeder van Jezus, uit te dragen en zo een stuk van ons Vlaams religieus erfgoed levendig te houden.

G. Hendriks, pr.
Overpelt,
op vrijdag voor Pinksteren,
2 juni 2017

Toelichting bij de notariële akte van 13 februari 1497

1) Het document zelf.
Dit is ongeveer 75 cm hoog en 55 cm breed. Van dit document heeft ondergetekende een transcriptie gemaakt, de afkortingen zoveel als mogelijk aangevuld en ook verduidelijkende tussentitels ingelast. De Latijnse tekst is, buiten enkele, wegens slijtage onleesbaar geworden tekstgedeelten, vrij gemakkelijk te lezen.

2) De vermelde personen
De opdrachtgever van dit notariële document is een deken van Ronse, Paulus van der Poorten. Deze citeert uitvoerig zijn collega Petrus Stricti, deken van Zinnik (Soignies) en Alexander VI, paus van 1492 tot 1503. De slotzin van dit document is van de instrumenterende notaris, Joost van Caudenberghe.

3) De inhoud: een pauselijke opdracht
De paus had deken Petrus van Soignies en nog twee andere dekens belast met de kerkelijke opdracht, waarover dit artikel handelt. Maar deken Petrus vond dat hij deze taak niet persoonlijk kon uitvoeren en hij schoof ze door naar deken Paulus van Ronse, die de opdracht wel uitvoerde.

4) Een link met Limburg?
Deze akte rept met geen woord over Limburg/Loon, noch over Hasselt. Het is dus een raadsel hoe ze in Hasselt terechtgekomen is en waarom er op de enveloppe geschreven staat dat ze zou handelen over de oprichting van de Broederschap van de Zeven Smarten '*in Hasselt, in de St.-Quintinuskerk*'.
Vermoedelijk is dit document door een of ander contact in Hasselt terechtgekomen en *kan* het daar (ergens na 1497) wel *model* gestaan hebben voor de oprichting van zo een broederschap in Hasselt.
Op die enveloppe van dit document staat ook nog, met een blauw potlood en door een andere hand, geschreven: '*pièce importante, 1500. Pape Alexandre VI*'.

Opmerking:
De (Limburgse) bewaarder van deze akte is bereid er afstand van te doen t.v.v. een archief. Info via G. Hendriks, Dorpsstraat 58, Overpelt.

Giel Hendriks

De kapel van Zeven Weeën in Lindelhoeven.

100 Jaar Limburgs volkslied
Maar voor welk gebied en voor welke bevolking?

In 1909 schreef de onderwijzer Gerard Krekelberg, geboren in Neeritter in 1864, overleden in 1937 in Vlodrop, als auteur het gedicht "Waar in het bronsgroen eikenhout het nachtegaaltje zingt over het malse korenveld enz. inclusief de brede stroom der Maas". Nadat het getoonzet was door Henri Tijssen, dirigent van het Roermonds Mannenkoor, groeide het in de loop van de volgende jaren uit tot wat we thans kennen als het Limburgs Volkslied. Een inspiratie voor Krekelberg vormden de eiken van kasteel Borgitter in Kessenich.

Een Limburgs volkslied zou het regionale volkslied moeten zijn voor de bevolking van een gebied dat reeds eeuwenlang als Limburg bekend stond. Dat is niet het geval. We moeten thans constateren dat zowel in het huidige Belgische als Nederlandse provincie Limburg bijna geen streek bestaat die ooit behoorde tot het hertogdom Limburg, ontstaan rond het kasteel Limburg aan de rivier de Vesdre, thans behorend tot de provincie Luik. Voor de beide provincies Limburg was vóór het jaar 1814 geen sprake van de benaming Limburg, met uitzondering van een klein gebied tussen het huidige Valkenburg en Vaals. Tussen Eijsden en Mook, tussen Kerkrade en St. Truiden kende men tot aan de komst van de Franse legers in 1794 een uitgebreide en ingewikkelde staatkundige versnippering, dat op historische kaarten nog te zien valt.

De Franse regering in Parijs besloot over te gaan tot een nieuwe staatkundige indeling in departementen, grotere staatkundige eenheden. In onze streken kwam het tot een departement van de Nedermaas, grenzend aan het Franstalige departement van de Ourthe.

In 1815, toen keizer Napoleon na de nederlaag bij Waterloo zijn macht verloor en koning Willem I van Oranje Nassau de nieuwe soeverein werd van het koninkrijk der Nederlanden, moest er een nieuwe provinciale indeling worden gevormd. De aanvankelijke plannen waren het departement van de Nedermaas in die vorm te behouden als een provincie Maastricht, met als hoofdstad Maastricht, precies zoals dat ook gebeurde in Antwerpen, Groningen en Utrecht.

Toen koning Willem I dit desbetreffende voorstel las, wenste hij meteen een naamsverandering. Eigenhandig schreef hij waarom de naam Limburg niet voorkwam. Als een van zijn titels immers gold: hertog van het vroegere hertogdom Limburg. En zo geschiedde: sedert 1815 voor één provincie en sedert 1839, na de scheiding van Nederland en België, voor twee provincies de naam Limburg. Westelijk van de Maas had het Graafschap Loon een meer toepasselijke naam kunnen zijn.

Conclusie: we bezingen van tijd tot tijd een Limburgs volkslied voor een gebied dat eigenlijk geen historisch gebied Limburg was.

Dr. G.J.B. Verbeet

Dr. Geert Verbeet onderscheiden in Maastricht

In de KVLS is dr. Geert Verbeet (Groesbeek, Ned, 1927) geen onbekende, want hij fungeerde van 1992 tot 1994 als voorzitter en werkt als auteur nog geregeld mee aan *"Oostland"*. Aan zijn werk als geschiedschrijver wijdde ik de biografische publicatie *"Dr. Geert J.B. Verbeet. Kennismaking met een leraar, directeur en geschiedschrijver"*, verschenen in *"Limburgse Monografieën»*, jg. 21, 2010, nr. 4 (85), 47 blz., ill. In Maastricht ontving hij op 24 november 2016 uit handen van mevr. A. Penn - te Strake, burgemeester, de stedelijke onderscheiding *"De Trichter"*. Sinds 1957 is hij lid van het Koninklijk Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap en zijn talrijke publicaties getuigen van een nauwe verbondenheid met de stad Maastricht en de beide Limburgen. Op 18 december 1978 promoveerde hij te Nijmegen tot doctor in de sociale en economische geschiedenis op het proefschrift *"Limburg op de tweesprong: welvaart en politiek dilemma, 1814-1839"*. Daarna specialiseerde hij zich verder in de geschiedenis van Limburg in de 19de en 20ste eeuw, waarbij Maastricht een belangrijke plaats innam. Ondanks zijn hoge leeftijd houdt hij nog steeds lezingen en verschijnen er geregeld nog publicaties van zijn hand. De toekenning van *"De Trichter"* is dan ook een verdiend eerbetoon aan zijn jarenlange wetenschappelijke inzet als historicus en aan zijn totale oeuvre van regionale en stedelijke geschiedschrijving.

Jan Gerits

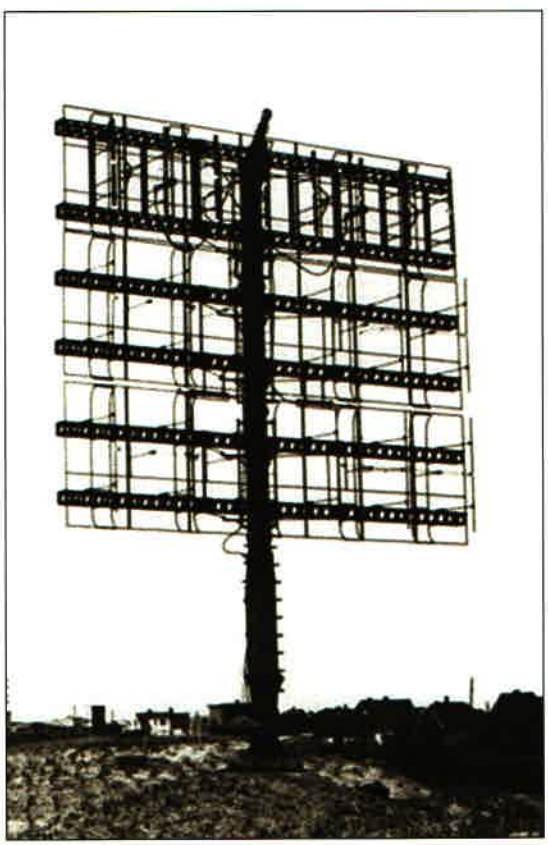
De Wellington van Wintershoven als slachtoffer van de Kammhuberlinie

Ontstaan van de Kammhuberlinie of 'Das Himmelbett-Verfahren'

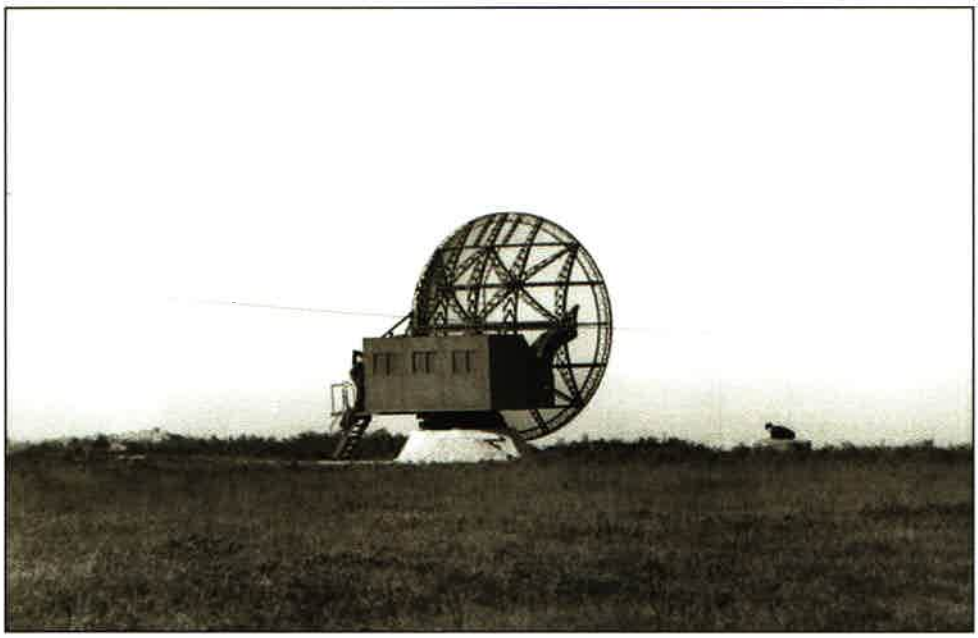
Bomber Command van *de Royal Air Force* besloot al snel na het beëindigen van 'De slag om Engeland' tot nachtelijke bombardementen op strategische doelen in Duitsland. Nachtelijk, omdat hun tweemotorige bommenwerpers te kwetsbaar waren voor de *Flak (Fl*uga*b*wehr*k*anone*).* Dit had dan wel een aantal nadelen. Navigeren in het donker en de bommen juist richten zijn immers niet vanzelfsprekend.

Om deze nachtelijke luchtaanvallen af te slaan werd er in juli 1940 al een eerste *Nachtjagdgeschwader* opgericht (NJG 1), dat opereerde vanaf een basis in Utrecht. Korpschef werd Jozef Kammhuber. Op 19 juli 1940 kreeg hij de opdracht om de nachtelijke luchtverdediging van Duitsland efficiënt te organiseren.

Kort na de bezetting was men al begonnen met een reeks van Freya-radars te plaatsen langs de kusten van Nederland, België en Noord-Frankrijk. Dit om de vijandelijke toestellen al boven het Kanaal te kunnen onderscheppen. Deze radarstations werden aangeduid met dierennamen, zoals Löwe, Tiger, Wespe, Hamster. De Freyaradar kon een vliegtuig tot 120 km ver lokaliseren. De Freya kon de richting van een vijandig toestel nauwkeurig bepalen, maar niet de hoogte.

Freya Radar (Afb.Wikimedia Commons Copyfree)

Würzburg-Riese (Wikimedia Commons Bundesarchiv, Bild 101I-615-2460-31/ Zwirner / CC-BY-SA 3.0)

Ondertussen werd er door elektronicabedrijf *Telefunken* een nieuwe radar ontwikkeld, die genoemd werd naar de stad Würzburg. Deze radar had een paraboolantenne en kon ook de hoogte van een vliegtuig bepalen. In de loop van 1939 en 1940 werden er steeds verbeteringen aangebracht in opeenvolgende types A,B,C en D. De paraboolantenne had een doorsnede van 3,5 m. Het bereik was slechts 29 km. Bij type D was de foutenmarge beperkt tot 2° horizontaal en 3° verticaal. Al deze types waren mobiel in te zetten. Zo kon de schotel bv. tot twee halve cirkels opgeklapt worden. Zij werden onder andere opgesteld bij sommige *Flak*-stellingen. In 1941 werd dan de Würzburg-Riese ontwikkeld, zoals de naam aangeeft een vergrote versie op basis van de technologie van de vorige radar. De diameter van de schotel verdubbelde tot 7,5 m. Deze Riese had ook een vergrote actieradius. Een doel kon al van op 70 km afstand gelokaliseerd worden.

Generaal Kammhuber zocht een methode om de coördinatie tussen radars, zoeklicht, Flak en nachtjagers op punt te stellen. Hij kwam op het idee Duitsland volledig af te schermen door een verdedigingsgordel die over de bezette gebieden liep: een cirkelboog van Denemarken over Nederland, België en Noord-Frankrijk tot aan de Zwitserse grens. Elke bommenwerper die vanuit Engeland vertrok moest deze gordel dus wel ergens doorkruisen. De gordel bestond uit aparte cellen van 32 km lang en 20 km breed. Elke cel of *'Himmelbett'* had een centrale radiocommandopost.

In het begin was elk *Himmelbett* uitgerust met een Freya-radar. Die werd gekoppeld aan een hoofdzoeklicht. Daarnaast waren er meerdere manueel bediende zoeklichten op regelmatige afstand van elkaar. Bij elke cel hoorden ook twee nachtjagers (*Dornier Do 17Z-10, Junkers Ju 88C of Messerschmitt Bf 110),* een operationele en een reserve. De operationele jager werd meteen opgeroepen zodra de Freya-radar een bommenwerper ontdekte. Met radiosignalen werd de nachtjager dan in de juiste richting gestuurd, terwijl men probeerde het vijandelijke toestel gevangen te houden in de lichtbundels van de schijnwerpers.

Later werden er aan de cel nog twee Würzburg- of Würzburg-Riese-radars toegevoegd. De drie radars stonden op minder dan een kilometer van elkaar. Ze stonden in verbinding met een centrale commandopost. Zodra een naderende vijandelijke bommenwerper gesignaleerd werd, steeg de nachtjager op. Die begon rondjes te draaien in het Himmelbett, hij werd daarbij gevolgd door de 'blauwe' Würzburg. In de commandopost was er ook een *Seeburg-tafel.* De juiste positie van de nachtjager werd met een blauw lichtpunt geprojecteerd op deze tafel door de bedienaar van de Würzburg. Zodra de Freya aangaf dat de bommenwerper de grenzen van het Himmelbett naderde, werd de tweede Würzburg, de 'rode', ingeschakeld. De bedienaar van de rode Würzburg gaf met een rode lichtpen de positie van het vijandelijke toestel aan op de *Seeburg*-tafel. Dankzij deze projectie kon de grondcommandant de piloot van de nachtjager naar zijn prooi leiden. Ondertussen bleven de zoeklichten de bommenwerper zo goed mogelijk volgen.

Het systeem dat door Kammhuber ontwikkeld werd was heel erg efficiënt. De RAF dacht in 1941 meer kans te maken door elke bommenwerper zijn eigen koers te laten vliegen. Maar de *Himmelbett*-cellen vormden een ononderbroken barrière, die ook op de terugvlucht nog eens moest overschreden worden.

Pas in de loop van 1942 begreep men bij Bomber Command ten volle de tactiek achter deze verdedigingsgordel, die van de Britten meteen de naam *'Kammhuber Line'* kreeg. Deze naam werd door de Duitsers niet gebruikt, zij hadden het over *'Das Himmelbett-Verfahren'*.

De Kammhuberlinie begin 1942 (Wikimedia Commons CC-BY-SA 3.0)

De Kammhuberlinie in Limburg

Wanneer je op internet gaat zoeken achter informatie over de Kammhuberlinie kom je al snel deze kaart tegen. Het is één van de meest verspreide afbeeldingen over dit onderwerp. De kaart werd in juni 1942 door de Belgische weerstandsgroep Tégal naar Londen gesmokkeld. Er staat een NO-ZW georienteerde zone op aangeduid die in een aantal rechthoekige vakken is opgedeeld. In die vakken zijn cirkelvormige symbolen vrij regelmatige verdeeld over het oppervlak. Parallel met de linkse marge van de zone staan nog een aantal andere cirkelvormige symbolen.

De achtergrond is vrij vaag, maar toch kan je met enige moeite 'Hasselt' lezen (eerste volledige rechthoek vanaf boven). Deze kaart situeert dus het deel van de Kammhuberlinie boven onze provincie.

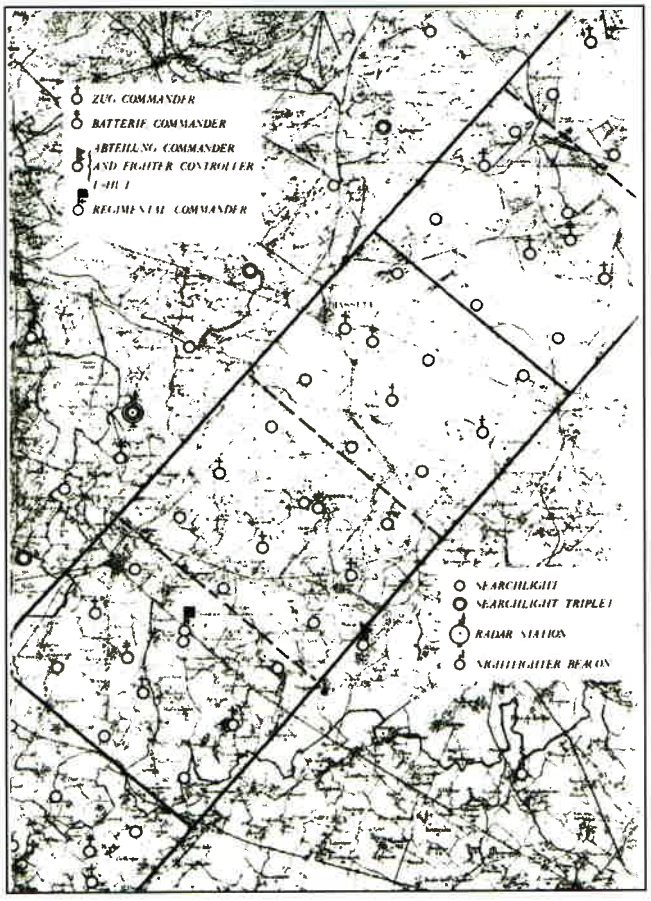
Vermoedelijk is de kaart, die als achtergrond gebruikt werd, een spoorwegenkaart. De linkerzonegrens komt ongeveer overeen met de lijn Bree - Meeuwen - Hasselt - St.-Truiden, de rechtergrens met de lijn Maaseik - Zutendaal - Bilzen - Heers.

De cirkels binnen de aangegeven zone geven de positie van de zoeklichten weer. Deze concentratie aan schijnwerpers werd door de Duitsers '*Der Helle Riegel*' genoemd. Elk vijandig vliegtuig op weg naar Duitsland moest dit lichtfront ergens dwarsen, met grote kans daar opgemerkt en beschoten te worden, door *Flak* of door nachtjagers.

Aan de noord-westzijde van de *Helle Riegel* vinden we andere symbolen. Eén bestaat uit drie concentrische cirkels met een kleine bliksemschicht. Dat is het symbool voor een radarstation en het situeert zich juist bij Nieuwerkerken, omgeving Tegelrij. Over deze radarsite van Nieuwerkerken zijn recent twee boeken verschenen: *"De radarinstallatie in Nieuwerkerken"* van Dirk Huybrechts (2015) en *"De Tweede Oorlog 1940-1945 Groot-Nieuwerkerken De luchtverdediging Raum 6 Radarsite Nieuwerkerken"* van Luc Schepens (2016).

De *Himmelbett*-cel (denk even de stippellijnen weg) die volledig op deze kaart staat is 6B. De radars van Nieuwerkerken staan pal in het midden voor deze cel die een lengte van 32 km heeft. Voor de bovenliggende cel 6A, staat enkel het zuidwestelijke deel op kaart. De radars die in Meeuwen opgesteld stonden bij de Bunkerstraat vallen net buiten de kaart. Ook zij staan centraal aan de noordwestrand van cel 6A. Onderaan de kaart is een klein hoekje te zien van cel 6C. Voor deze cel stonden de radars ter hoogte van Jauche (niet ver van Tienen). De drie cellen 6A (Anton), 6B (Bertha) en 6C (Cäsar) vormden samen *Raum 6* van de Kammhuberlinie. In Brustem bevond zich de *nachtjagd-divisie (II/NJG1)* die deze *Raum* bewaakte. De grens tussen cel 6A en cel 5C valt ongeveer samen met de Belgisch-Nederlandse grens. *Raum 5* werd bewaakt vanop het vliegveld in Venlo.

Om de 32 km, van in Denemarken tot tegen de Zwitserse grens, stonden er dus radars opgesteld net voor de *Helle Riegel*. De radarposten vormden zo een tweede gesloten paralelle barrière. Gezien een Würzburg-Riese een actieradius

Organisatie van de Kammhuberlinie in Limburg (Wikimedia Commons Copyfree)

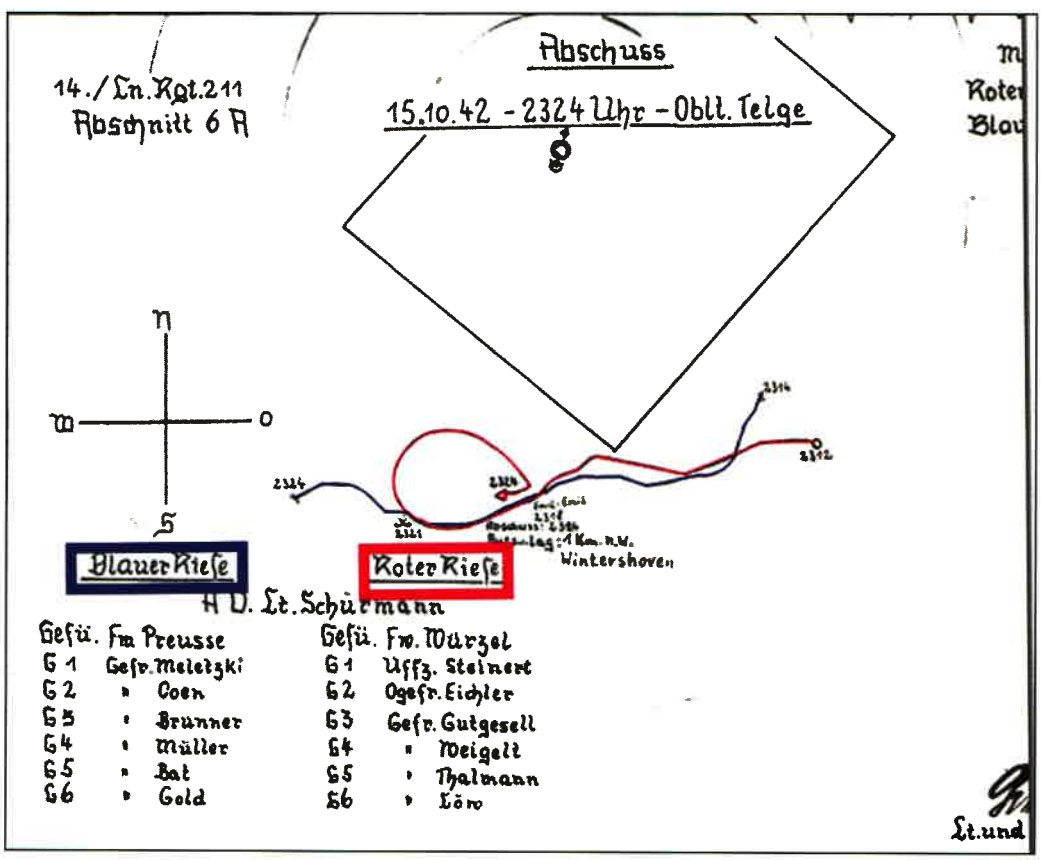
van 70 km had kon hij ook nog de twee aangrenzende cellen bestrijken. Of anders gezegd: boven elke cel werd het hemelruim niet alleen door de eigen radarpost bewaakt, maar ook door die van de aangrenzende cellen.
Boven de *Helle Riegel* kon een RAF-toestel door *Helle Nachtjagd (Henaja)* onderschept worden. De radargestuurde *Dunkele Nachtjagd (Dunaja)* vormde een tweede gevaar binnen de Kammhuberlinie. Deze *Dunaja* zou steeds actiever, efficiënter en belangrijker worden. In mei 1942 kreeg Kammhuber immers van hogerhand (rechtstreeks bevel van Hitler) opdracht om meer en meer zoeklichten uit de *Helle Riegel* terug te trekken en dichter bij de grote steden in Duitsland op te stellen.

Het afschieten van Wellington BJ606 PH-S als concreet voorbeeld van Dunkele Nachtjagd

In de nacht van 15 op 16 oktober 1942 was Keulen nogmaals het doel van *Bomber Command*. Vanuit Engeland stegen die nacht 289 bommenwerpers op, waaronder 109 *Vickers Wellington* toestellen. Eén van deze Wellingtons steeg om 18u42 (GMT) op vanaf het vliegveld van Wickenby (Lincolnshire). Het was de BJ606 PH-S van het 12de squadron. De piloot was Sgt. Robert Bayley. Hij had een vaste crew: navigator Alec Gordon Willans, bommenrichter Geoffrey Charles Willis en de radiotelegrafisten/boordschutters John Edward Freese Martin en Edmund St. Aubin Richardson. Co-piloot Jack Johannesen vloog voor het eerst met dit team mee.
Waarschijnlijk dropte dit toestel zijn bommen boven of kort bij zijn doel en keerde het huiswaarts, toen het boven Limburg onderschept werd en neerstortte in Wintershoven. Alle bemanningsleden stierven in de crash.

Het '*Abschuss Rapport*' van deze Duitse overwinning is bewaard gebleven en is een zeer duidelijk voorbeeld hoe een *Dunkele Nachtjagd*-operatie verliep. Dit rapport bevat onder andere een voorgedrukte *Abschussmeldung*, ingevuld door Hauptmann und Gruppen-kommandeur Walter Ehle van 4/NJG1 in Brustem, uitgetypte verslagen van de piloot van de nachtjager ObLt Wilhelm Telge en van zijn *Bordfunker* Walter Telsnig, meldingen van twee officieren van luchtverdedigingsposten en een verslag met radarschets van de jachtleider Rathmann.

Wintershoven bevond zich in cel 6B van de Kammhuberlinie. Opmerkelijk is dat deze aanval geleid werd vanuit cel 6A, dus vanuit de grondcommandopost die bij de radars van Meeuwen hoorde. Dat toont duidelijk aan dat de zones die door aangrenzende radarposten bewaakt werden elkaar overlapten. Aan de hand van de radartekening van de grondcommandopost en het verslag van de piloot kunnen we bijna minuut na minuut beschrijven hoe deze operatie verliep.
Piloot Telge en *Bordfunker* Telsnig stegen om 22u56 op met hun *Messerschmidt Bf 110* vanop het vliegveld in Brustem

Radarschets uit het Abschuss-rapport van Wellington BJ606
(Met dank aan Wim Govaerts)

met de opdracht *Himmelbett*-cel 6A te bewaken.
Om 23u14 kregen zij de opdracht een vijandig vliegtuig aan te vallen. Op de radarschets zien we dat hun toestel vanaf dat ogenblik gevolgd wordt door de blauwe Würzburg-Riese. De rode radar volgt dan al twee minuten lang de Wellington, die zich in oostelijke richting (terug naar zijn thuisbasis) beweegt. Telge bevindt zich op dat ogenblik op 4000 m hoogte, de bommenwerper vliegt op 2500 m. Geleid door de grondcommandopost zet hij in een dalende beweging de achtervolging op de bommenwerper in. We zien op de schets hoe de rode en de blauwe lijn elkaar naderen.
Om 23u18 zien we dat de twee lijnen elkaar bijna raken. Op de schets staat bij dat tijdstip *'Emil-Emil'* genoteerd. Deze radiocode geeft aan dat de Bf110 een boordradar had die door *Bordfunker* Telsnig bediend werd.
Vanaf begin 1942 werden nachtjagers uitgerust met *Lichtenstein*radars. Deze radars zijn te herkennen aan de antenne die op de snuit geplaatst werd. De Bf110's van de Luftwaffe-basis in Brustem werden al vroeg voorzien van deze Lichtensteins. *'Emil-Emil'* was een code om aan de nachtjacht-

Messerschmidt Bf110 met Lichtestein-antenne op de snuit (Wikimedia Commons Copyfree)

leiding door te geven dat het vijandige toestel nu ook op de boordradar waargenomen werd. De code werd gebruikt om te verhinderen dat geallieerde afluisterposten het bestaan van dit nieuwe apparaat zouden ontdekken. Het was de Engelse radio-operatoren, meestal vrouwen van de Women's Auxiliary Air Force, echter niet ontgaan dat de term *'Emil-Emil'* steeds meer gebruikt werd in het radioverkeer tussen nachtjagers en hun grondcommando. Al in mei 1942 waren de RAF-deskundigen er vrij zeker van dat dit te maken had met boordradars die in de nachtjagers geïnstalleerd werden.
Zowel Telge als Telsnig noteerden in hun verslagen ook dat vanaf 23u18 precies de Wellington via de Lichtenstein gevolgd werd.
Vanaf dat moment zien we de twee radarbanen evenwijdig aan elkaar lopen. Telge stuurde, geleid door zijn Bordfunker, de Bf110 tot zo een 80 à 100 m onder de Wellington. Dit is de ideale positie voor de Duitse nachtjagers: ietwat schuin onder en achter het vijandige toestel *'von hinten unten'*. Daar was hun eigen toestel buiten het bereik van de boordschutters in de bommenwerper. Vanuit deze positie vuurde Telge één kort salvo af op de linkermotor van het toestel. Daarop zwenkte hij met zijn Messerschmidt naar links uit, terwijl de Wellington in een rechtsdraaiende neerwaartse spiraal gaat. Op de radartekening zien we dat deze aanval om 23u21 gebeurt, want vanaf dat moment zien we de rode en de blauwe lijnen uit elkaar wijken.
Om 23u24 crashte het toestel in Wintershoven. Dit tijdstip wordt bevestigd door de oversten van de *Fluwa*posten 47 (Guigoven) en 48 (Koninksem).

Geen enkel bemanningslid van de Wellington overleefde de crash. Kort na de inslag werd het toestel door Duitse militairen afgeschermd van de nieuwsgierige burgers. In het *Abschuss*-rapport vermeldt Telge ook dat hij op 16 oktober op de plaats van de crash in Wintershoven geweest is. De lichamen werden begraven op het *'Feind Friedhof'* bij het vliegveld van Brustem. Dat gebeurde met de gebruikelijke Duitse militaire eer. Dit kerkhof werd geruimd in 1947 en de bemanningsleden werden herbegraven op de Britse militaire begraafplaats van Heverlee.
In een volgend artikel gaan we dieper in op de situatiekaart over *Raum 6*, die vanuit onze provincie naar Engeland gesmokkeld werd. Deze spionagedaad van het lokale verzet leverde een belangrijke bijdrage aan de strategische evolutie van *Bomber Command*. Zelfs Churchill maakte in zijn oorlogsmemoires gewag van deze verzetsdaad.

Jos Punie
Voorzitter Heemkundige Kring Kortessem

Bronvermelding

"De radarinstallatie in Nieuwerkerken" Dirk Huybrechts (2015)
"De Tweede Oorlog 1940-1945 Groot-Nieuwerkerken De luchtverdediging Raum 6 Radarsite Nieuwerkerken" Luc Schepens (2016).
"Most Secret War" R.V. Jones, Penguin Books UK (2009)
Duitstalige en Engelstalige Wikipedia (technische gegevens over de radars en over de ontplooiing Kammhuberlinie)
Abschussmeldung Wellington Wintershoven Privéarchief Wim Govaerts

Voor de bemanning van de Wellington BJ606 zal er op zondag 15 oktober een gedenkplaat onthuld worden aan de kerk van Wintershoven (10u30). In de namiddag is er ook een tentoonstelling over de crash in de parochiezaal 'De Bron', Stationstraat 7, Wintershoven-Kortessem (open van14u tot 18u) .

Nieuw Limburgs project over dorps- en wijkkermissen

Wat een glans, hoe technisch volmaakt zijn de schommels, de roetsjbanen, de molens , de torens en wat al meer. Als men vermoeid was van baantjes glijden en schommelen en zwieren en schudden, kon men voor een penny een man gaan bekijken die heelder handvollen van zijn huid afrukte, om ze daarna met veiligheidsspelden in sierlijke plooien en nepen tegen de muur op te hangen. Of kon men een vrouw zonder armen bewonderen die een champagnefles met haar tenen openende en op uw gezondheid uitdronk. En verder, in een ander kraam, waar boven de ingang – authentiek symbool van de waarheid – een enorme vrouwenbroek wapperde, zat de 'Dikke Madam', zo dik dat ze, zoals een berichtje in het Vlaams boven de deur vermeldde, 'met heur gezicht heur tiekes kon wassen'. Ze deed dat ook, zo vertelde men, maar dan moest men vier sollekes betalen.

Wat Aldous Huxley, Engels auteur, over de kermis van Sint-Truiden begin jaren 20 van de vorige eeuw schreef is ondertussen verleden tijd. Met de komst van de spiegeltenten waarin gedanst werd op muziek van een draaiorgel verschoof de nadruk van kijken naar beleven. Attracties en variététheatertjes waren nog talrijk aanwezig in de jaren 30 tot 50 maar steeds meer kwamen snelheid, verlichting en muziek op de voorgrond: kleurrijke carrousels, een hippodroom, een rad, schietbarak, autoscooters, een spookhuis ... en de laatste decennia zijn het de duizelingwekkende attracties die de aandacht opeisen. Dit alles rijkelijk in de geuren van smoutebollen, frieten, suikerspinnen.... gedompeld.

Van kerkmis naar kermis

Het beeld van de kermis is doorheen de tijden sterk veranderd. De oorsprong van het woord 'kermis' ligt in kerkmis/kerkemesse en verwijst naar het jaarlijkse feest van de kerkwijding. Op deze dag kwamen de gelovigen samen om het feest van de patroonheilige van de kerk te vieren. Al van oudsher werd dat gevierd met een processie en daar kwamen allerlei feestelijkheden bij. Zo een kermis bestond in elke parochie, klein of groot. Uiteindelijk verdween na verloop van tijd het religieuze karakter van de kerkmissen en vervelde de kerkmis naar kermis. De kermisperiode blijft wel nog altijd gelinkt aan de religieuze oorsprong van het feest.

Kermistradities

De dorps- en wijkkermissen maken hun kleine en grote tradities deel uit van ons cultureel erfgoed. Maar wat zijn precies die tradities?

Met een nieuw project willen we hierop een goed beeld krijgen. Werd de familie jaarlijks uitgenodigd om samen kermis te vieren en welke typische gerechten kwamen er dan als 'kermiseten' op tafel? Werd er in het dorp ook een traditionele kermiskoers gereden en met welke prijs ging de winnaar naar

huis? Gaat de kermis nog altijd van start met het uitgaan van de processie of heeft de fanfare dit overgenomen? Was er een lokale fotograaf actief die de kermisgangers op de gevoelige plaat vastlegde? En hoe zit het met de dorpsfanfares en de eventuele rivaliteit ertussen? Of was er sprake van dorpsruzies tijdens de kermis? ...

Eerste oproep

Rond dorps- en wijkkermissen leven heel wat vragen die extra onderzoek behoeven en deze onderzoeksvragen zijn niet limitatief. Daarom deze eerste algemene oproep naar alle heem- en geschiedkundige kringen om onderzoek te doen naar hun eigen kermis. Dit kan op verschillende manieren: door te duiken in de gemeente- en kerkarchieven, foto- en filmmateriaal te verzamelen, of door een interview...
Onderwerpen en onderzoeksmethodes zijn open en bieden je als kring heel wat mogelijkheden om je dit bijzondere erfgoedonderwerp te verdiepen. Heb je als kring interesse om mee te werken? Neem dan zeker contact op met Erfgoedcel Mijn-Erfgoed (leengos@mijnerfgoed.be) of Erfgoed Haspengouw (lieve.opsteyn@erfgoedhaspengouw.be).
Of het eindresultaat van het project in boekvorm zal verschijnen of eerder digitaal staat nog niet vast. Dit hangt uiteraard af van de deelnemende kringen en de informatie die in deze eerste oproepfase wordt verzameld. In het volgende nummer van Heemkunde Limburg lees je meer over de resultaten van de eerste oproep en het vervolgtraject.

Projectgroep

Het project "Dorps- en wijkkermissen" (werktitel) is een samenwerking tussen Heemkunde Limburg en de Limburgse Geschied- en Heemkundige kringen, Erfgoedcel Mijn-Erfgoed, Erfgoed Haspengouw, het Limburgs Volkskundig Genootschap, erfgoeddinesten van Tongeren en Lanaken, en het Provinciaal Centrum voor Cultureel Erfgoed (PCCE).

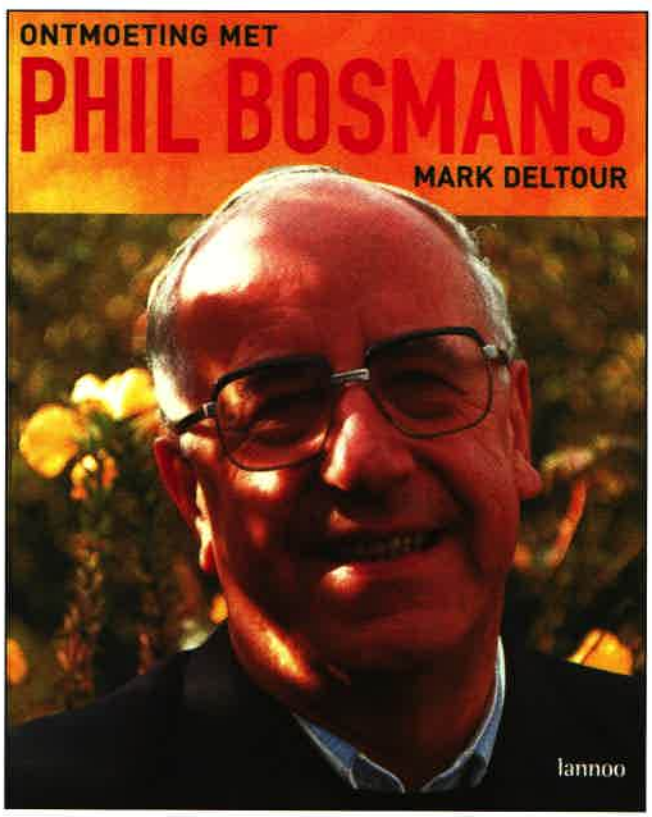
PUBLICATIES

Blijvende belangstelling voor Phil Bosmans (1922-2012)

De montfortaan Phil Bosmans, icoon van mensenliefde en charismatische schrijver, die op 1 juli 1922 in Gruitrode werd geboren en op 16 januari 2012 in Mortsel overleed, blijft op grond van zijn talrijke uitspraken en publicaties veel mensen aanspreken. Hij was een sociaal geëngageerde priester, een positieve denker, die zich vele jaren inzette voor kansarmen, daklozen, ex-gevangenen, zigeuners en andere hulpbehoevende mensen en gezinnen, die een armoedig bestaan leiden aan de rand van de samenleving. Voor zijn diepmenselijk welzijnswerk en zijn veelzijdige inzet voor de volksontwikkeling kreeg hij in 1968 en 1990 de prestigieuze "Visser-Neerlandia-prijs". In 1979 werd hij ereburger van zijn geboortedorp Gruitrode en in 1992 werd hij bekroond met de "Prijs van de Vlaamse Gemeenschap". Na al die opmerkelijke waarderingen was het ook in de gemeentelijke cultuurraad van Meeuwen-Gruitrode stilaan doorgedrongen dat Phil Bosmans toch een bijzonder verdienstelijke man was, zodat men hem in 2008, dus niet lang vóór zijn overlijden, maar net op tijd, eindelijk vereerde met de Cultuurprijs, hoewel dat voor de toenmalige cultuurraad niet vanzelfsprekend was. Een dergelijke prijs had hij al in 2000 te Kontich in ontvangst mogen nemen. Als stichter en jarenlange bezieler van de "Bond zonder Naam" en van nog zoveel meer initiatieven, weet Phil Bosmans ook na zijn overlijden nog steeds veel mensen aan te spreken. Er zijn eveneens auteurs, die door zijn leven en werk geboeid zijn en vanuit hun diepe bewondering en waardering op zoek gaan naar onuitgegeven teksten, notities, uitspraken en getuigenissen om de bekende spirituele schrijver nog beter te doen kennen. Dergelijke publicaties verschenen niet alleen in boekvorm, maar ook in heel wat bijdragen in tijdschriften[1]. De persoonlijkheid en het levenswerk van Phil Bosmans spreken nog steeds talloze mensen aan, die zijn boeken ter hand nemen en lezen. Vooral zijn populaire spreuken, in de vorm van eenvoudige teksten, uit het leven gegrepen, soms humoristisch van toon, maar steeds kernachtig, weldoordacht en uitnodigend tot nadenken, behoren tot het geestelijk erfgoed.

Een eerste biografie van Phil Bosmans: echo van een ontmoeting

Gelet op het diepmenselijk welzijnswerk, dat Phil Bosmans al geruime tijd verrichtte, lag het voor de hand dat er een schrijver zou opstaan om die man en zijn werk in een publicatie zou vast te leggen. Die taak was weggelegd voor journalist Mark Deltour, die in 2001 een volwaardige biografie liet verschijnen[2]. Het jaar nadien wijdde Alex Marut, de toenmalige secretaris van de Koninklijke Vereniging van Limburgse Schrijvers, een brochure aan hem, met genealogische informatie en een beknopte levensbeschrijving. Die publicatie werd in 2002 opgenomen in de reeks *"Limburgse Monografieën"* [3]. Auteur Mark Deltour noemt zijn boek een echo van een ontmoeting,

[1] J. FLORQUIN, *Phil Bosmans*, in: *Ten huize van...*, dl. 15, Leuven, 1979, blz. 183-226, ill.; J. GERITS, *Ter nagedachtenis van pater Phil Bosmans (1922-2012): een groot hart voor kleine mensen*, in: *De Reengenoten*, nr. 41, december 2012, blz. 14-22, ill.; J. GERITS, *Gruitrode, een dorp van schrijvers*, in: *Det waas Roy ! Gruitrode, een Limburgs dorp in de kering (1794-1976)*, Gruitrode, 2016, blz. 404-406, ill.; J. GERITS, *Phil Bosmans (1922-2012) blijft in de belangstelling*, in: *De Reengenoten*, 2017, nr. 49 (juni), blz. 50-52, ill.

[2] M. DELTOUR, *Ontmoeting met Phil Bosmans*, Tielt, Lannoo, 2001, 144 blz., ill.

[3] A.F. MARUT, *Pater Phil Bosmans*, in: *Limburgse Monografieën*, XIII, 2002, nr. 2 (51), 34 p., ill.

een kennismaking met Phil Bosmans. Hoewel het boek het leven, het werk en de activiteiten niet historisch, in tijd en ruimte, situeert, geeft het toch een indringend beeld van de veelzijdige persoonlijkheid van Phil Bosmans. Het is daarom geen klassieke biografie, maar doorheen de vele korte hoofdstukken, het resultaat van talrijke ontmoetingen, maakt de lezer toch kennis met de uitzonderlijke priester-kloosterling, die Phil Bosmans was, en met zijn levensverhaal, dat innig verbonden was met een boodschap: "de cultuur van het hart". Wie hem echt wil leren kennen, zelfs ontmoeten en zijn gedrevenheid begrijpen moet beslist het boek ter hand nemen en rustig lezen. Om de lezer dan toch vertrouwd te maken met de historische biografie van Phil Bosmans, heeft Mark Deltour alle feiten die zijn leven bepaalden beknopt in chronologische volgorde weergegeven[4]. Zodoende groeide het boek, dat de weerslag is van een lange reeks ontmoetingen, toch uit tot een leerrijke en boeiende biografie. De publicatie is voorzien van talloze foto's, die mede bijdragen om Phil Bosmans beter te leren kennen en zijn veelzijdige charismatische inzet te waarderen.

Twee nieuwe boeken over Phil Bosmans

Onder de auteurs, die ons Phil Bosmans op een uitstekende wijze hebben leren kennen moet vooral Peter Ausloos worden vermeld. Aan de KU Leuven studeerde hij godsdienstwetenschappen, theologie en filosofie. Nagenoeg 25 jaar fungeert hij als godsdienstleraar in de Koninklijke Militaire School voor Onderofficieren op Campus Saffraanberg te Sint-Truiden en sinds 2011 werkt hij eveneens als pastorale medewerker van de katholieke aalmoezeniersdienst van het leger. Nadat journalist Mark Deltour in 2001 de eerste volwaardige biografie aan Phil Bosmans wijdde, profileerde Peter Ausloos zich later als de auteur, die de lezers laat binnenkijken in het zielenleven van de "grote mensenvriend". Al geruime tijd koesterde hij een grote bewondering voor pater Phil Bosmans. Hij was niet alleen een goede en trouwe vriend, maar was zelfs een bevoorrechte getuige van de sociaal geëngageerde priester en succesrijke schrijver met internationale uitstraling. Bovendien maakte hij zich van 1984 tot 2000 verdienstelijk als een promotor van de "Bond zonder Naam". Hij schreef dan ook talrijke artikels in verschillende tijdschriften, waarin doorgaans duidelijk de boodschap van Phil Bosmans is verweven. Opmerkelijk was zijn eerste, volledig uitverkochte boek *"Onder ons uniform klopt een mensenhart"*, dat hij met de medewerking van o.a. 234 jonge beroepsmilitairen in opleiding van Campus Saffraanberg samenstelde en in 2005 liet verschijnen[5]. Het werd een uitzonderlijk eerbetoon aan Phil Bosmans, met een selectie van zijn "strafste" uitspraken. Bij elke doordenker schreven de jongeren een commentaar of maakten ze een illustratie. Het is dan ook een bonte verzameling van ideeën, levenswijsheid, ankerpuntjes, confrontaties en knipperlichten, met een hoopvolle uitstraling. Na de uitgave van het boek werd hij door Phil Bosmans uitdrukkelijk bedankt: "Ik ben echt blij, beste Peter, dat je er mijn filosofie over het geluk zo goed en overvloedig in verwerkt hebt".

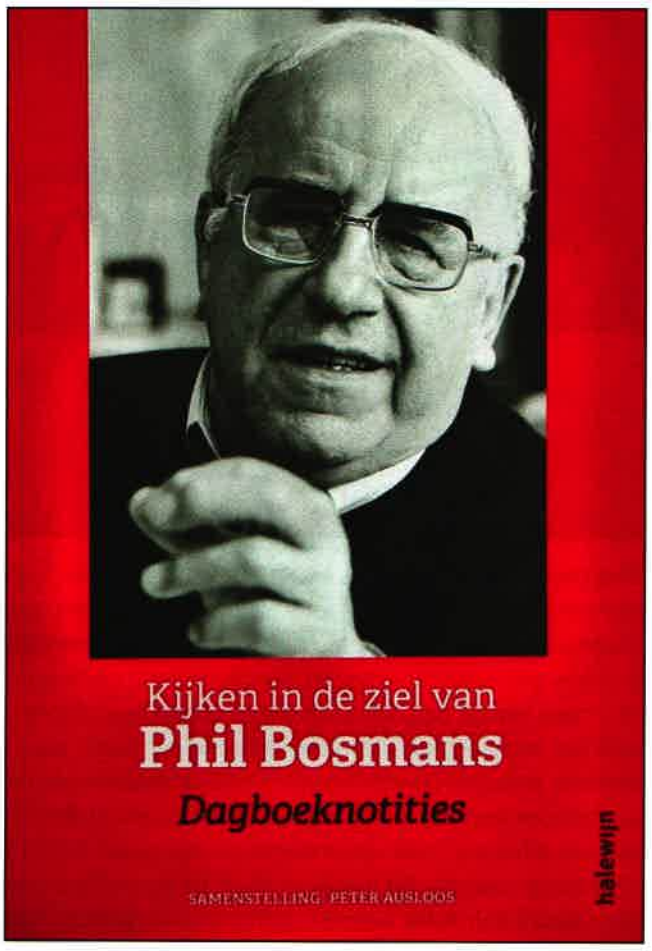
Uiteindelijk liet Peter Ausloos in 2012 ook nog het boek *"Kijk naar de zon!"* verschijnen[6], waarin hij uitspraken, citaten, gedichten en gebeden samenbracht in een boeiende geestelijke en mens gebonden bloemlezing, vol diepgaande overwegingen, maar tegelijk met heel nuchtere en concrete gedachten. Heel wat tekstfragmenten werden ontleend aan reeds gepubliceerde artikels en toespraken van Phil Bosmans. De inhoud van het boek werd dus grotendeels uit de media gelicht. Bovendien bevat het boek ook verschillende onuitgegeven teksten, die getuigen van zijn idealisme en spiritualiteit. Het was een fijne attentie van Peter Ausloos dat hij ook het gedicht *"Die heerlijckheit Gruytroede! Dat was Roy"* in de gepresenteerde

[4] M. DELTOUR, *a.w.*, blz. 135-141.
[5] P. AUSLOOS, *Onder ons uniform klopt een mensenhart. Levensboek door en voor jonge mensen 15+*, Groot Bijgaarden, Don Bosco Experience, 2005, 100 blz.
[6] P. AUSLOOS, *Kijk naar de zon! Uitspraken, statements en onuitgegeven teksten van Phil Bosmans*, Antwerpen, Halewijn, 2012, 188 blz., ill.

leesstukken opnam: het heemverbonden gedicht, dat Phil Bosmans in juni 1979 schreef, toen Gruitrode zijn 900-jarig bestaan vierde[7]. Tevens brachten zeven prominente "getuigen" een exclusieve hommage aan de man, die zijn diepmenselijke én goddelijke boodschap rond de "cultuur en de revolutie van het hart" zijn ganse leven naar de medemensen uitdroeg en verdedigde. Vele jaren bracht hij die over in talloze spreuken en op de vele "Bond zonder Naam"-kalenders. Het boek is dan ook uitgegroeid tot een caleidoscoop van gedachten en mijmeringen, die een treffend beeld geven van de diepzinnige ideeënwereld van Phil Bosmans, waardoor hij voor miljoenen mensen wereldwijd een inspiratiebron blijft en een oase in de soms troosteloze woestijn van de 20ste en 21ste eeuw. Een paar korte teksten vertolken de sfeer van de inhoud van het boek:

"Geld" (1989): *"Ik ken heel wat mensen die massa's geld hebben, maar niet zo gelukkig zijn als ik. Zonder hun geld zouden ze zich wellicht heel wat meer bevrijd voelen. Ik heb het geld doorgesluisd naar mensen die het meer nodig hadden dan ik. Geld is zoals mest. Op een hoop stinkt het. Enkel als je het uitstrooit, wordt het vruchtbaar"* [8].

"Mijn universiteit" (1997): *"Ik ben geen geleerde, niet buitengewoon verstandig. Ik ben wie ik ben en probeer tevreden te zijn. Toen men mij vroeg aan welke universiteit ik gestudeerd had, antwoorde ik: mijn universiteit is de levende mens"* [9].

Tussen 10 mei 1940 en 17 juli 1976 maakte Phil Bosmans persoonlijke aantekeningen in verschillende notitieboekjes. Het zijn meestal commentaren bij feiten en gebeurtenissen, mijmeringen en bedenkingen rond levenservaringen, dan wel echte dagboeknotities met feitelijke informatie over zijn activiteiten. Op grond van hun persoonlijke inhoud zijn die aantekeningen een spiegel van zijn innerlijk leven, zijn schoonmenselijke betrachtingen en zijn sociale betrokkenheid. Peter Ausloos, die met de publicatie *"Kijk naar de zon!"* het vertrouwen van de congregatie van de montfortanen en van de familie Bosmans had gewonnen, kreeg toegang tot die belangrijke en leerrijke notitieboekjes. In het boek *"Kijken in de ziel van Phil Bosmans. Dagboeknotities"*, dat Peter Ausloos in 2014 liet verschijnen[10], laat de auteur de lezer allereerst binnenkijken in de ziel van Phil Bosmans, zijn "diepste diep". Op die manier maakt de lezer kennis met wat hem in zijn levenswerk dreef, maar ook wat hem in de samenleving ergerde, hem deed twijfelen en soms opstandig maakte. Het tweede principe, waarvan de auteur bij zijn keuze van de tekstfragmenten uitging, was de actualiteitswaarde. Hij selecteerde teksten, die mensen van vandaag kunnen aanspreken, boeien en inspireren. Peter Ausloos publiceerde niet alles, maar maakte een verantwoorde keuze. Zijn boek getuigt van een subjectieve selectie en is dus geen volledige uitgave van de dagboeken van Phil Bosmans. De keuze van de teksten gebeurde dan ook met het grootste respect voor de privacy van Phil Bosmans en van de mensen, met wie hij contact had. Er rest dus nog heel wat materiaal voor historici, die later een verantwoorde biografie willen schrijven. Uit de dagboeknotities zullen zij ongetwijfeld nog interessante, onvermoede, misschien verrassende en ook boeiende aspecten van het rijke leven van Phil Bosmans kunnen vinden. Om de tekstfragmenten beter in hun historische context te kunnen situeren, nam Peter Ausloos een beperkt aantal biografische gegevens en data op, zodat de lezer beter de levensloop van de dagboekschrijver kan volgen. Bovendien is het boek geïllustreerd met heel wat foto's uit het privé-archief van Phil Bosmans, die nog niet werden gepubliceerd. De publicatie van Peter Ausloos is dus uitgegroeid tot een boeiende kennismaking met de rijke persoonlijkheid van de uitzonderlijke man, die Phil Bosmans was.

Inmiddels beschikken we niet alleen over een biografie, die zeker nog aangevuld en verdiept kan worden, maar ook over twee opmerkelijke boeken, die ons meer vertellen over de gedrevenheid en de veelzijdige sociale inzet van Phil Bosmans voor de bevordering van een goede onderlinge verstandhouding, voor een menselijke verbondenheid en voor wederzijds begrip en steun via een positieve mentaliteit binnen de samenleving. Vooral het boek *"Kijken in de ziel van Phil Bosmans. Dagboe-*

[7] P. AUSLOOS, *a.w.*, blz. 108-110.
[8] P. AUSLOOS, *a.w.*, blz. 123.
[9] P. AUSLOOS, *a.w.*, blz. 174.
[10] P. AUSLOOS, *Kijken in de ziel van Phil Bosmans. Dagboeknotities,* Antwerpen, Halewijn, 2014, 105 blz., ill.

knotities" is een sprekend getuigenis van de boodschap, die Phil Bosmans doorgeeft en die heel wat mensen zal inspireren. Na zijn overlijden verschenen ook enkele bijdragen over de geestelijke motivatie, waarmee de gedreven montfortaan zijn charismatisch levenswerk voortdurend onderbouwde.

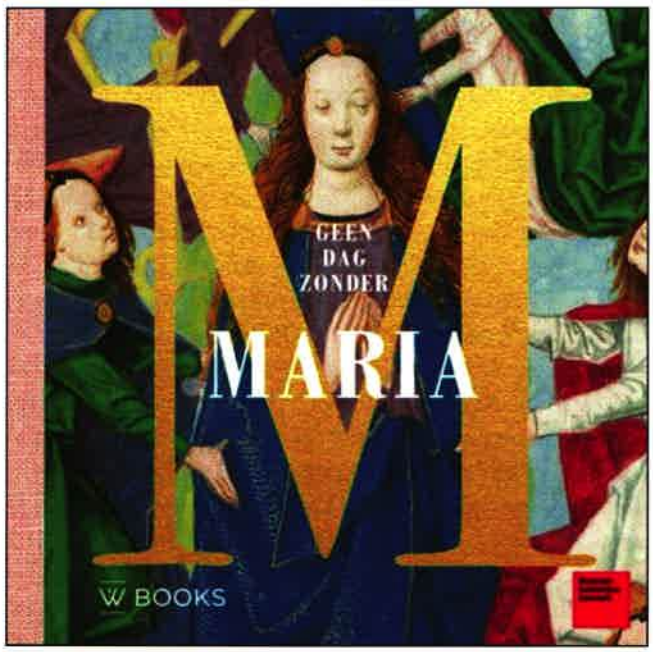
Nieuwe initiatieven in Gruitrode

Het is inmiddels vijf jaar geleden dat Phil Bosmans ons verliet, want hij overleed op 16 januari 2012. Na zijn heengaan werd in de media heel wat aandacht besteed aan zijn diepmenselijk levenswerk, waarvan hij de charismatische bezieler was[11]. Ook in zijn geboortedorp ontstond een hernieuwde aandacht voor die opmerkelijke man, die op grond van zijn publicaties nog steeds velen inspireert. In Meeuwen-Gruitrode was dat niet altijd zo, want toen Phil Bosmans in 2008 in aanmerking kwam voor de toekenning van de gemeentelijke cultuurprijs, kreeg hij af te rekenen met een carnavaleske tonprater, voor wie de toenmalige cultuurraad veel meer voelde. Dankzij een tussenkomst van de toenmalige schepen van cultuur, die op de vergadering aanwezig was, werd uiteindelijk de cultuurprijs dan toch toegekend aan Phil Bosmans. Net op tijd, want vier jaar later overleed hij, terwijl hij in 1968 en 1990 al met de prestigieuze Visser-Neerlandiaprijs was vereerd, maar dat wist de cultuurraad uiteraard niet. Ook was hij in 1979 tot ereburger van Gruitrode aangesteld. Mogelijk vanuit de brede aandacht, die de nieuwsmedia, kranten, tijdschriften en televisiezenders aan hem na zijn overlijden besteedden, groeide uiteindelijk vanuit het gemeentebestuur van Meeuwen-Gruitrode ook de belangstelling voor de uitzonderlijke dorpsgenoot, die Phil Bosmans was. Op 25 augustus 2012 kreeg hij een herinneringsmonument op het dorpsplein van Gruitrode, dat voortaan de naam Phil Bosmansplein draagt. Naar aanleiding van de herdenking van de vijfde verjaardag van zijn overlijden startte de gemeente Meeuwen-Gruitrode, samen met de "Bond zonder Naam" het project *"Huis van Phil"* om de gedachtenis aan Phil Bosmans aan de hand van documentatie en publicaties levendig te houden. Na de renovatie van de Commanderij van Gruitrode zal dat project er een vaste plek krijgen. Inmiddels werd de Nederlandse schrijver, dichter en zanger Rick de Leeuw (Haarlem, 1960) opdracht geven om een theatermonoloog over Phil Bosmans uit te werken. Het stuk *"Verbeter de Wereld"* wordt op 13 oktober 2017 door acteur Gène Bervoets (Antwerpen, 1956) in première gebracht in "Cultuurpunt" te Gruitrode en gaat daarna op tournee in ruim twintig steden en dorpen. Op 16 december 2017 is Opglabbeek, in "Den Ichter", aan de beurt. Samen met rijksarchivaris Rombout Nijssen, die de behandelde thema's historisch situeert en toelicht, schrijft Rick de Leeuw eveneens een boek over Phil Bosmans, waarin o.a. de betekenis van zijn gedachtengoed uitvoerig aan bod komt. Waarschijnlijk zal het boek verschijnen tegen einde september 2017. Phil Bosmans blijft dus in de belangstelling.

Jan GERITS
Vossenpad 9
3670 Gruitrode

[11] F. FABRY, *In memoriam,* in: *Rendez-vous. Informatieblad van de Belgische SMM,* XLVIII, 2012, nr. 1, p. 1-12; A. GAVRIILAKIS, *"Onze doelstellingen zijn pijnlijk relevant"*, in: *Knack,* XLII, 2012, nr. 4 (25-31 januari), p. 72-77, ill.; P. HANJOUL, *Phil Bosmans,* in: *BZN Info,* LIII, 2012, januari, extra editie, p. 1-4, ill.; *Een dankbaar hart... bij het heengaan van pater Phil Bosmans,* in: *Emmaüs,* XLIII, 2012, nr. 1 (januari-februari), p. 16-21; G. MISEUR, *Phil Bosmans: de cultuur van het hart. Een gesprek met Frans Fabry,* in: *Het Teken,* LXXXIV, 2012, maart, p. 241-244, ill.; J. GERITS, *Ter nagedachtenis van pater Phil Bosmans (1922-2012): een groot hart voor kleine mensen,* in: *De Reengenoten,* 2012, nr. 41 (december), p. 14-22, ill.

Origineel boek over Mariaverering

Kunsthistorica Désirée Krikhaar, auteur van het boek en gastconservator Museum Catharijneconvent, Utrecht.

Heel wat kerken en talloze kapellen in ons land, ook in Limburg, zijn toegewijd aan O.-L.-Vrouw. Bovendien vindt men er nog talrijke boomkapelletjes en ook in vele huiskamers prijkt nog een Mariabeeld. Ook in het geven van voornamen is Maria nog opmerkelijk aanwezig, misschien wat minder dan vroeger, maar men ontmoet nog vele jongere en vooral oudere vrouwen, die de naam of een variant ervan dragen. Onlangs verscheen in Nederland een origineel boek: *"Geen dag zonder Maria"*. De lijvige publicatie van de hand van kunsthistorica Désirée Krikhaar is niet gepagineerd, maar omvat 380 prachtig geïllustreerde bladzijden (1). Als gastconservator van het Museum Catharijneconvent, het Nederlands rijksmuseum voor christelijke kunst, te Utrecht, maakte zij de tentoonstelling over de belangrijkste, meest afgebeelde en meest vereerde heilige, zonder wie het Christendom nooit zou hebben bestaan: Maria. Het boek verscheen trouwens als achtergrondinformatie en tevens als inspirerende handleiding bij de succesrijke tentoonstelling *"Maria"* (10 februari – 20 augustus 2017), die in het Museum Catharijneconvent onder haar deskundige projectleiding plaatsvond. Het was een unieke expositie, met een degelijke en veelzijdige uitwerking en een boeiende presentatie. Om die reden werd de tentoonstelling een erg populaire onderneming, met een zeer groot aantal belangstellende bezoekers. Klaarblijkelijk blijft Maria vele mensen aanspreken. De orginele aanpak van de expositie ligt rijkelijk weerspiegeld in het keurig verzorgde en rijkelijk geïllustreerde boek, dat hier wordt gepresenteerd. Wie de tentoonstelling bezocht kan nagenieten, voor de anderen is het boek een religieuze en cultuur-historische openbaring. Maria wordt in dat werk voorgesteld onder een naam met veel betekenissen. In het evangelie en de talloze religieuze geschriften is zij de Moeder van Jezus. Zij is echter ook een universeel symbool voor vrouw zijn, gezin en moederliefde, een icoon voor vreugde en verdriet, troost en bescherming. Daarom is zij de meest afgebeelde vrouw ter wereld. Voor de meeste mensen is zij een hemelse Moeder. Niet voor niets steken zij, ongeacht hun cultuur of religie, een kaarsje aan voor Maria als zij op vakantie een kerk bezoeken. Het boek *"Geen dag zonder Maria"* is een reis doorheen het jaar, waarbij de lezer elke dag wordt verrast door Maria. Men maakt er kennis met een feest, vele legendes en volksverhalen, beklijvende gedichten en mooie gebeden. De korte teksten, die per kalenderdag zijn ingedeeld, gaan vergezeld van prachtige illustraties van kunsthistorische beelden, kostbare iconen, verluchte manuscripten en indrukwekkende schilderijen tot bekoorlijke devotieprentjes, diverse gebruiksvoorwerpen en creaties van hedendaagse kunst. Men maakt

(1) Désirée KRIKHAAR, *Geen dag zonder Maria,* Zwolle, Uitgeverij WBooks, en Utrecht, Museum Catharijneconvent, 2017, [380] blz., ill.

er ook kennis met talrijke bekende mariale bedevaartplaatsen. Het boek laat ons eveneens zien waar de wereldwijde verering van Maria vandaan komt en hoe Maria ons tot op de dag van vandaag inspireert. Doorheen het jaar wordt dag na dag het verhaal van de Moeder Gods verteld, haar erg bewogen leven, haar tenhemelopneming en haar wereldwijde verschijningen, telkens met treffende boodschappen. Het verschaft dus niet alleen een bloemlezing van aansprekende teksten, maar het laat de lezer eveneens kennismaken met een rijke verzameling van schitterende kunstwerken. Het toont ook aan dat de aangehaalde teksten een dankbare en zelfs populaire inspiratiebron vormden voor kunstenaars door de eeuwen heen, van de tijd van het vroege christendom tot het heden. Men vindt er werkelijk een opmerkelijke rijkdom met een grote variëteit aan kunstvoorwerpen en objecten uit museale, kerkelijke en particuliere verzamelingen in binnen- en buitenland. Die grote diversiteit maakt het boek dan ook bijzonder aantrekkelijk. Het is een naslagwerk voor alle dagen van het jaar, elk jaar opnieuw, want de jaarcyclus is doorlopend en herhaalt zich voortdurend. Maria is van alle tijden. Het boek is alleszins de realisatie van een origineel project, dat elke lezer die het ter hand neemt zeker zal aanspreken.

Jan GERITS
Vossenpad 9
3670 Gruitrode

'DE GROOTE OORLOG ROND DE KLUIS'
DAGELIJKSE LEVEN en SMOKKEL

Vanaf 1 juli 2017 tot en met 29 oktober 2017 en van 7 april 2018 tot en met 27 mei 2018 is de tentoonstelling DAGELIJKS LEVEN en SMOKKEL tijdens WO I geopend op zaterdag en zondag van 12.00 uur tot 16.00 uur.
Plaats: Achelse Kluis, Kluis 1 3930 Hamont-Achel
Deze vierde (!) tentoonstelling is gewijd aan het **DAGELIJKSE LEVEN** en de **SMOKKEL tijdens WO I met focus op Noord-Limburg.**

Tijdens de voorbereidende studie, het vele opzoekwerk en verschillende plaatsbezoeken kwam heel wat informatie over onze streek nog beter in beeld. Vandaar dat er weer uniek beeldmateriaal en kleurrijke voorwerpen tentoongesteld worden over deze moeilijke periode. De moeite voor een bezoek waard!
"De Duitse bezetting en bitterkoude winters maakten het dagelijkse leven van de gewone man tijdens de Groot Oorlog niet gemakkelijk. Onmiddellijk ontstonden Hulp- en Voedselcomités om de burgers te ondersteunen. Het voedsel werd gerantsoeneerd, maar kinderen kregen gratis soep. De broodprijs bleef stijgen. Een alternatief was smokkelen, een lucratieve bezigheid aan onze grens.
De bezetter eiste steeds meer en meer van de plaatselijke bevolking. Grote delen van de oogst, zoals aardappelen, rogge en stro werden opgeëist. Soms wist men zich toch uit de slag te trekken op het platteland in deze moeilijke omstandigheden.
Hier aan de grens vluchtten burgers om vele redenen naar het vrije Nederland. Anderen werden opgeëist voor de oorlogsindustrie in Duitsland. Intussen woedde de oorlog aan het front hevig..."

De tentoonstelling brengt verhalen en fotomateriaal over:
- Het huisgezin
- De rol van de kerk en kloosters, het verenigingsleven
- De rol van de gemeenten en andere overheden
- Smokkelen
- Voedselbevoorrading
- Spaanse griep
- Vluchtelingen van toen en NU

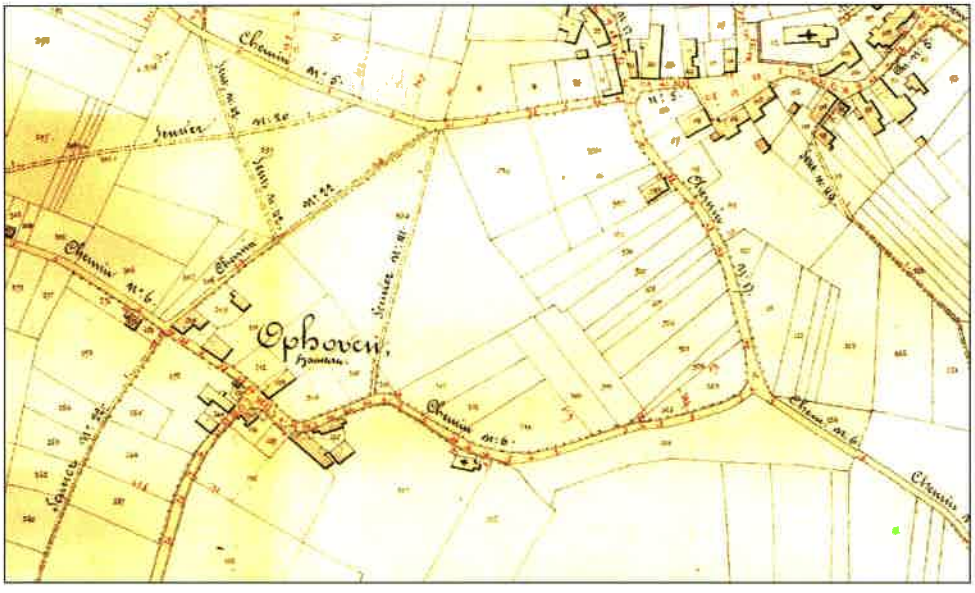
Bij de tentoonstelling hoort ook een rijk geïllustreerde brochure, te verkrijgen aan 5,00 EUR.
Info: www.noordlimburg1914-1918.be

De Hof Van der Capellen Elen

Een kapel, een laathof, een jonker en zijn afstammelingen

Raymond Driessen
Geschied- en Heemkundige kring Eelen

Een van de oudste en meest eerbiedwaardige Elense artefacten, nog steeds binnen een herkenbare site gelegen, is Kapellerhof. Zijn naam, al van vóór 1400, dankt de hof aan een cultusplaats, toegewijd aan Onze Lieve Vrouw, met op het einde van de 19de eeuw grote moeilijkheden door de verplaatsing van beeld en vieringen. Maar het was ook een adellijk leengoed van het graafschap Loon, bewoond door edele geslachten als van der Capellen (die er hun naam aan ontlenen) en Rhoe van Obsinnich. Het grootste gedeelte van de 18de eeuw zijn kapel en hoeve vervolgens in het bezit van de Maaseiker kruisheren die, zoals zovele geestelijke instellingen, door de Franse Revolutionairen worden onteigend. Wanneer het revolutionaire stof ten slotte is neergedwarreld, kan Jan Lenders, telg van een familie die de hoeve als "halfwin" dan al meer den een eeuw bewoont, in 1836 de gebouwen en omliggende gronden aankopen. Ingebed in de geschiedenis van Elen en omgeving volgen wij over zes eeuwen de lotgevallen van kapel en hoeve.

Die evolutie vindt u ook terug op de omslag van dit boek. U ziet er naast elkaar afgebeeld het wapen met de ruiten van de familie van der Capellen, het Sint-Andrieskruis van de familie Rhoe en het kruisherenkruis. Samen symboliseren ze een geschiedenis van ongeveer vijf eeuwen.

Wie belangstelling heeft voor genealogie, zal de stambomen van een aantal families kunnen volgen, al zijn die niet steeds volkomen uitgewerkt. Dit boek is immers niet op de eerste plaats opgevat als een genealogische studie. Het kan nochtans de verdere persoonlijke zoektocht van eventuele belangstellenden hopelijk in zekere mate vergemakkelijken.

Intekening:

Het boek telt 200 bladzijden, 17 x 24 cm, in kleurendruk. Het wordt voorgesteld op **zaterdag 4 november 2017 om 15 uur** in "Het Lemke" bij de kerk van Elen en kan er vanaf dan worden afgehaald. Het wordt ingeleid door historicus Luk Van de Sijpe, voorzitter van de Federatie van Geschied- en Oudheidkundige Kringen van Limburg en ondervoorzitter van de Limburgse Heemkringen.

Het boek kan besteld worden door de overschrijving van 25 euro op KBC-rekening van de Geschied- en Heemkundige Kring Eelen,

IBAN: BE14-7360-3874-3783.

Wie het boek wil toegestuurd krijgen, betaalt voor België bijkomend 5 euro en voor Nederland 7 euro.

p/a: Piet Gonissen, Zandstraat 38, 3650 Dilsen-Stokkem

Email: pietgonissen@hotmail.com

Jan Veestraeten in *Limburgse Monografieën*

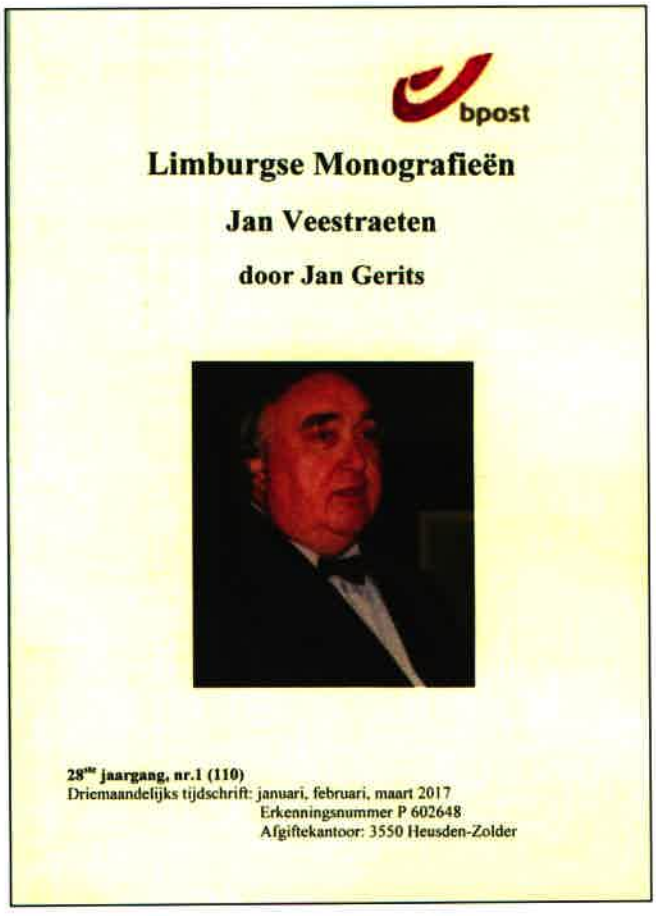
Reeds jaren schrijft Jan Gerits in opdracht van de *Koninklijke Vereniging van Limburgse Schrijvers* biografieën van verdienstelijke Limburgse auteurs. Zij vormen de ondertussen indrukwekkende reeks ***Limburgse Monografieën***.

Nr. 110 is gewijd aan Jan Veestraeten.

J. GERITS, *Jan Veestraeten*, Limburgse Monografieën, 28ste jaargang, nr. 1 (110), 47 blz., Heusden-Zolder 2017

Jan Gerits, onze productieve Limburgse biograaf, besteed in deze aflevering aandacht aan de veelzijdige auteur en journalist Jan Veestraeten, geboren in 1938 te Gruitrode, de plaats waar Jan Gerits zelf al jaren woont.

Jan Veestraeten is een buitengewoon interessante persoonlijkheid. Reeds in zijn studententijd, eerst te Hamont in het Salvatorcollege, nadien aan de KULeuven, waar hij Politieke en Sociale Wetenschappen volgde, was hij druk doende in de ABN-actie.

Zijn verdere loopbaan is veelzijdig: hij was redacteur van het Leuvense tijdschrift Bouw en Ons Leven; hij werd bestuurder en later voorzitter van de KVHV-Cultuur. Sedert 1965 werkte hij mee aan de samenstelling van de overbekende "Studentencodex". Maar Jan Veestraeten is vooral bekend als journalist, eerst bij Panorama, nadien bij 't Pallieterke om af te sluiten bij de Gazet van Antwerpen, waar hij van 1979 tot 1996 dé Wetstraatjournalist was.

Jan Veestraeten publiceerde ook verschillende historisch georiënteerde werken, maar zijn meest opvallende werk is wellicht het 'Afscheid van een krant' uit 1997, dat het gevolg was van een ernstig conflict n.a.v. de fusie tussen Het Belang van Limburg en de Gazet van Antwerpen.

Jan Veestraeten was ook actief in de "brede" Vlaamse Beweging. Hij was betrokken bij het TAK (Taal-Aktie-Komitee), de VOS (Vlaamse Oud-Strijders) en hij ijverde voor een degelijke 11-juliviering. Toch had hij ook een ruimere blik door Vlaanderen internationaal te promoten, getuige zijn in 4 talen verspreid boek; 'Vlaanderen, een goed bewaard geheim', uit 2000.

Kortom, de nieuwste biografie,in een handig A5-formaat uitgegeven, verdient weerom een plaats in elke heemkundige bibliotheek, van klein tot groot.

J. Gerits voegt in bijlage de complete reeks van publicaties van de hand van Jan Veestraeten

Info: www.kvls.be
Contact: https://sites.google.com/site/limburgsescrijvers/home

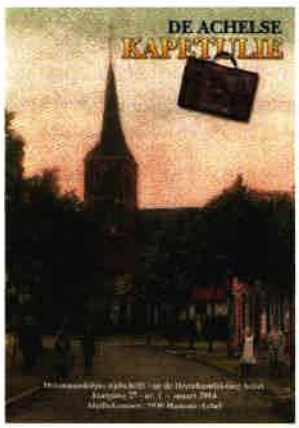
L. Van de Sijpe

TIJDSCHRIFTENSHOW

In deze rubriek kan ook het tijdschrift van uw kring vermeld worden.
Stuur daarom bij het verschijnen van uw kringtijdschrift telkens een nummer naar
Jaak Paredis, Pater Lambertusstraat 18/01, 3960 Bree - Jaak.henri.paredis@telenet.be

DE ACHELSE KAPETULIE

Heemkundekring Achel
Jaargang 30 nr. 2, 2017
V. U.: G. Stevens,
Hooghaag 21, 3930 Achel
www.heemkundekringachel.be

Voorwoord
Blz. 3
Café De Elf Zusjes redde Achel VV van financiële ondergang
Blz. 4-9 samengesteld door René Winters
Vlucht naar Gaasterland in 1914
Blz. 10-12 door Jef Plas
Leden van de deelnemende heemkundige kringen aan de tentoonstelling over WO I in de Achelse Kluis trokken op excursie naar Gaasterland, waar tijdens de oorlog 3000 gevluchte soldaten verbleven.
Vakantiegenoegens bij Alda in de Bien
Blz. 13-18 door Marcel Schuurmans en René Winters
Uit de oude doos
Blz. 19-22
Het gedichtje "*Ik zit op vaders knie*" en de foto van eerste communie 17 mei 1959
Recept uit de bakkerij van Felix Vangrinsven
Blz. 23 door René Winters
Inhuldiging monument voor meester Henricus Franciscus Sak
Blz. 24-29 door Harrie Stienaers
De Achelse Kluis & Heemkundekring Achel
Blz. 30-33
Achelaars in vluchtoord Uden
Blz. 35-34 door Jef Plas
Tijdens WO I verbleven verschillende Achelaars in het vluchtoord Uden (NL).
Een verdwenen Achelse vereniging BJB-KLJ
Blz. 35-36 door René Winters
We namen afscheid van
Blz. 37-38
Het stond in de gazet
Blz. 39

HET ALDEGONDISKLOKJE

Oudheidkundige en Culturele Kring Sint-Aldegondis As-Niel
Jaargang 36, nr. 2, 2017
V. U.: Kurt Rondelez,
Schansstraat 9 3666 As
Tel. 089 65 72 70

Voorwoord
Blz. 1-2 door Kurt Rondelez
In Memoriam
Blz. 3-5
Mariette Ceulen, echtgenote Jan Vangompel; Alice Stifkens, echtgenote Bodewijn Scheurs; Theo Peeters, echtgenoot Fina Oosterbes.
Geboorten in As en Niel-bij-As van 1831-1832
Blz. 6-9 door Fernand de Cleene
300 jaar oude gemeentelijke watermolen met Molenaarswoning
Blz. 10-13 door Rik Verlinden
Een korte geschiedenis van 't Mieleke die begint op 16.2.1716
Stamboom familie Janssen (deel 3 en slot)
Blz. 14-23 samengesteld door Kurt Rondelez
Genealogische gegevens over de familie Janssen
Mijn Verhaal
Duitse legerofficier zal zijn heimat nooit terug zien
Blz. 24
Pastoor Chrstophorus Bamps
Blz. 25-27 door Raymond de Laeter
Dankzij de vergelijking met de oude doop-, sterf- en huwelijksregisters kan de tekst op het graf in de St-Aldegondiskerk aangevuld worden. "*Hier ligt begraeven den eersaemen Johannes Bamps starf den 18 july 1736 en Syne huysvrouw Helena Beuls die starf den 19 october 1705. Hunnen soon Petrus Bamps starf den 15 july 1721. Bidt God voor de seelen.*
Ze zijn de ouders van Christophorus Bamps (° As 13.11.1697, + Bree 7.8.1768), pastoor in Bree

ERFWACHT

Heemkundige Kring Beverlo
Jaargang 27 - nr. 4, 2017
V.U.: François Cruysberghs
Molenaarstraat 22, 3581 Beverlo

Woordje van de voorzitter
Blz. 1-2 door Marc Bertrands
Broeder Gerlach, een van de eerste Bjèvelse Missionarissen
Blz. 2-10 door Paul Ooms
Zielenroerselen op schrift
Blz. 11-13 door Marc Bertrands
Ambachten, nijverheid, huisvlijt en middenstand in Beverlo vóór de Fusie van 1977 (8)
Blz. 14-22 door François Noels
Een clublied = clubliefde
Blz. 23-24 door François Cruysberghs en Albert Beerten
Een onvervulde droom (3) - Terugblikken op de Carrière van de Beringse voetbalcoryfee Albert Beerten
Blz. 25-29 door Marc Bertands
Jeugdherinneringen (13)
Blz. 30-31 door Robert Leyssens
Al wie voor de klas wil staan, ...
Blz. 32-33 door Betsy Kaerts
Een klasfoto van het schooljaar 1974-1975.
Wat schuilt er in een naam? (1)
Blz. 34-35 door Robert Leyssens
Voorgoed verdwenen
Blz. 36-37
De Sint-Hubertusklok, gegoten in 1793, werd op last van de Duitsers op 15 augustus 1943 uit de toren gehaald.
Jubileum!
Blz. 38-41
`De Eerste roep' met carbuur en schoten...
Blz. 41-44 door Albert Beerten
Verzoek tot medewerking
Blz. 44-45
Wie weet meer over, het nu verboden, hanengevecht en over het "carbuurschieten".
Lachrimpeltje - Mijn Vriend Fernand vertelde
Blz. 46

KIOSK

S.F.G.O.H. Beringen

Jaargang 23, nummer 2

V.U. Chris Cierpial, Maasheide 39, 3580 Beringen

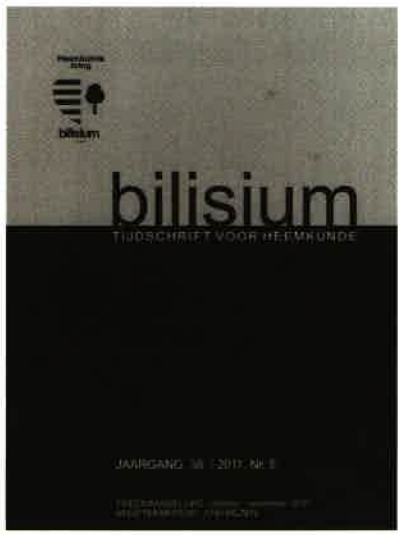
Woord Vooraf
Blz. 3 door Chris Cierpial
Herinneringen ophalen met Roger Christiaens
Blz. 4-10 Theo Vuegen en Freddy Kenis
Nieuws van oude buitenlandse kranten
Blz. 11-17 door Carl Rymen
Voor de kodak
Blz. 18, 50
Foto van Flandria Paal uit 1950.
Koninklijke schuttersgilde Sint-Antonius Geenhout Paal (KSAGP)
Blz. 20-30 door André Sas
In het café van Michel Coels werd in 1911 door Theophiel Verboven, Jozef Vanroy en Michiel Coels een schuttersgilde opgericht in Geenhout.
Het vredegerecht van kanton Beringen 100 jaar geleden (1916)
Blz. 31-42 door Mathieu Meylaers
Dic Kimpen kreeg de trofee van sportverdienste in1986
Blz. 43 door André Kimpen
De verzameling van Henri en José Geybels-Schildermans
Blz. 44-45 door André Sas
Verloren landschap
Blz. 46-47 door Chris Cierpial
Een oude postkaart uit Paal uit 1909.
Archeologische zone kern Beringen
Blz. 48-49 door Miel Schurmans
De eed van trouw aan de Franse Revolutie
Blz. 51-53 door Chris Cierpial
Een kopie van een document van "de eed van trouw" die door de geestelijken moest afgelegd worden.
Schuilbunkers
Blz. 54-55 door Chris Cierpial en André Sas
Na het verschijnen van het artikel "Vergeten schuilbunkers langs Limburgse spoorwegen" in het tijdschrift Heemkunde Limburg, ging André Sas op zoek naar de schuilbunkers van Beringen.
Curiosa
Blz. 56
Rouwprentjes van voor 1830.

BILISIUM

Heemkunde Kring Bilzen

Jaargang 42, nr. 3, 2017

V.U.: Schorpion Jean-Pierre, Brugstraat 36, 3740 Bilzen
089 41 16 69

Nieuws
Blz. 6275 door de redactie
150 jaar politiek en bestuur in Bilzen (afl.11)
Blz. 6276-6286 door Frans Maurissen en Koenraad Nijssen
De gemeenteraadsverkiezingen van 1938 vinden zowel nationaal als internationaal in een totaal andere context plaats dan de vorige.
Het korte leven van Agnes Vreven
Blz. 6287-6290 door Frans Maurissen en Mathieu Wijnen
Agnes Vreven werd geboren als onecht kind van Elisabeth Vreven op 11 maart 1856. Het kind is niet gewenst en wordt ernstig verwaarloosd.
Een ding met een verhaal (afl. 13)
De Calvarie Lieveheer
Blz. 6291-6292 door Frans Maurissen
De Lieveheer hing vroeger aan de buitenzijde van de kerk van Bilzen. In afwachting van de restauratie van de kerk verhuisde het beeld uit de vroege 16de eeuw naar het prieeltje van Aldenbiesen, in de tuin de dekenij waar het tot 1990. Bij de restauratie van het prieeltje belande het beeld op de zolder. In 2015 kreeg het beeld een plaats in de dekenij, waar het op restauratie wacht.
Den trotwaarleeper (afl. 240)
Fever-By-light
Blz. 6292
Mijmeringen (afl. 55)
Wao ès *en ne naom?*
Blz. 6293-6298 door Georges Lambrechts
Georges mijmert een heel verhaal in het Bilzers, met een vertaling in het A.N.
Met stukjes en beetjes (afl. 5 - slot)
Uniek geval in de duivensport
Blz. 6299-6300 door Jef Simoens
Jef Simoens schreef een stuk in 1952 over "Een duivin van 1947 vliegt tweemaal op acht dagen uit Spanje naar haar hok in Bilzen". Tevens vindt u in dit artikel een foto genomen bij het café "De pijl", het lokaal van de duivenbond. Van de personen die op de foto staan, ontbreken er nog verschillende namen.

Jaargang 42, nr.4, 2017

Nieuws
Blz. 6301 door de redactie
150 jaar politiek en bestuur in Bilzen (afl.12)
De verkiezingen van 1938: een bittere kiesstrijd
Blz. 6302-6007 door Frans Maurissen en Koenraad Nijssen
Mijmeringen (aft. 56)
Ne kwakvroës èn *de Bilzerse waajer*
Blz. 6308-6314 door Georges Lambrechts
Georges Lambrechts mijmert over zijn eerste woordengebruik.
Spaonse Merie: *de voorgeschiedenis*
Blz. 6315 door Jan Ritzen
Over de Portugese "Spaonse Merie" of Marie Claudine Preva. Jef vroeg zich af hoe zij hier kwam. Een late e-mail bracht soelaas.
Den Trotwaarleeper (afl. 241)
Standpunt.
Blz. 6316
Den Trotwaarleeper geeft zijn standpunt in het Bilzers.
Van op den bilseren werh tot op de Bilzersteenweg
Adjevtieven op –er, afgeleid van plaatsnamen
Blz. 6317-6324 door André Vandoren
De moderne taalgebruiker zal de wenkbrauwen fronsen als hij deze opsomming leest. De gebruikte bijvoeglijke naamwoorden, afgeleid van plaatsnamen, worden op deze manier niet meer gebruikt. Het woordvormingsprocedé met de er-uitgang is voor de hedendaagse Bilzerse dialect- of standaardtaalspreker niet meer productief. We spreken nu van de Maastrichtse winkeltjes, de Riemstse kerk, de Spurkse brug en Hese boerderijen. Hoe zit dat nu eigenlijk met die oude geografische adjectieven op -er? André schijft in zijn artikel dat dit geen typisch Limburgs verschijnsel is, dat er in de huidige straatnamen nog de adjectieven in oudere straatnamen voorkomen. Hij geeft een overzicht van historische toponiemen uit de omgeving van Bilzen waar de adjectieven op – er nog gebruikt worden.
De tijd stond even stil...
Blz. 6325 door Frans Maurissen
Dit jaar werd door "Monumentenwacht" een inspectie uitgevoerd aan de kerktoren van Bilzen. In de periode 1955-1960 moest men de toren met eerder primitief gereedschap beklimmen
Een foto met een verhaal (afl, 49)
De meubelmaker
Blz. 6326 door Frans Maurissen
Fotoverhaal over de familie van meubelmaker Jozef Vandelaer

ALVERMENNEKE

Heemkundige Kring Diepenbeek

Jaargang 38, nr. 3, 2017

V.U.: Arie Vermin,
Grendelbaan 24, 3590 Diepenbeek

Genadetocht van Onze-Lieve-Vrouw van Banneux door Limburg
Blz. 43-46 door Yvonne Dewarier
Nadat de bisschop van Luik in 1951 de verschijningen in Banneux voor echt verklaard had, maakte een beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Banneux in de jaren 1951-1955 een vierjarige rondgang door de provincie Limburg. In veel Limburgse parochies staan ze nog, de kapelletjes of beelden ter ere van Onze-Lieve-Vrouw van Banneux, die in die jaren gebouwd en geplaatst werden. Een krantenbericht dat verscheen in het Belang van Limburg op 23 juli 1955 wordt samen met enkele foto's over de gebeurtenis afgedrukt en met een deel van het programma van de genadetocht van augustus 1955.
Diepenbeeks: kort en bondig
Blz. 47 door Jef Castermans
Enkele voorbeelden hoe een Diepenbekenaar zich kort en bondig in zijn dialect uitdrukt.
Ons dorp heeft weer reden om trots te zijn:
Adrienne Casteur 100 jaar
Blz. 48-51 door Armand Messotten
Adrienne Casteur (° Diepenbeek 5.11.1916) heeft de kaap van de 100 bereikt.
Zuster Pauline Lenaers (*Zuster Hilaria*)
Blz. 52-59 door Jos Smets
Eerste deel van een uitgebreide levensloop van Pauline Lenaers (Diepenbeek 27.1.1904, + Brugge-Ste-Godelieve 6.2.1992) als zuster Hilaria geprofest op 17.10.1929.
Kwartierstaat van Joannes Alphonsius Craninx
Blz. 60 door Maria Gaens
Kwartierstaat van Joannes Alphonsius Craninx (°Diepenbeek 21.12.1892, + Steenkerke 8.9.1915). Sneuvelde in de oorlog 14-18 als soldaat bij de 38ste Batterij Artillerie van de 1ste Gemengde Brigade.

DILSEN -THILESNA 1062

Geschied- en Heemkundige kring Dilsen

Jaargang 31, nr 3, 2017

V.U.: Mathieu Jacobs
Vlessersweg 40,
3650 Dilsen-Stokkem

Ten geleide
Blz. 1-2
In memoriam en bruiloften
Blz. 2-5 door Mathieu Jacobs
Hoeve De Licht
Blz. 5-9 door Mathieu Jacobs
Op de kruising van de Kantonsweg en de Europalaan, dicht bij de Witte Kapel, staat De Licht of het laathof van Houtissen. Hoe oud het gebouw is weet men niet maar in de archieven was er sprake van het laathof in 1259.
Schenkingen e.a. 19de eeuw kerkfabriek Dilsen
Blz. 9-12 door Jacques Moors
Het bakkes of bakhuis
Blz. 13-18 door Jacques Moors
Jacques Moors vertelt het een of ander over *het bakkes*.
Kwartierstaat Hubert Daamen
Blz. 19-22 door Mathieu Jacobs
Kwartierstaat van Daemen Martinus Hubertus (° Dilsen 9.11.1911, + Dilsen 17.12.1990).
De moelemieëker van Zonhoven
Blz. 22-24 door Jos Coolen
Wie kent nog de "*moelemieëker van Zonhoven*", die 's zondags na de hoogmis "liedjes" kwam zingen of de markten afschuimde om het laatste nieuws al zingend te verkondigen. Zijn echte naam was Louis Boeren (1891-1973).
Ten huize van Martin Grooten
Blz. 25-29 door Jos Coolen en Mathieu Jacobs
75 jarigen 1930
Blz. 29
Atlas buurtwegen - Brugwachtershuisje
"1844-Houthuizen over de Vaert en het Brugwachtershuisje"
Blz. 30-33 door Gaspar Haldermans
Laatste kleuterklas geboortejaar 1954
Blz. 34
Twee halfbroers met dezelfde vader
Blz. 35-37
De vijf deelgemeenten historisch bekeken-
Blz. 37-40
Korte geschiedenis van de deelgemeenten Dilsen, Elen, Lanklaar, Rotem en Stokkem.

STICHTING ERFGOED EISDEN

Stichting Erfgoed Eisden

Jaargang 34, nr 2, 2017

V.U.: Jan Kohlbacher
Paul Nicoulaan 24
3630 Maasmechelen

Het leven tijdens de Groote Oorlog
Blz. 1-12 door Tony Schalenborgh
Gerard Breuls - 38 jaar muziek in de ondergrond
Blz. 13-20 door Jan Kohlbacher
Muziek speelde een belangrijke rol in het leven van de 86-jarige "Sjièr" Breuls.
Cité-Duits en Pools: Van Pasjakonnik naar Pasikonik
Blz. 20-22
De familie Jules Ramakers en Godelieve Janssen
Blz. 22-23
De kwartierstaten Godelieve Janssen en Jules Ramakers (vervolg)
Blz. 24-28 door Jackie Martens
Onze 18-daagse vlucht (deel 2)
Blz. 28-36 door Jan Dedroog
Jan Dedroog beschrijft in dagboekvorm wat er allemaal rond hem gebeurde tijdens de 18-daagse vlucht in het begin van WO II.
Patro 75 jaar: Die maandagochtend bij de grote baas
Blz. 37-39 door Jan Kohlbacher
nd aan: Maurice Delporte 1934-2017
Blz. 39
Turnclub van Leut
Blz. 40-43
Een vlag, een medaille, een verhaal
Kinderambassadeurs van Eisden-Tuinwijk
Blz. 43
Van Rusthuis St.-Jan naar Woon- en Zorgcentrum Heyvis
Blz. 44-48 door Jan Kohlbacher
Vrouwen in Feest - 65 jaar KAV en 5 jaar Femma
Blz. 48-52
Denkend aan: Mathieu Dexters - 1920-2017
Blz. 52-53
Sloveense minister op bezoek in ons museum
Blz. 53
Iedere tijd heeft zijn prijs
Blz. 54-55
Schenkingen
Blz. 56

HEIDEBLOEMKE

Heemkring Heidebloemke Genk

Jaargang 76, nr 3, 2017

V.U. Jef Habex,

J.M. Winterslaan 24, 3600 Genk

Woordje van de voorzitter
Blz. 2-3 door Jef Habex
De Kruistochters
Blz. 4-13 door Willy Buntinx
Uitgebreid artikel over de Kruistochters. Zo'n 100 en 150 jaar geleden vond men dat de jongeren niet meer op de hoogte waren van het christelijke basiserfgoed en wilde men werk maken van de idee om de jongeren terug naar de kerk (Kerk) te krijgen. De teloorgang van het christelijk erfgoed vond toen vooral zijn oorzaak in de opkomende industrialisering. We situeren ons halfweg de 19de eeuw: omdat de Kerk vreest dat de arme volksjeugd het slechte pad zal kiezen, richt ze vanaf 1850 parochiale jeugdverenigingen op: de patronaten. Ook de Kruistochters waren zo'n patronaat dat sterk gecoördineerd werd vanuit de opkomende scholen.
A.M.C.-Genk, van Biegracht tot Horensbergdam
Blz.14-18 door Herman Lindmans
De geschiedenis van A.M.C. – Genk, dat staat voor "Auto-Moto-Club", organiseerde in 1946 al een motorcross, een snelheidskoers van 6 km langs drie mijngehuchten.
70 jaar geleden werd levenskunstenaar Jerzy Kepa geboren
Blz.19-37 door Alex Marut
Jerzy Kepa werd geboren in Swiebodzice (Polen) op 18 juni 1947 en overleed in Waterschei op 7 oktober 2010. Alex Marut had een gesprek met Anna Marcinek, de weduwe van Jerzy. Ze vertelt over zijn familiegeschiedenis, over de levensloop van Jersy, hoe ze elkaar ontmoetten en over zijn werk als kunstenaar.
H. Hartmonument feestelijk verlicht
Blz.38-39 door Jef Habex
Sinds kort wordt het monument, dat bij het oud-gemeentehuis van Genk staat, feestelijk verlicht. Het H. Hartbeeld, staande op een hardstenen obelisk, is het monument die de gesneuvelden van 40-45 herdenkt.

Jaargang 76, nr.4, 2017

Woordje van de voorzitter
Blz. 2-3 door Jef Habex
De Bookmolen van Genk - Het Einde
Blz. 4-6 door Renaat Huygen
De volmolen Bookmolen uit 1523 gelegen op de Stiemerbeek, kort bij de voormalige Dorperschans, was in 1888 in zodanige slechte staat dat de gemeente besloot deze af te breken. Het besluit van de gemeenteraad wordt integraal afgedrukt
De bonnet van kapelaan Paul Colla
Blz. 7-8 door Herman Lindmans
Bij het bombardement van de Sint-Martinuskerk op 2.10.1944 kwam kapelaan Paul Colla (° Walwilder 19.10.1903) om het leven. Luc Becker vond onder het puin het hoofddeksel, de bonnet, van de kapelaan. De kleinzoon van Luc Becker schonk de bonnet aan de heemkundige kring
Straatnamen getuigen: Hubert Goffinstraat
Blz. 9-17 door Jef Habex
De straat in Zwartberg is genoemd naar de mijnwerker Waal Hubert Goffin (°Ans 1771). Door zijn toedoen werden 70 mijnwerkers gered toen zich in de mijn van Beaujonc een ramp voordeed. Dit voorval vormt de bron van verschillende werken die rond het mijngebeuren werden geschreven
Kruistochters
Blz. 18-22 door Jef Muysers
In aansluiting op het artikel in het vorig nummer willen we even blijven stilstaan bij de Eucharistische Kruistochtersgroepering die ook zeer actief in Waterschei was.
De Sint-Martinusschool
Blz. 23-26 door Herman Lindmans
Tijdens het Paasverlof in 1994 verhuisden leerkrachten en leerlingen van de Sint-Martinusschool naar het nieuw gebouw aan de Emiel Van Dorenlaan. Het einddoel van een lange geschiedenis ...
Kunst na arbeid Zwartberg
Blz. 27-31 door Jef Habex
Het is algemeen bekend dat de diverse mijnzetels de culturele ontplooiing van hun werknemers en gezinnen nauw ter harte namen. Tal van socio-culturele verenigingen ontstonden in de schoot van de mijnen. Zo ook dus met de toneelgroep `Kunst na Arbeid', waarvan de naam alleen al verwijst naar de samenhang tussen werkgever en werknemer. Dank zij de uitgebreide documentatie kan men een beeld vormen van het toneelgezelschap
Mijmerend door Genk
Blz. 32-34 door Jef Habex
Op 2 juni 2017 stelde het OCMW van Genk de leeftijdsvriendelijke wandelroute "Mijmerend door Genk" voor aan de pers. "*De focus ligt vooral op het ophalen van herinneringen*", vertelde OCMW-voorzitter Ria Grondelaers. "*We hebben immers gemerkt dat het vaak een drempel is voor mensen met dementie en hun mantelzorgers om deel te nemen aan activiteiten buitenshuis. Voor hen is er ook maar een beperkt vrijetijdsaanbod. We hopen met dit initiatief vooral mensen uit hun isolement te halen.*"
Klasfoto 6de studiejaar Broederschool Genk-Centrum
Blz. 35 door Herman Lindmans
Klasfoto uit 1964 met de namen van de leerlingen

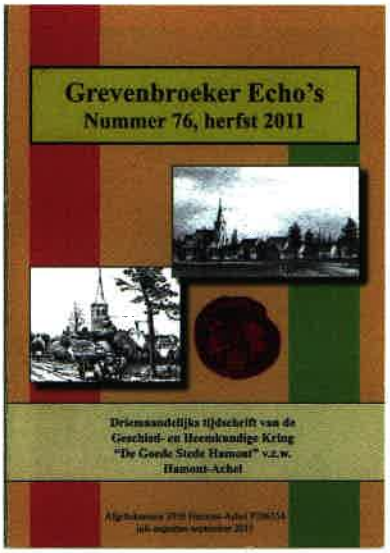
GREVENBROEKER ECHO'S

Geschied- en Heemkundige Kring "De Goede Stede Hamont"

Nr. 99, zomer 2017

V.U.: Luk Van de Sijpe

De Schijf 12, 3930 Hamont-Achel

Woord vooraf
Blz. 2
Een kostbaar document: de rekening van het domein Grevenbroek uit 1595-1596
Blz. 3-12 door Luk Van de Sijpe
Over een helaas onvolledige rekening, bestemd voor de Rekenkamer van Luik met een gedeeltelijke lijst van inkomsten van domein Grevenbroek en de complete lijst van buitengewone uitgaven en eindrekening.
Reglement betreffende het herbergbezoek tijdens de 18de eeuw
Blz. 13-15 door Mathieu Schuurmans
Uit de stadsrekeningen van 1756
Blz. 17-18 door Mathieu Schuurmans
Jan Mas stuurde ons een interessant document
Blz. 19-23 door Luk Van de Sijpe
In het schrift van zijn vader, die tijdens de WO I lessen volgde bij de Ursulinen in Hamont, staat een gewaagde tekst over de inkuiling van springstof in november 1914 en de ontdekking ervan.
De kloostertuin van de ursulinen te Hamont, een zeldzaam erfgoedrelict
Blz. 24-25 door Luk Van de Sijpe
De Hamontse veloclub uit de jaren 20 van de vorige eeuw
Blz. 26-38 door Guido Tijskens
Uitgebreid artikel over de voloclub "Het Vliegend Wiel", omstreeks 1925 opgericht. In dat jaar werd de Grote prijs van Het Vliegend Wiel gereden.
Topstuk uit onze Noord-Limburgse erfgoedbibliotheek
Blz. 39-42 door Luk Van de Sijpe
In de erfgoedbibliotheek bevindt zich een versierde boekband met reformatorisch werk uit 1534. Het bevat twee werken van Dionysius de Karthuizer en één werk van Joannes Eck.
Goed om te weten
Blz. 43-48 door de redactie
Liefst 10 items om goed te weten

LEI EN GRIFFEL

Heemkundige Kring Hechtel-Eksel

Jaargang 25, nr. 2, 2017

V.U.: M.L. Caris
Hasseltsebaan 71,
3940 Hechtel-Eksel

Woord vooraf
Blz. 38
21 maart - Nacht van de Geschiedenis
Blz. 39
Verslag van de Nacht van de Geschiedenis
Marktliederen
Blz. 40-50 door Dries Delrue
Bijdrage gewijd aan het thema "Marktliederen". Het `marktlied' moet zowat 500 jaar geleden ontstaan zijn. Zangers schreven liederen over de actualiteit, over faits-divers of maakten gewoon gekke liedjes. Ook dubbelzinnige of effenaf erotische liederen werden gezongen, want waarover men niet gemakkelijk sprak kon men blijkbaar wel zingen, dat leek onschuldiger.
Van de pest, verlos ons, Heer!
Blz. 51-57 door Marie-Louise Caris
De pestbacterie wordt via vlooien van ratten overgebracht op de mens. Niet alleen tijdens de Middeleeuwen werd Europa geteisterd door de pest, maar ook tijdens de Griekse en Romeinse periode. Op 10 december 1635 schrijft schepen Ruth Vaes dat in 1635 "*over de 125 ingezetenen van Eksel aan de contagieuze ziekten zijn gestorven*". Daar de overlijdensregisters door een brand verloren zijn gegaan, weet men alleen dat er alleen al 64 mensen gedurende de laatste 5 maanden van 1635 aan de pest gestorven zijn.
Bomenverkiezing
Blz. 58 door Jan Vliegen
Een 100 jarige zeeden die omgedoopt werd in "De Fonteinboom" won de Boomverkiezing. Men wijdde er een gedicht aan de boom
Het dorpsplein van Hechtel, het oude `maêrtvêld' begin 1900 (Deel 4)
Blz. 59-71
Wie woonde er zoal begin 1900 rond het oude `maêrtvêld'. Men heeft wat meerdere gegevens over enkele van deze bewoners.
Goed om weten
Blz. 72

DE HEIKAPPER

Heemkring Heppen

Jaargang 35, nr. 2, 2016

V.U.: Andy Caerts
Frankendijk 27, 3971 Heppen

Lidgeld 2017
Blz. 4
Erfgoed in ons museum
Blz. 5
De schans van Heppen (deel 3)
Blz. 6-10
De oude brouwerij in de Frankendijk
Blz. 11-12
Advertenties van Heppense handelaars
Blz. 13-14
De K.V.L.V. in Heppen (deel 4)
Blz. 15-22
De geschiedenis van deze vereniging werd overgenomen uit de historiek van K.V.L.V. Heppen die verscheen bij het 75-jarig bestaan in 1999.
Basisschool "De Heppening" bezoekt ons heemkundig museum
Blz. 23
Een verhaal en gedichten van Edith Oeyen
Blz. 24-26
Uit de krant
Blz. 27
Heil en onheil in Heppen (deel 1)
Blz. 31 door Jos Caerts

HEEMKUNDE KANNE

Heemkundige Kring Kanne

Jaargang 18, juni 2017

V.U.: Frans Mourmans
Statiestraat 9, 3770 Riemst

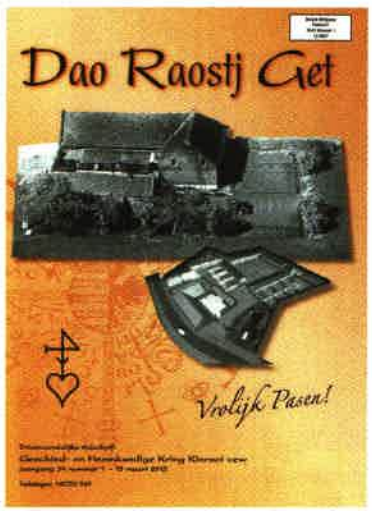
Een gelaagde tentoonstelling over Kanne na WO II
Blz. 3-17 door Paul Vrijens en Mathieu Gijbels (foto's)
Verslag van een geslaagde tentoonstelling. Er worden liefst 48 foto's van de tentoonstelling afgedrukt.
Nieuwtjes op de tentoonstelling
Blz. 18 door Paul Vrijens
Men kwam nog 10 nieuwtjes te weten op de tentoonstelling.
Ander nieuws
Blz. 18-19
Men meldt het overlijden van Pie Smeets (° Vroenhoven 25.7.1928, +Millen 18.5.2017). Hij nam als vrijwilliger deel aan de Koreaanse oorlog.
Het verzet in Vlaanderen tijdens de Tweede Wereldoorlog
Blz. 19-20 door Paul Vrijens
Paul Vrijens en Guido Thijs gingen op 29 april naar Anderlecht voor een lezing van Bruno De Wever over de verzet in Vlaanderen tijdens de tweede Wereldoorlog. Paul Vrijens maakte een impressie van de lezing.
Hubert Nicolaes, laatste *baoj* van Kanne (vervolg)
Blz. 21-25 door Antoine Bettens
3de deel van de bijdrage over Hubert Nicolaes, de laatste *baoj* van Kanne. In deze aflevering wordt stil gestaan bij de taken die hij als veldwachter moest uitvoeren. Na de fusie met Groot Riemst moest hij instaan voor de entiteiten Kanne, Vlijtingen, Lafert en Vroenhoven-Heukelom. Hij maakte in 1988 de hervormingen van de Rijkwacht met de politie mee. In 2001 leidde dit tot de politiezone Blzen-Hoeselt-Riemst. Hij ging op pensioen als hoofdinspecteur 1ste klas op 1 april 1997.
V'r kalle Kanners (62)
Blz. 26-28 door Antoine Bettens
Drie bladzijden vol met Kannerse kal, met een vertaling in het Nederlands.

DAO RAOSTJ GET

Geschied- en Heemkundige Kring Kinrooi

Jaargang 36, nr. 2, 2017

V.U.: Rik Vankevelaer,
Bongerstraat 13, 3640 Kinrooi
Tel. secretariaat 089 70 14 10

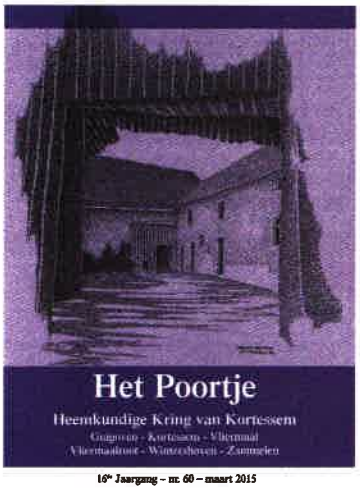
Woord van de voorzitter
Blz. 47 door Rik Vankevelaer
De weggevoerden van 28 november 1916
Molenbeersel
Blz. 48-53 door Thieu Wieërs
Kruisheer Sybrandus Drost schreef over de weggevoerden van Molenbeersel in zijn kroniek, evenals de krant De Maeseyckenaer.
Oorlog 1940-1945
Blz. 54-57 door Gerard Hermans
Over de bevrijding in september 1944 op papier.
Congregatie van de Allerheiligste Maagd Maria
Blz. 58-60 door Pol Spreuwers
De Coöperatief (Welvaart) te Kinrooi, in de volksmond *Biej de Kopere*
Blz. 60-71 door Fam. Convents
Aan de slag in de kadastrale archieven
Blz. 68-71 door Jean Brouns
Waar komt de naam Bokken vandaan?
Of het verband tussen Rutten en Bokken
Blz. 72-74 door Mathieu Henkens
De band tussen de algemene en de plaatselijke geschiedenis (deel 44)
Blz. 75-76 door Roger Janssen
Den grooten oorlog: lente 1917
Blz. 77-78 door Louis Beijnsheiger
Opmerkelijk verslag over het wedervaren van Willem Wieërs, mei 1917
Blz. 79 door Louis Beijnsberger
Weer een monumentje gered: opknapbeurt van moordkruis van Geistingen een feit
Blz. 80-81 door Rik Vankevelaer
Nachtelijke inbraak in de Sint-Martinuskerk van Kinrooi in 1927
Blz. 82 door Jan Gerits
Dieven hadden het gemunt op de offerblokken toen ze tijdens de nacht van 17 op 18 juni 1927 inbraken in de kerk.
Oos modertaal (deil 38)
Blz. 83-84 door Theo Van Dael
Een tekst in het Kinders dialect
Mededelingen
Blz. 85-87

HET POORTJE

Heemkundige Kring Kortessem

Jaargang 18, nr. 69, 2017

V.U.: Heemkundige Kring, Kerkplein 13 H , 3720 Kortessem
Tel. 011 37 61 95

Unieke vondst in Kortessem
Blz. 1-4, 37-40 door Miel Oris
Jos Alen vond 3 oude gebedenboeken op zolder.
Onderwijs in Vliermaal (deel 2)
Blz. 5-10 door Etienne Scherman
Lezersbrief
Blz. 11-12 door Celesta Van Craesbeek
Den Hamel (deel 2)
Blz. 13-14 door Daniel Bogaerts
Bijdrage over de Sint-Sebastiaan schuttersgilde en de brandstichtingen aan de hoeve *de Hamel*.
Wie kent dit voorwerp
Blz. 15 door Liliane Fias
Opstel van Agapitus : "Wa doert ei-wig?"
Blz. 16-17 door Ghislain Wauters
Guillaume Reweghs
Blz. 18-19 door Daniel Bogaerts
Guillaume Rewehgs was van opleiding schoenmaker en was in het dagelijkse leven koster-organist, land- en tuinman en konijnenkweker.
Kwartierstaat: Guillaume Reweghs
Blz. 20-21 door Miel Oris
De familie Jorissen uit Vliermaalroot in WOII (deel1)
Blz. 22-23 door Miel Oris
In memoriam Ghislain Wauters
Blz. 24-25 door Jos Punie
Vliermaal: 100 Kaarsjes voor Maria Coemans
Blz. 26-28 door Danny Panjaer
Foto uit Vliermaalroot 1950
Blz. 29 door Johny Lenaers
Foto met de namen van de voetbalploeg van Vliermaalroot uit 1950.
Koent djéë nog Kotsoves kalle?
Blz. 30-32 door Jef Oris
19 uitdrukkingen in het Kotsoves met vertaling en uitleg in het Nederlands
Waa is panovese ka'l?
Blz. 33-36 door Jef Oris
In de pannenfabriek van Jean van Oostayen werd er een raar taaltje onder de arbeiders gesproken: de panovese ka'l.

TE LOMELLE OP DIE CAMPINE

Erfgoed Lommel vzw

Jaargang 43, nr. 2, 2017

Luikersteenweg 244
3920 Lommel
Tel. 011 60 42 24
info@erfgoedlommel.be

Redactioneel
Blz. 3-4 door Veerle Leysen
De Lutlommelse molen op canvas
Blz. 5-7 door Dirk Verbrugghe en Veerle Leysen
Nieuwe fotoaanwinst
Blz. 8 door Veerle Leysen
Een fotokaart uit 1906 van het "Hôtel de la Fabrique" aan de Avenue de l' Opera (nu Molsekiezel)
Een bronzen schat uit de Konijnenpijp
Blz. 9-12 door Ferdi Geerts
In 1965 werden bij toeval een bronsdepot uit de late bronstijd, opgegraven door de broers Engelen. In 2003 kon Museum Kempenland (Erfgoed Lommel/Museum De Kolonie) de bronsschat verwerven.
Boerderij Verpoorten Hoog Kattenbos
Blz. 13-14 door de werkgroep familiekunde
Waar nu de manège op Hoog Kattenbos staat, stond vroeger de boerderij van Petrus Lommers (° Lommel 13.12.1868, + Rekem 11.6.1947).
Spionne tijdens de Eerste Wereldoorlog: het verhaal van Marie-Philomène Verbiest
Blz. 15-22 door Ferdi Geerts
Dit artikel gaat over Marie-Philomène Verbiest (+ Leopoldsburg 19.4.1970), die tijdens de WO I samen met haar moeder opgepakt werd wegens spionage.
Een tragisch verkeersongeluk op de Overpelterkiezel in 1961
Blz. 23-26 door Gerard Gerits en Ferdi Geerts
De schoonvader van de toenmalige gouverneur Louis Roppe, Lambert Vinken (° Kessenich 17.9.1885), kwam bij een tragisch ongeval om het leven in Lommel op 13.8.1961.
Open Monumentendag in Lommel
"Over water, gras en boeren"
Blz. 27
Vooraankondiging van de Open Monumentendag van 10 september 2017.

DE MAASEIKENAAR

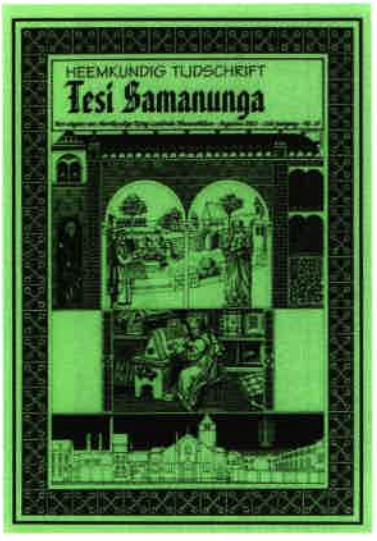
Jaargang 48, Nr. 3, 2017
V.U.: Tony Van Wijck,
Maastrichtersteenweg 11,
3680 Maaseik

Woord vooraf
Blz. 113-114 door Herman Hendrix
Oorlogsdagboek van een student Koninklijk Atheneum Maaseik 1944-1945 (deel 6)
Blz. 115-120 door Jaak Hoedemakers
Maaseik is een mooie stad, maar houdt nog heel veel schoonheid verborgen ...
Blz. 127-123 door Koen Smits
Mezeiker oneliners
Blz. 124-125 door Tony Van Wijck
Internet ...
Blz. 125
Maaseiker spreekwoorden, spreuken en gezegden-nova series
Blz. 126-128 door Tony Van Wijck
Eigenaardigheden in ons dialect (deel 3)
Verhollandst Mezeikers
Blz. 129 door Tony Van Wijck
Vakwerkbouw in Maaseik
Blz. 130 door Gerard Hermans
Lui, lekker, kaal en hoevaerdig
Blz. 131 door Jos Baeten
Eerste Cultuurprijs Maaseik gaat naar ons redactielid Martin Boonen
Blz. 132-133 door Wim Corstjens
De Maaseiker deugden volgens Sangers
Blz. 134-135 door Tony Van Wijck.
De 4 Maaseikse deugden volgens Sangers
Maaseiker Compostelapelgrims in 'gasthuis De Beurs'
Blz. 136-137 door Wim Corstjens
We reizen om te leren
Blz. 138-139 door Marcel Cuyx
Het nieuwe ziekenhuis Maas en Kempen aan de Diestersteenweg
Blz. 140-141 door Wim Corstjens
De voorgangers van het nieuwe ziekenhuis
De Vrouwenkloosters (3)
Blz. 142-145 door Dr. Jos. Coenen
Het kinderklooster der sepulchrienen
Weer een Maaseiker pareltje dat zal verdwijnen
Blz. 147 door Tony Van Wijck
Het "villatje van de Zjuusj" aan de Maastrichtersteenweg dreigt te verdwijnen
Van Eyck Symposium 'De familie van Eyck thuis'
Blz. 148 door Wim Corstjens
Het symposium gaat door op 7 oktober 2017

TESI SAMANUNGA

H.K. Landrada Munsterbilzen
Jaargang 17, nr. 50, 2017
V.U. Alfons Jackmaer
Ida van Bolenstraat 4,
3740 Munsterbilzen

Voorwoord: Tesi 50
Blz. 1206 door Johan Deville
Het 50ste "Grien Bikske" is van de pers gerold
Een match van dën SK, lang gëlieë
Blz. 1207-1208 door Frany Gregoor
De Kanunnikessen van Munsterbilzen
Blz. 1209-1210 door Johan Deville
Vrije vertaling over wat men in 1721 dacht over de kanunnikessen van Munsterbilzen, of nog beter, wat men dacht in Frankrijk over de geschiedenis van deze kloostergemeenschap. Uit "Historie des Ordres Monastiques, Religieux et Militaires et des Congrégaties" (Geschiedenis van de Kloosterorden, Religieuze en Militaire en de seculiere congrégaties)
Het witte doek
Blz. 1211-1215 door Aloys Stulens
Aloys Stulens haalt herinneringen op hoe het met de cinéma uit de jaren 60-70 verliep
"Ons Kapelleke"
Blz. 1216
Het boek over de kapel van Eik is te bekomen door 10 te storten op rek. BE96 4596 0090 5105 van HK Landrada Munsterbilzen met vermelding "boek kapel Eiké
Interview met mevrouw Mia Aussems
Blz. 1217-1220 door Marleen Martens, Rina Sourbron en Francine Fransen
Mia Aussems vertelt over haar werk als lerares huishoudkunde aan de meisjesschool van Munsterbilzen
On de kal mét Elza Hansen
Blz. 1221-1225 door Frany Gregoor
Interview met de "meter" van onze vereniging
Waar is de tijd ?
Blz. 1225
Autd'a daus: Meine Póassën haegen
Blz. 1226-1227
Foto's van Plechtige Communicanten uit de vorige eeuw
Oude communieprentjes
Blz. 1228
Oude communieprentjes uit de jaren 30, 40 en 50 van de vorige eeuw

DE DREI BOGE

H.K. Neerpelt
Nr. 2, juni 2017
V.U. Paul Cuyvers Beukenlaan 16,
3910 Neerpelt

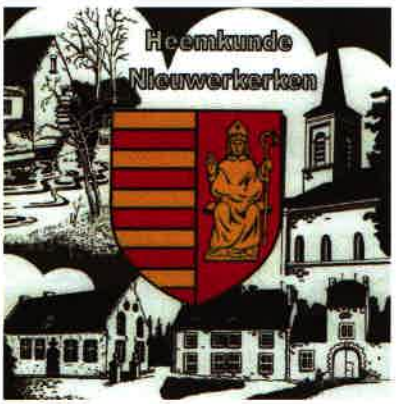
Lager onderwijs in Neerpelt
Blz. 902-912
Naar aanleiding van een oud ontvangstenboek van de lagere school dat we vonden, geven we een kort overzicht van de geschiedenis van het onderwijs in Neerpelt, samengevat uit de geschiedkundige schets van priester-leraar Jan Coninx. Het artikel wordt gedocumenteerd met liefst 17 oude foto's
Neerpeltse oorlogsslachtoffers tijdens de eerste wereldoorlog
Blz. 913-916
De Drei Boge heeft de afgelopen jaren veel aandacht gehad voor de Groote Oorlog. Ditmaal staat ze stil bij de slachtoffers die gevallen zijn in 1917. Naast de gesneuvelden August Nijs (°25.9.1890, + 13.2.1917), Kuppens Jozef (°6.4.1895, +8.11.1917), Moons Joannes (°22.7.1882, +19.10.1917), Vanderhoydonck Jozef (°5.12.1894, +6.11.1917) viel er een burgerlijk slachtoffer. Het betreft Maximilaan Nulens (° Zolder 11.10.1867, +Cassel 27.3.17). Hij werd door de Duitsers naar Duitsland gedeporteerd, waar hij stierf aan een longziekte.
Den zot van Zonhoven
Blz. 917-918
Bijdrage over de bekende marktzanger Louis Boeren (° 's Hertogenbosch 1891, + Hasselt 1973), den Zot van Zonhoven. Hij kreeg een standbeeld in Weert en Zonhoven. Enkele van zijn volksliedjes worden afgedrukt.
"De Krol"
Blz. 919-920
Artikel over Jan Claessen (° Achel 28.2.1871). Hij begon als landbouwer en varkenskoopman, dan als uitbater van volkscafé "De Waag", waar een waag stond om goederen te wegen. In 1924 begon hij een begrafenisonderneming. De bijnaam "De Krol" is ontstaan omdat in de volksmond zegt dat een varken met een schone krul in zijn staart, een gezond dier is.

INFO HEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

H.K. Nieuwerkerken

Jaargang 13, maart-april., 2017

V.U. Ludo Raskin,
Opperstraat 183 Wijer,
3850 Nieuwerkerken

De fanfare van Wijer
Blz. 1-7 door Ludo Raskin
Hetgeen in de volksmond in Wijer nog steeds "de fanfare" werd genoemd heette oorspronkelijk "de Katholieke Jeugdharmonie Wijer". In november 1939 werd ze opgericht door pastoor Jan Bongaerts. De "fanfare" bleef actief tot 1948. Van de fanfare zijn slechts vier foto's bewaard gebleven en worden in deze bijdrage afgedrukt.
Wandeling op de radarsite te Nieuwerkerken
Blz. 8
Een indrukwekkend en bijna vergeten monument uit de WO II zijn de restanten in het Begijnenbos van een bovengrondse radarinstallatie, gebouwd door de Duitsers vanaf 1941. Deze maakte deel uit van de Kammhuberlinie die liep van Denemarken naar Frankrijk tot Zwitserland. Enkel de betonnen voetstukken, die de radarschermen, zoeklichten en afweergeschut droegen, zijn bewaard gebleven.

UTERSJANK

GHK Opoeteren

Jaargang 34, nr. 67, 2017

V.U. Everd Cuppens,
Weg naar As 44 3680 Opoeteren

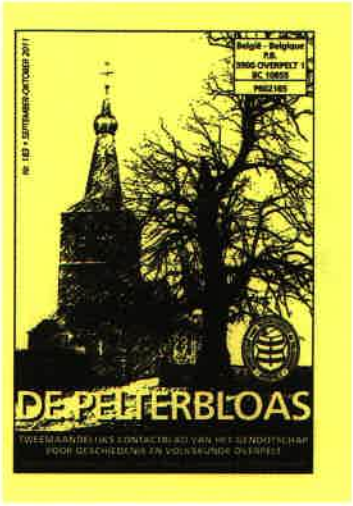
Redactienieuws
Blz. 3
Heemplantje: de aardappel
Blz. 4-8
Gluren bij de buren
Blz. 9-11
Rechtspraak in Opoeteren (deel 29)
Blz. 12-17 door Everd Cuppens
Is Opoeteren nu al of niet een vierde bank?
Mensen van bij ons
Blz. 18-23
Men ging praten met Jan Vandewal, oftewel Jan Jannis, en zijn vrouw Mia Roex, Mia van Jefke Biêze. Daarna met Anna Vandewal die de geschiedenis van het Jannis aanvult.
De familie Reynders (deel 15)
Blz. 24-27 door Everd Cuppens
Het rijke Roomse leven: processie
Blz. 28-33
De geschiedenis van de processie.
Schatten op zolder: de Biéze-files
Blz. 34-38 door Marc Lipkens
Een akte uit de 'Biéze-files' wordt afgedrukt
De verdwenen Madonna
Blz. 39-41 door Charles Lecocq
In de Leenderskapel bevond zich een houten Mariabeeld dat toegeschreven werd aan de "Elsloogroep". Spijtig genoeg is dit beeld thans in privéhanden. Famke Peters, kunsthistorica, wist te vertellen dat het beeld ooit deel uitmaakte van een Marianum
Het gebeurde vandaag
Blz. 42-45
Ichtere bij Jos Avermate
Blz. 46-48
Men ging ichtere bij Jos Avermate, alias Jos Reiners of Jos van Jaak Seps.
Opooterse kal
Blz. 49-50
Opooterse kal zoals *Eine mins könt nogal wat kri-jge: het kimt te pèèrd en 't geit te voot weg.*
Huismiddeltjes
Blz. 51
Huismiddeltjes tegen ziektes uit de "Libelle" van 25 jaar geleden.

DE PELTERBLOAS

Genootschap voor geschiedenis en volkskunde Overpelt

Jaargang 2017, nr. 217

V.U.: Henri Naus, Zwamstraat 21,
3900 Overpelt

In memoriam Theo Hendriks
Blz. 1-2
Kort na het overlijden van Alfons Kleutghen verliest het genootschap opnieuw één van zijn stichters: Theo Hendriks (° Overpelt 27.10.1927, +21.5.2017)
Het Overpeitse vrijgoed van Godfried, heer van Werste
Blz. 3-10 door Giel Hendriks
Arnold, graaf van Loon, stelt een einde aan het geschil tussen Godfried, heer van Werste, en de abdij van Floreffe betreffende een cijns van 21 mark, die de abdij aan Godfried schuldig was voor het vrijgoed van Overpelt.
Omzetting van geloften in goede werken
Blz. 11-17 door Giel Hendriks
Er werd in 1415 een oplossing gezorgd voor het probleem dat zich voordeed toen de abt van Floreffe de toelating kreeg om een door de gravin van Namen gedane belofte om te zetten in een ander vroom werk
Averbode of Floreffe: zielzorg in Overpelt?
Blz. 18-21
Daar de paters van Averbode als de norbertijnen van Floreffe tienenheffers waren, was er onenigheid wie de pastoor mocht aanduiden. Daar de graaf van Loon zijn goederen en rechten aan Averbode overliet, eiste Averbode het pastoraat op. In 1277 kwam men tot een akkoord dat Averbode geen enkel recht had op de kerk van Overpelt die toebehoort aan Floreffe. (de gehele akte wordt afgedrukt). Op 11.4.1290 bevestigde de bisschop van Luik het akkoord.

DE ZEVEN TORENS

H.K. Peer

Jaargang 32, nr.2, 2017

V.U. Jaak Geuns, Dijkerstraat, 3990 Wijchmaal

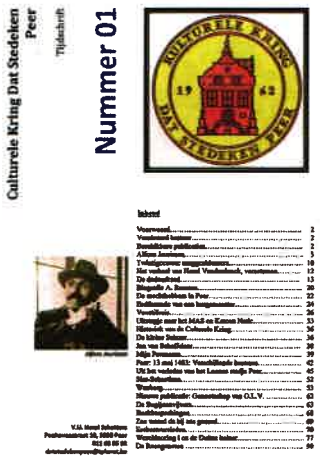
Woord vooraf
Blz. 29 door Jaak Geuns
Stichting van een intercommunaal Gods-Gasthuis te Peer
Blz. 30-31 door Jaak Geuns
Verhalen van mijn moeder (Deel 6)
De oorlog
Blz. 32-33 door Miet Scheelen
25 jaar beiaard te Peer
Blz. 33-37 door Jaak Geuns
42e gouwdag in Bree op zaterdag 13 mei 2017
Blz. 37 door Jaak Geuns
Het schilderij van Nolleke van Geleen
Blz. 38-39 door Jaak Geuns
Een oude olieverfschilderij die ooit als schouwmantel diende in de woning van luitenant-drossard Van De Cruys in Peer en toegeschreven is aan Bokkenrijder Arnold Vandewal alias Nolleke van Geleen is gerestaureerd.
Website 'Widdenog' brengt het Peerse collectief geheugen in kaart
Blz. 40-41 door Thomas Schonkeren
Peer en de Lieve Vrouw van Smarten in donkere dagen
Blz. 41 door Piet Vandeur
Het is 150 jaar geleden dat het beeld van Lieve Vrouw van Smarten in een nis boven de ingangsdeur van de kerk van Peer werd geplaatst.
Restanten van een stadspoort te Peer blootgelegd
Blz. 42-43 door Jaak Geuns
Nacht van de geschiedenis
Blz. 44-45 door Theo Vanderhoydonck
Bouwkampen van de internationale bouworde: Ottenstein en Ahaus nabij Munster
Blz. 45-47 door Jef Peeters
De zusters van Maria in Linde-Peer (1921-2003)
Blz. 48-50 door Theo Vanderhoydonck
Herinneringen aan het oude dorps- en kermisplein van Grote-Brogel
Blz. 51-54 door Rik Leen
Hoe Marten de Smid van Grote-Brogel zich in het ootje liet nemen bij pot en pint
Blz. 55 door Rik Leen
Mededelingen
Blz. 56 door Jaak Geuns

DAT STEDEKEN PEER

C.K. Peer

Jaargang 2017, nr. 2

V.U. Henri Schutters
Panhovenstraat 10, 3990 Peer

Voorwoord
Blz. 2 door André Claes
Zoe weerd da bij aas gezeed
Blz. 2 door Piet Lauwers
Boekbespreking: "Het hart van Napoleon" en "De Kempen bevrijd 1944"
Blz. 3-6
Peerse kapellen
Blz. 8-9 door Marc Desair en André Claes
Rijksarchief Hasselt
Blz. 10
Mayer Vandenberghmuseum Antwerpen
Blz. 11-14
De sage van drossaard Clerx
Blz. 15-18 naverteld door André Claes
Een oud boekje over kanaries
Blz. 19-20
Het kookboek van Melanie Kenens
Blz. 21-23
Grafstenen van de familie Kenens
Blz. 23-25
Liefdadigheid en armenzorg
Blz. 25-26
Grafsteen Limbosch
Blz. 26
Freddy Limbosch overleefde de vliegtuigcrash op 8.9.1944 niet.
Trekhonden
Blz. 27-29
Diploma van een Amerikaanse president
Blz. 30-32
Onze erevoorzitter Eddy Verschueren toont fier het diploma dat zijn vader Firmin ontving van de Amerikaanse president Dwight Eisenhower.
Kerstmarkt 2016
Blz. 33-34
De naam Esmeralda
Blz. 34-38
Renaissance van het Latijn
Blz. 38
Breese hellevegen in actie
Blz. 39-44
Vredegerecht Bree: politionele vonnissen 1916. Wat meer over rechter Charles Wauters (Antwerpen 9.2.1871, + Bree 10.7.1937)
Reis naar de Harz
Blz. 45-47

GOGRI

G.O.G. Riemst

Jaargang 14, nr.2, 2017

V.U.: Ludo Melard, Oude Steenstraat 12 3770 Millen

De verspreiding van het christendom in de streek tussen Tongeren en Maastricht
Blz. 1-6 door Paul Vrijens
Tachtigjarige oorlog 1568-1648 (deel 5)
2 december 1576. Doodslag gepleegd te Millen. Slachtoffer Engelen Vanderheijden, zoon van Christiaan Vanderheijden, schepen te Millen.
Blz. 7-10 door Ludo Melard
Inwoners van Riemst voor hun vrederechters in 1916
Blz. 11-16 door Albert Daerden
De rechtszaken gedaan in het kanton Zichen-Zussen-Bolder en het kanton Tongeren worden met elkaar vergeleken.
De berg is ingevallen: Zussen 1952
Blz. 17-21 door Bertho Theunissen
Op zondag 17 februari 1952 stortten de onderaardse mergelgrotten onder Zussen in. Bertho Theunissen was toen 7 jaar en herinnert zich nog alles toen de ramp gebeurde.
Ingenieurs Fort Eben-Emael wijken voor Heksenhol Tcheqwak
Blz. 22-27 door Vital Medaerts
Het Heksenhol Tcheqwak werd niet gemeden wegens zijn heksenverleden maar wegens het instortinggevaar.
Themacafé: Meer dan (mergel)steen alleen
Blz. 28-29 door Martijn Loix
Op 25 september 2017 vindt er een themavoordracht plaats over (mergel)steen
Prehistorische mens stookte vuurtje in Kanne
Blz. 30-31door Vital Medaerts
Bij werken aan het Albertkanaal in 1978 werd een werkplaats met haard gevonden van de Cro-Magnon-mensen die hier zo een 15.000 jaar geleden verbleven. Men vond er vooral vuurstenen werktuigen.
Godsdienstbeleving in ons dorp
Blz. 32-35 door Jozef Jackers
Maria Bouveroux (+1996) getuigt hoe ze haar plechtige communie in 1921 deed. In het artikel wordt verteld hoe het "persjoenkelen" ontstond.
Erratum
Blz. 36

H.G. KRING RIJKEL

Heem- en Geschiedkundige Kring Rijkel

Jaargang 17, Nr. 2, 2017

V.U.: Flor Vanroye
Sint-Truiderstweg 504
3840 Borgloon

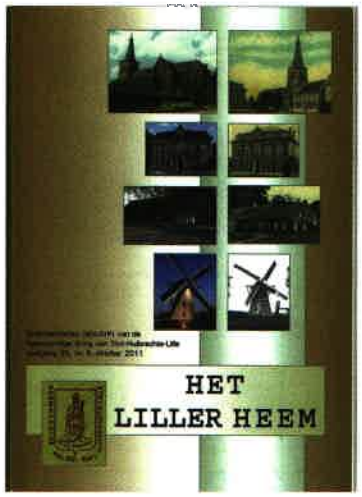
Woord vooraf
Blz. 1 door Flor Vanroye
Een feest in Sint-Truiden
Blz. 2-9
Joseph Breesch stelde in de Keizerszaal te Sint-Truiden zijn boek 'Het boek van Willem van Rijkel (1249-1272)' voor. Het is een vertaling uit het Latijn van de uitgave door de bekende historicus Henri Pirenne. Het betreft een *Polyptiek en Rekeningen van de Abdij van Sint-Truiden* uit de regeerperiode van abt Willem.
Rijkel uit de oude doos
Blz. 10-12 door Jacques Helaers
Krantenartikelen uit de periode 1937-1969 betreffende Rijkel
Een nieuwe kapel in Rijkel
Blz. 12-13 door Flor Vanroye
Pierre Thenaers liet de kapel, op de hoek van de Doinysius van Leeuwenstraat en de Molenstraat, uit 1950 en die onherstelbaar beschadigd werd, terug opbouwen
Een spraakleer van het Rijkels (12)
Blz. 13-14 door Joseph Breesch
Betreffende het voorzetsel
't is maar een woord
Blz. 14 door Flor Vanroye
Jaarlijkse bedevaart naar Schepenheuvel
Blz. 15-16 door Linda Breesch
Op 3 juni 2017 ging de jaarlijkse bedevaart door
Rijkel in de Groote Oorlog
Blz. 16-22 dor Jacques Helaers
Krantenartikeltjes uit de periode april 1917 tot 30 jun 1917
Gichten
Blz. 22-26 door Joseph Breesch
De gichten 17920215, Conrad Vanheers ende eerw. Heer Dion. Vanhove, priester, en 19720517, de zeer eerwaarde heer de Saren en Cons ende heer J.P.Delvigne als momber der minorenne kinderen, worden gepubliceerd
Mededelingen
Blz. 26-27

HET LILLER HEEM

Heemkundige kring Sint Huibrechts-Lille

Jaargang 35, nr. 3, 2017

V.U.: Adriaan Pellens, Dorp 21, 3910 St.-Huibrechts-Lille

Woord vooraf
Blz. 97
Wederwaardigheden aan de statie - (2)
Blz. 98-101 door Pieter Pellens
Stro-leveringen 1941-1945
Blz. 102-115
Brouwerij 'De Zwaan'
Blz. 116-126 door Jos Vandervelden en François Joosten
Op prentkaarten van het oude Dorpsplein van Sint-Huibrechts-Lille vinden wij geregeld de huizen van twee brouwerijen afgebeeld, namelijk 'de Zwaan' en 'de Drij Koningen'. Heel wat senioren weten nog dat in het huis 'de Zwaan', waar nu de parochiezaal staat, het gemeentehuis tijdelijk was ondergebracht, dat in het huis 'de Drij Koningen' de fanfare repeteerde en dat op de bovenverdieping les werd gegeven door meester Jan Knevels.
De orgelmakers Smits te Reek - bij Grave
Een doctoraat voor Jan Boogaarts (°1934)
Blz. 130-132 door Rudi van Straten
In Het Lillerheem, jg. 30, juli 2012, schreef Jan Boogaarts een uitgebreid artikel over het Smitsorgel in de kerk van Sint-Huibrechts-Lille. Op 9 mei 2017 verdedigde de 83 jarige Jan Boogaarts het proefschrift: 'De orgelmakers Smit te Reek'
Diefstallen in de oorlog 40-44
Blz. 132-136 door Jos Vandervelden
Tijdens de oorlog was de voedselvoorziening een groot probleem. Veel voedsel kon men alleen via rantsoenering zegels verkrijgen. Niet verwonderlijk dat men ging stelen bij de boeren, winkels, enz.. Veldwachter Hendrik Eerdekens noteerde de diefstallen
Liller kroniek
Blz. 137-141
De maanden april, mei en juni 2017
Jubilarissen
Blz. 142-143
De Gouden paren Hendrik Simons-Ulenaers Maria en Fons Quanten-Van Craenenbroek Lucie
Uit de oude doos
Blz. 144
De dartclub 'Het Blökske' uit 1994

EEUWENTEMMER

Documentatiecentrum LAD

Jaargang 17, nr.2, 2017

V.U. Stefan Van Oost,
Hemelrijk 21, 3980 Tessenderlo

Editoriaal
Blz. 1 door de redactie
De polsslag van Tessenderlo
Blz. 2-4 door Jef Wagemans (+) e.a.
Men heeft afscheid moeten nemen van medewerker Jef Wagemans. Zijn kleizoon Bram schreef een passend in memoriam over zijn grootvader.
Expo: het sanatorium en de ramp van Tessenderlo
Blz. 4-10
Pastoor Keesen, de mens achter het standbeeld
Blz. 11-16 door Jos Van Thienen
In de voortuin van de pastorie op de Markt staat het bronzen beeld van pastoor Keesen (1841-1923).
Mobilisatie en bevrijding `40-'45
Mobilisatie, Bommen en Bevrijding op de Berg
Blz. 17-24 door Luc Van Thienen
Langs Looise Landouwen
Blz. 25-26 door François Van Gehuchten
Een verhevenheid in het landschap wordt in de toponymie met meerdere namen aangeduid: berg, heuvel, kop, heuvel helling welving en "wolf", afgeleid van het mysterieuze dier. In 2 bekende Looise plaatsnamen, afgeleid van "wolf", de "Ulfheide" en de "Wolbergen", is de naam wolf verdwenen. In 2 anderen is de naam wel gebleven: de "Wolfshoeve" in Engsbergen en het "Wolvenbroek" in Schoonhoven.
Foto's uit de oude doos
Blz. 27-29 door François Van Gehuchten
Woorden uit het Limburgs idioticon
Blz. 30-32 door Jos Van Thienen
Een idioticon bevat woorden die afwijken van de algemene taal, in tegenstelling tot een woordenboek, dat de hele woordenschat behandelt. Het Limburgs idioticon bevat de woorden verschenen in het tijdschrift "*'t Daghet in het Oosten*"(1885-1902). Enkele bijna vergeten Looise woorden zijn: "Bâlie", "Beenderen", Evenlangen", "Hutgat", "Rotsen" en " Te ris".

DE BAKEMAN

Kunstkring Arnold Sauwen Stokkem

Jaargang 37, nr. 4, 2016

V.U. Jean-Pierre Segers
Keyertstraat 30,
3650 Dilsen-Stokkem

Ten geleide
Blz. 123-124 door Gerard Mostert
Geschiedenis Dossiers oorlogsschade (4)
Blz. 124-126 door Jean-Pierre Segers
`Maas en Kempen' 60 jaar en springlevend
Blz. 127-129 door Jean-Pierre Yzermans
`n Toren 'Mezèèrie mezèèrie'
Blz. 130-132 door Jean-Pierre Yzermans
Oorlogsgedicht
Blz. 132
Manjelevaege: Boo Sezjoeër
Blz. 133-134
Een tekst in het Stokkems dialect
Carnavalverslaving
Blz. 135-137 door Jean-Pierre Yzermans
De familie Beugels
Blz. 138-141 door Jean-Pierre Segers en Jean-Pierre Holzaet
1961 Zangkoor verzorgt huwelijksmis van medelid Henri Leppens
Blz. 142-143 door Gerard Mostert
Stokkem leeft
Blz. 144-146
Stadhuis gerenoveerd
Blz. 149-150 door Jean-Pierre Yzermans
Contrast: der schande Weg naar restaurant Molenveld
Blz. 151
En onze jongens ploeterden voort
Blz. 152 door Jean-Pierre Yzermans
Voormalige handelszaken in Stokkem (1)
Blz. 153-154 door Gerard Mostert
Stokkemenaren publiceren
Blz. 155 door Jaak Bergers
Mathieu Van Mulken geeft informatie over de stam Mulken.
Een trein in Stokkem ?
Blz. 156 door Jean-Pierre Segers
Waar haalt Gerard (Mostert) de mosterd?
GLJ Mostert 15 jaar voorzitter
Blz. 157 door Jean-Pierre Yzermans

SPROKKELINGEN

Heemkundige kring Wijchmaal

Jaargang 40, nr. 152, 2017

V.U.: Guido Meeus
Tichelovenstraat 31, 3990
Wijchmaal

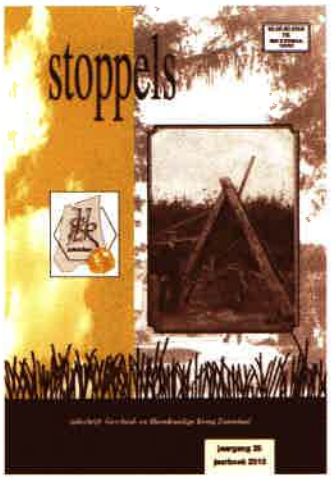
Editoriaal
Blz. 25 door Guido Meeuws
25 Jaar vzw De Wulft
Blz. 26- 49 samengesteld door Guido Meeuws
De voorgeschiedenis: Het Brakske
De voorgeschiedenis van de vzw de Wuft begint met de bouw van het "Brakske".
Vzw De Wuft
Op 13 augustus 1992 verschenen de statuten van de vzw de Wuft in het Staatblad
Bouw van Jeugdlokaal De Wuft
Op dinsdag 13 april werd met de bouw van het jeugdlokaal begonnen.
Financiering van Jeugdlokaal De Wuft
Om de financiering rond te krijgen werden er verschillende activiteiten georganiseerd
Werking 1993 – 2017
Kort wordt de werking 1993-2017 voorgesteld
Historische Website 'widdenog'
Blz. 50-51 door Guido Meeuws
In het kader van de viering `Peer 650 ' wilde het stadsbestuur dat ook de geschiedenis van Peer met zijn zeven kerkdorpen aan bod kwam. Er werd een werkgroep gevormd met vertegenwoordigers uit de culturele verenigingen. Zij zijn beginnen brainstormen over wat de mogelijkheden waren. Het is de website ' www.widdenog.be ' geworden, de geschiedenis in een modern jasje. Op een digitale kaart van Peer kan je herinneringen van Perenaren lezen, en er zelf ook verhalen achterlaten op jouw bijzondere 'plaats van herinnering'.
Mededelingen
Blz. 52
In oktober wordt het boek 'Rond de reus: Een zoektocht naar de Peerse identiteit 1367-2017' van Thomas Schonkeren voorgesteld. De heemkundige kringen van Peer en Wijchmaal en de Culturele Kring "Dat Stedeke Peer" zijn betrokken bij deze uitgave.

STOPPELS

Geschied- en Heemkundige Kring Zutendaal

Jaargang 26

V.U.: Raymond Lambie
Gijzenveldstraat 43
3690 Zutendaal

Ten geleide
Blz. 1 door Raymond Lambie
Vier Zutendaalse deserteurs in 1815
Blz. 3-22 door Raymond Lambie
Op 30 juni 1815 richt Commissaris J.A.C. Van Panhuys van het Département de la Meuse-inférieur (Nedermaas) een schrijven aan de burgemeester van Zutendaal met de vraag het nodige te doen om vier deserteurs op te sporen. Lambert Hansen, Jan Wirix, Jan Bijnens en Pieter Hamaekers hadden zich blijkbaar onttrokken aan hun militaire dienstplicht en waren ondergedoken.
Ruzie over bijenzwerm ontaardde in moord te Wiemesmeer
Blz. 23-54 door Raymond Lambie
Een uit de hand gelopen ruzie over het eigendomsrecht van bijenzwermen ontaardde op dinsdag 3 december 1889 in de Grote Heide te Wiemesmeer in moord. Hubert Crijns schoot zijn schoonbroer Pieter Aerden dood.
"Herinneringsmedaille 1870-1871" voor Pieter Indestege
Blz. 55-61 door Raymond Lambie
Op 20 augustus 1912 reikte de minister van Oorlog namelijk de Herinneringsmedaille 1870-1871 uit aan Pieter Jan Indestege. Deze medaille werd uitgereikt aan alle militairen en oud-militairen die dienden in het gemobiliseerd Belgisch leger tussen 15 juli 1870 en 5 maart 1871.
Lang leve de jubilarissen
Blz. 62-74 en blz. 79-96 door Harrie Beerts en Raymond Lambie
De viering van twee gouden bruiloften begin jaren zestig met talrijke foto's.
- Hendrik Bijnens en Maria Catharina Bollen
- Jozef Nijs en Elisa Nijs (bij "Jepke" in Gewaai)

700 jaar pastoors in O.-L.-Vrouwparochie Zutendaal
Blz. 75-78 door Raymond Lambie

OPGELET!!!!

Stuur uw kringtijdschriften voor de tijdschriftenshow enkel naar Jaak Paredis, Pater Lambertusstraat 18/01, 3960 Bree

COLOFON

Heemkunde Limburg

De vereniging zonder winstoogmerken werd opgericht op 1 mei 1982.
De zetel van de vzw: Gijzenveldstraat 43, 3690 Zutendaal.
Statuten verschenen in bijlagen van het Belgisch Staatsblad op 17 februari 1982, blz. 909, nr. 1739.
Wijzigingen in bijlage van het B.S. van 28 november 1985, blz. 6287, nr. 13888; in bijlage van het B.S. van 23 januari 1992, blz. 504, nr. 1058-1066 en in bijlage van het B.S. van 8 april 1993, nr. 5702-5726, blz. 2689.

Stichter:
Jan Gerits, Vossenpad 9, 3670 Gruitrode,
tel: 089-85 30 47
Erevoorzitters:
Tuur Wouters (†), Medestichter-Voorzitter
E.P. Alex Coenen (†)
Jozef Remans (†)

Bestuur Heemkunde Limburg

Erevoorzitters:
Rik Thomas, Stegereindweg 32,
3660 Opglabbeek, tel: 089-85 78 69
Ferdi Geerts, Molsekiezel 84,
3920 Lommel, tel: 011-55 24 70
Voorzitter:
Raymond Lambie, Gijzenveldstraat 43,
3690 Zutendaal, tel: 089-71.64.45
Ondervoorzitters:
Luc Van de Sijpe, De Schijf 12,
3930 Hamont, tel: 011-44 70 07
Mathieu Jacobs, Vlessersweg 40,
3650 Dilsen, 089-75 58 02
Secretaris-Penningmeester:
Eric Royackers, Winkelomstraat 9,
3740 Eigenbilzen, tel: 089-41 65 06
Tijdschriftenshow
Paredis Jaak ,**Pater Lambertusstraat 18/01**
3960 Bree , tel: 089/47 29 71
Leden:
Michel Mathei
Rombout Nijssen
Bart Bosmans
Lieve Opsteyn
Tim Vanderbeken
Marcel Daerden

Schenk je verleden een toekomst.

Voor wie.
De erfgoedsector I toeristische diensten en gidsen I leerkrachten, studenten, scholieren I wetenschappers, professoren, studenten (wetenschappelijk onderzoek) I individueel geïnteresseerden.

Erfgoedplus.be richt zich naar de brede erfgoedsector. Erfgoedplus.be is een handig instrument voor toeristische diensten, gidsen, leerkrachten, professoren, scholieren, studenten...
Erfgoedplus.be is tegelijk een erfgoeddatabank, een erfgoedwebsite én een digitale erfgoedinventaris.

provincie Limburg

erfgoedplus.be
vind meer dan je zoekt

Aangesloten bij Heemkunde Vlaanderen vzw

Heemkunde Limburg verschijnt 4x per jaar:
in maart: teksten binnen vóór 1 februari
in juni: teksten binnen vóór 1 mei
in september: teksten binnen vóór 1 augustus
in december: teksten binnen vóór 1 november

Met steun van provincie Limburg

het abonnement bedraagt:
55 Euro voor de heemkring (inbegrepen lidgeld, verzekering BA en abonnement "Tijd-Schrift")
15 Euro voor extra abonnementen voor uw kringleden
20 Euro voor individuele abonnementen (niet-leden)

U kan het abonnementsgeld eenvoudig overschrijven op rek. BE49 7350 1417 0371 op naam van Heemkunde Limburg, met de vermelding abonnement Heemkunde Limburg.

Verantwoordelijke uitgever: Raymond Lambie, Gijzenveldstraat 43, 3690 Zutendaal